

Tartalom

A CENTRUMBAN SERFŐZŐ SIMON

SERFŐZŐ SIMON: Tiszta tűznél; Mindenáron	7
SERFŐZŐ SIMON: „A táj szól verseimből” (akadémiai székfoglaló)	9
FECSKE CSABA: A rög énekese (esszé)	16
OLÁH ANDRÁS: „Szavam legyen másoké”	19
SERFŐZŐ SIMON: Örökség	24
PAYER IMRE: Serfőző Simon költészete történelmi és poétikai értelmezésben (tanulmány)	25
FINTA ÉVA: Azon túl minden	34
VÁRNAGY MÁRTA: Anyanyelvünk lélekfáján – a szociografikus lírától a népmesék mítoszáig (esszé)	36
ABAFÁY-DEÁK CSILLAG: A Gyerekidő nyomában (esszé)	44
KÖLÜS LAJOS: Egy belülről látó ember (esszé)	50
KÜRTI LÁSZLÓ: Pörkölt kávébabok (miniesszé)	56
SZÉKELYHIDI ZSOLT: „Ültem varjakkal egy-mezőben” (esszé)	58
BERKA ATTILA: Amikor a gondolat keresi a szavát (miniesszé)	61
VASS TIBOR: Mesterséges	66
MALEJKÓ NORBERT: Jövőt írni (miniesszé)	69
„Kellott neki könyveket venni, mintha itthon nem lett volna munka” – KÉGL ILDIKÓ beszélgetése SERFŐZŐ SIMONnal	72
SERFŐZŐ SIMON: Végleg	84

LYRA HUNGARICA

LUKÁCS SÁNDOR: Célpont; Téren – időn túl; A terített asztalnál; Közös jelenlét	87
TÓTH ERZSÉBET: Érzed	89
SZAUER ÁGOSTON: André Bretonnak; Téma egy haikuhoz; Kirakós; Weöreskődő	90
PETRÓCZI ÉVA: A gyógyító apostol; Varázslat Zsolnay-tányérral	92
ZSILLE GÁBOR: Tanévnnyitó; Három percben	94
FALUSI MÁRTON: Töredék a fölöslegességről	96
KIRÁLY FARKAS: zápor, isa	98
VÉSSEY MIKLÓS: Apáról fiúra	100
NAGY KOPPÁNY ZSOLT: Két verzió újjászületésre	101
SZEDER H. RÉKA: Büszkeség	105
JUHÁSZ RÓBERT: nem múlik; legalul	106
ILYÉS KRISZTINKA: Valami sosem lesz; Ragyogás; Egy másik én	108
PAPP-SEBŐK ATTILA: (láthatóság); (a részletek mögött)	110
DOROZSMAI-SZABÓ ESZTER: Apaseb	112
FARKAS B. SZABINA: Törésfront; Kalaplevétel	114
BALOGH ROBERT: Nem tudok elég csúnya szót!	116

A borítóbelsőkön **STARK ISTVÁN** *Az univerzum polgára vagyok* című képének részletei.

SERFŐZŐ SIMON rovatcímlapon látható fotóját **SÁRAY ÁKOS** készítette. Köszönet az Antológia Kiadónak a **BAKONYI ISTVÁN** által írt Serfőző Simon-kismonográfia képanyagáért.

SERFŐZŐ SIMON (Zagyvarékas, 1942. október 24.) költő, író.

1958–1962 folyamán segédmunkás, illetve betanított munkás volt Budapesten. 1962-ben a Szolnok Megyei Néplap munkatársa lett, majd 1962–1965 között sorkatona. 1965–1968 között Miskolcon népművelő felügyelő, majd terjesztési előadó. 1968-tól 1975-ig a Napjaink versszerkesztője, 1975-től a folyóirat szerkesztője. A Hetek néven elhíresült költőcsoport tagja. 1990–1993 folyamán a Holnap főszerkesztője. 1993-tól a Felsőmagyarország Kiadó vezetője és a Magyar Élet szerkesztője. 1995-től az Új Holnap főmunkatársa. 2013 óta a Magyar Művészeti Akadémia tagja.

Művei:

Hozzátok jöttem (versek, Szépirodalmi, 1966)
Nincsen nyugalom (versek, Szépirodalmi, 1970)
Ma és mindennap (versek, Szépirodalmi, 1975)
Amíg élünk (riportok, Magvető, 1978)
Bűntelenül (versek, Magvető, 1982)
Holddal világítottunk (összegyűjtött versek, Szépirodalmi, 1984)
Gyerekidő I–III. (regény, Móra, Püski, 1986, 1999, 2002)
Otthonatlanok (dráma, Magvető, 1988)
Rémhírvívők (drámák, Magvető, 1988)
Veszteségeink gyűlnek (versek, riportok, ISIS, 1990)
Elsötétült arcom (versek, Szépirodalmi, 1990)
Hazajáró (elbeszélés, Magvető, 1992)
Jövőt írni (prózaversek, publicisztikák, Antológia, 1994)
Félsország, félvilág (válogatott és új versek, Orpheusz, 1995)
Át az időn (eseményjáték, Felsőmagyarország, 1997)
Jövőlátó (dráma, Püski, 2000)
Közel, távol (összegyűjtött versek, Püski, 2003)
Virág (szerelmes versek, Püski, 2003)
Mindenáron (versek, Püski, 2005)
Varjúleves (ifjúsági regény, Orpheusz–Szépírás, 2006)
Megfordult égtájak (versek, Orpheusz–Szépírás, 2007)
Még nincs vége (riportok, interjúk, Püski, 2007)
Fészekhagyók (elbeszélések, Széphalom, 2009)
A magunk szárnyán (versek; Antológia, 2011)
Világfa (válogatott versek, Z-Press, 2012)
Égig érő nyár (gyerekversek, Magyar Napló, 2013)
Semmi sem úgy van (elbeszélések, Széphalom, 2014)
Arcunk az ég (összegyűjtött versek, Magyar Napló, 2019)

Díjai:

Miskolc város irodalmi díja (1970, 1976, 2000)

BAZ megye Tanácsának Irodalmi Díja (1978)

Radnóti-díj (1979)

Szabó Lőrinc-díj (1986, 2000)

József Attila-díj (1991)

A Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje (1994)

Kölcsey Ferenc-díj (1994)

Arany János-díj (2003)

Balassi Bálint-emlékkard (2008)

Pro Urbe Miskolc (2011)

A Magyar Érdemrend Középkeresztje (2012)

Zagyvarékas díszpolgára (2012)

Kossuth-díj (2016)

Széchenyi-örökség Okmánya (2020)

SERFŐZŐ SIMON

Tiszta tűznél

Miféle talpasa
voltam én az időnek?
Miféle sorsok fölmutatásának gyalogosa?
Amikkel célba értem-e?
A kitartás nem fáradt ki belőlem?
Hiszen bukdestattak göröngyök, rögök,
maradék erőm
szálanként kellett összeszednem.
Számban igaz szavakat őriztem,
azokon nőttem fel.
A hamisakat kiköptem a számból,
nem engedtem,
hogy megszegyenítsenek.
A gyanú szagot kapott,
s már az utcabeli madaraktól is
megfigyelt lettem.
Az irányt merre veszem,
hogy ne tévesszenek szem elől,
naponta nyomomba eredtek.
Elhessenteni se lehetett őket.
Azokkal tartottam,
akinek arcát messziről megismertem.
Tiszta tűznél:
barátságuknál melegedtem meg.
A fagyos időkben sem kellett
a szabad ég alatt dideregnem.

Mindenáron

Mit kerestem én a fák legtetején?
Mit a legfelső ágon?
Mit akartam én ott?
Közelebb jutni az éghez?
Közelebb a Naphoz?
Mit akartam én ott?

Közelebb jutni a minden magasságokhoz,
minden messzeséghez,
mert hiszen alább nem adhatom?
És nincs alku,
mert elszántságom túl kell jusson
minden láthatáron?

El-föl a hetedik égen,
túl valahány világtájon,
oda akarok én eljutni
minden erőmmel,
mindenáron!?

„A táj szól versemből”¹

Gyerekként azt hittem, milyen jó lehet városban élni! Hiába jártam odavalósi iskolába – ingáztam naponta –, a különböző sorsokba nem láttam bele. Új volt számomra, ami elkábított, hogy magukat befogva a rúd mellé, a főutcán hordárok húzták kétkerekű, nagyplatós kocsi-jukat. Muraközi lovaikat szemétszállítók, szénhordók nógatták sietésre. Kéregetők tartották a markukat. Mindenféle vasutas népséggel, háborúból, hadifogságból hazafelé vánszorgó emberekkel találkoztam. Nem vettem észre, hogy az élelmiszerboltok előtt néha hosszú sor áll. Inkább irigykedtem, hogy az emberek ott vásárolják meg, ami az asztalra szükséges, nálunk meg anyámnak kell kenyeret sütni. Városban tejet, vaját tudnak venni az emberek – már aki tudott, mert az ellenkezőjére nem gondoltam –, nekünk meg magunknak kell a tehenet megfejni, nekem köpülni. Ráadásul a mi munkaidőnk soha nem telt le, nem úgy, mint másoknak. Nekünk ott volt a sok tennivaló a háznál, ház körül, lefekvésig ki se látszottunk belőle.

Pestre kerülve tapasztaltam meg, mit jelent társbérletben, pincékben, az udvari közös kútra, közös vécére járva, szoba-konyhás bérleményekben: emberraktárakban meghúzódni. Otthon magunk lehettünk, nem láttunk bele egymás szájába. Igaz, vályogból, sárból házat nekünk kellett építeni, de az a mienk volt. Újpesten, ahol négy évig albérleteztem, megtapasztaltam azt is, mit jelent boltból élni. A tanyán jórészt önellátók voltunk. Dolgozni kellett, s az újig ki lehetett húzni, akármilyen idők jártak is.

Számtalan vers és az *Otthonatlanok* című darabom írása közben tudatosodott bennem, mi volt az a lényeges különbség, ami megkülönböztetett bennünket a városban élőtől. Leginkább az, hogy ők otthon voltak, ismerős környezetben, mi meg az állandó idegenséget éreztük. De fordultunk volna vissza? Hova vissza? A tévesek akkor már nem fogadtak volna, akadt elég dolgos kéz, szüleink meg hallani se akartak róla. A szégyen miatt se, mert mit mondjanak, ha valaki megkérdezi tőlük: a fiatalokkal mi van? Hogy hazakullogtunk? S mi is röstelltük volna magunkat: nem tartoztunk már se ide, se oda.

1 A Magyar Művészeti Akadémián elhangzott székfoglaló beszéd részlete (Budapest, Benczúr Ház, 2014. május 16.)

Az általános iskolai tanulmányok kezdetén 1949-ben (vasúti igazolványkép)

Máig se tudom, hogy amiket akkoriban megéltem: rászorítottságomat a magam kenyerére, az albérleteket, vasági kucorgásaimat, jövőtlenségemet, szüleim félelmeit a kiszolgáltatottságtól, a falusiak maguk közül történő kiutasítását, „haza ne merészeljünk menni”, vajon meg tudtam-e írni. Örökös a hiányérzet bennem. Pedig csaknem minden műfajban megkíséreltem – riportban, regényben, elbeszélésben, drámában, versben –, hogy ezt a munkát elvégezzem. Legszívesebben ezeket az időket írnám újra és újra. Nem csak azért, mert hol itt, hol ott találok valami javítanivalót a szövegeimen – ami sohasem a lényegét érinti, azok miatt nem kell lesütnöm a szemem –, hanem hogy helyén legyen minden szó.

Ráadásul az emlékezetből minduntalan előkerül valami valóságdarab, amire csak mostanában döbbenek rá, ez is, amaz is hiányzik az írásaimból, s tesztek is azonnal szemrehányást magamnak, ezekre miért nem akkor neszeltem föl, amikor kellett volna.

Aztán rájövök, hogy ami nincs leírva, nem biztos, hogy hiányérzetet kelt az olvasóban. A sorok közül kiérződik az. S így talán hatásosabb is, nem kell mindent kimondani.

A versek háttéréhez tartozónak gondolom, hogy a prózaírásba is beleártom néha magam. Nálam a két műfaj egymást segítette. Regényírás közben jöttem rá, hogy olyan szavak, szófordulatok mondatok kerülnek tollam alá, amelyek a költészetbe is átemelhetők. Sőt átemelendő! Nem igényelnek különösebb alakítgatást, röpítik a képzeletet.

Ezek elsősorban a szüleim szavai voltak, ahogy szóltak egymáshoz, ahogy civódtak, ahogy apám tréfálkozott, megjegyzéseket tett, ahogy másokat kifigurázott, jellemzett egy-egy találó mondattal. Az állatokról, szerszámokról, növényekről úgy beszélt, beszéltek mindketten, mintha azok is emberek lennének, azonmód cselekednének is. Ha például valamit nem találtak, hová tűnhetett, kérdezték, mintha elbújt volna a ház mögé, valahová. A jószágok panaszkodtak, a felszántott föld megpihent ősszel, a tehén mosolygott, mezítláb járt a kutya, a kismalacok sírtak az ólban, s úgy képzeltem, a könnyük is hull, mint nekem, amikor kikaptam valami csínytevésért.

Ezeket a képeket először nem mertem leírni. Petőfinél, Aranyánál – az ő verseiket olvastam az iskolás könyvben, mást se abban az időben – hasonló megjelenítésével a valóságnak nem találkoztam. Ma már tudom, hogy találkozhattam volna, de ahhoz könyveket kellett volna forgatnom. Az meg nem volt a háznál. Nem mondott anyám mesét sem, tele volt mindig dologgal a keze, örökös hajszában élt. Amikor valamilyen munkát elvégzett, nyugodott meg kicsit. Jó volt ilyenkor odaülni mellé. Az óvoda nekem a tanyaudvar volt, s a ház körüli szántóföldek, kanálisárkok, dűlők, barázdák. Hatalmas szabadságban éltem, még ha három-négy éves koromban már nekem is jutott az otthoni tennivalókból. Az „óvónőim” répaegyelő, krumpli-marokszedő asszonyok voltak, az első „tanító bácsijaim” pedig szántóvető, kaszás, kapás férfiak. Az ő beszédüket hallgattam, figyeltem munkájukat. Játékaimban őket utánoztam, „szavajárásukat” eltanultam.

A magyar nyelvnek egy olyan rétegével kerültem érintkezésbe – erre hosszú évek után jöttem rá –, amely ma sem kiaknázott teljesen. Talán nem is lehet, hisz végtelen gazdagságú. Ezt a nyelvet Tömörkénynél, Móra Ferencnél, Móricznál lelhetjük fel leginkább. Mikszáthnál a humorra hajló ágát. Tamási Áronnál pedig egy archaikusabb változatát.

József Attila versei segítségemre lehettek volna, hogy mindjárt a kezdeteknél bátrabban fogalmazzak. Csakhogy nem akartam a hatásuk alá kerülni, ezért majd csak a prózai munkáimban megjelenő rég hallott falusi szófordulatok segítettek magamra találni.

Ekkor már nem okozott gondot számomra, hogy a városi munkáskörnyezetben tapasztalt beszédstílus némileg elütött az otthonitól, végül is ugyanarra a srófra jártak. A szellemes megjegyzések, jóízű kiszólások ismerősen csengtek. Örömet okoztak. Időnként még a szleng kategóriájába tartozók is.

Azt sem bántam már, hogy kilógok a sorból, hogy verseim elütnek a másokéitól, amit volt idő, amikor szégyelltem, mint a tájszólásomat. Ha az akartam lenni, aki vagyok, vállalnom kellett magamat Nem mellesleg a múltamat is, amely – megszenvedve az otthoni történeket, hiszen azok érzelmileg velem is megtörténtek – különbözött az előttem járó nemzedékekétől. Ennek okait feltárni most nincs lehetőségem, s talán nem is az én tisztem.

Kevesen tudják, Móricz Zsigmondnak milyen erős kötődése volt szülőfalumhoz. Nem egyszer-kétszer, hanem rendszeresen megfordult a településen. Erről én magam is csak tizenhat-tizenhét éves koromban szereztem tudomást. Amikor már olvastam a *Boldog embert*, s egyik-másik novelláját, s a helyi könyvtárban is megfordultam. Csibétől vagyis Litkei Erzsébettől született gyereke nevelősködött itt mint állami gondozott. Őt jött meg-meglátogatni. Közben járta a falut, beszélgetett az emberekkel, írt róluk.

Ennek ellenére otthon én róla semmit sem hallottam sokáig a faluban sem. Pedig Imike, akit később Móricz örökbe fogadott, az író halála után is visszajárt a nevelőszüleikhez, meg-meglátogatta őket. Mégis, csend volt körülötte. Ennyire nem jelentett semmit Móricz híre, rangja? Az itteniek el tudták felejteni néhány év alatt, hogy még a neve sem került szóba?

Legyen mentségükre, hogy nem akármilyen néhány évről volt szó. Háborús évekről, rekvirálásos évekről. Az asszonyok a frontról, hadifogságba került férjeiket, fiaikat várták vissza éveken át, ahonnan ki hazajött, ki nem, s akikről nem volt szabad beszélni. Elítélőleg csak. Voltak, akik ilyen-olyan „kihágásért” feljelentették a másikat. Rosszakarója mindenkinek akadt, amit kihasznált a Rákosi-rendszer. Közben meg kellett élni, szinte a semmiből, ezzel volt elfoglalva a falu, nem az olvasással, Móricz Zsigmonddal.

Akkoriban szakadt meg egy olyan folyamat, amely a természetes fejlődés alapja lehetett volna, s amelyben Móricz is reménykedett: az alulso Magyarország felemelkedésében. Az akkori politika azonban a parasztság addigi életformáját nem tűrhette. Jó oka volt rá: az ugyanis a nemzet megtartó erejét jelentette. S épp ezt kellett eljelentékteleníteni. Tudatát vesztett nép legyünk. Akkoriban pusztult ki annyi megtartó hagyomány, szokás, ami összetartott családokat, közösségeket, hazát. Máig szenvedhetjük hiányát.

Ősellenségnek kiáltották ki a tanyákat, mert a múltat tartósítják. Pedig munkát adtak volna a kint élőknek, egymásnak, az azonban a másik ember kizsákmányolását jelentette volna. A falvakban akkor még tele voltak az emberek kezdeményezőkésséggel, a kiskertekben, később a háztáji földeken megmutatták, mire tudják vinni, ha hagyják őket. Ha jószágokat nevelhetnek, élhetik az életüket.

Hagymát szedve a bérbe kiadott téeszföldeken én magam is segítettem a szüleimnek, vagy helyettük otthon végeztem el a házkörül munkát. Riportokban írtam meg az akkor szerzett élményeimet.

Jött a rendszerváltás, az új egyneműsítés korszaka, amiben most is élünk, s megszűntek az előbb említett lehetőségek. Privatizálták a gazdaságokat – leértékelt áron, amikhez a bennfentesek férhettek csak hozzá. A piaci lehetőségek is változtak. Az emberek leszoktak arról, hogy kerttel, jószágokkal bajlódjanak. Egyrészt, mert nem éri meg. Másrészt, hogy mások éjszaka elvigyék? A megkárosítottak már be sem jelentik a rendőrségen. Minek? A tettesek soha nincsenek meg. Az öregek, ha hallanak is éjszaka odakintről valami zörgést, meghúzódnak, hiszen segítségre nem számíthatnak. Apámat is megfenyegették, mikor a padláson át betörték a házba: ha megnyikkan, drótot húznak a nyakára, s felkötik. Akkoriban írtam:

*Zaj lépdél a tetőn,
reng, hajlong a fedél.
Be is szakad három cserép.
Döglött kutyánk csahol a föld alól,
kazlak mögül is behallik az ajtón.*

*Azt is hallom, mozog a kerítés körül a házon,
El is tűnik belőle tizenkét léc,
meg egy karó.*

*A szegénység velük merre oson?
Egy szál gunarunk is merről kiáltoz?
Vére a Holdból csöpög, literes lábasból.*

Ahogy mi, a korosztályomhoz tartozók, a mai fiatalok is szétszélednek az országban, panellakásokba, albérletekbe. Pedig falun két-három-négy millió forintból házat lehet venni. Akkor se kell senkinek. Idegenek hurcolkodnak egyikbe-másikba. Amelyik ré-

gebbsé építésű, előbb-utóbb elromosodik, amit lehet, ellopnak belőle: vannak, akik ebből élnek.

Szeretnék mozdítani valamit a világon, s kevés az erőm hozzá. S nincs más lehetőségem, mint megfogalmazni, amin segíteni kellene, ami nem jól van. Megszabadulva ezáltal attól a teherrel, ami nyomasztólag hat rám. Ezért igyekszem kiírni magamból. S ezáltal kontrollálni is tudom magam. Kevesebbszer furdal a lelkiismeret, hogy valamit nem úgy mondtam, ahogy kellett vagy illett volna. Ez nem óvatosságot jelent, hanem törekvést a pontos szövegre. S úgy, hogy az egyszerre legyen közérthető, s a művészet nyelvén elmondott is.

A magánéletem versekbe emelése ugyanúgy foglalkoztat, mint az, mi miért történik, legtöbbször ellenünkre. Szeretném én is megmutatni magam, akár csak más. Viszont tapasztalnom kell, hogy amikor személyes ügyeimről szólok, azok az ügyek nem csak az enyéim, a közé is. A sorsom huszonvalahány éves koromig egy volt a fekete vonatokra kényszerülők sorsával, a hetente-havonta hazajárókéval. Az írás, a szerkesztői munka elkanyarította az utam közülük, de kapcsolatam velük, a szemhatár alatt maradtakkal nem szakadt meg. Gondolkodásom ma is az övék, a legtöbb ösztönzést tőlük kapom. Az értelmiségi élet más világtájakat is megnyitott számomra. Viszont kapaszkodók híján ezt az életet ugyanolyan szorongatónak éreztem, mint a másikat. Ha nem szorongatóbbnak.

A volt is, meg nem is rendszerváltozáskor Miskolc gyáraiból, amiknek tövében évtizedekig éltem, szinte egyik pillanatról a másikra húszezer szak- és betanított munkás találta magát az utcán. Mit érezhettek ezek az emberek, ki ad számot róla? Annak idején sokukat elcsábítottak-kényszerítették a falukból, s egyszer csak fordulhattak vissza. Csakhogy már nem volt hova, mire. Amijük volt, mások elbirtokolták, vagy időközben elenyészett. Mehettek nyugdíjba. Oda se mindenki. A kimaradók kegyelempénzért gerblyézni az ároksípra. De legalább szem előtt vannak, „karban tartják magukat” – mondják rájuk.

S nemcsak ők, egész népcsoportok váltak – már nemcsak a kínai, hanem – a turkálóboltok vásárlóivá. Mára ott kötünk ki majdnem valamennyien. Ahol félve pillantunk széjjel, nehogy ismerőssel fussunk össze. Pedig pironkodni nem nekünk kellene, hanem azoknak, akik ide juttattak bennünket. Fél Európából ide utaztatott, mások levetett ruháit, gönceit kényszerülünk magunkra öltetni. Csak ennek nehogy az önbecsülésünk lássa kárát! S a jótékonykodók előtt is mi szégyelljük magunkat. Akár még meg is

Sorkatonaként 1963-ban

alázzanak. Múltunk, értékeink okán a lesajnálásra nem szolgáltunk rá. Mi nem! Ellenkezőleg.

Annak idején engem a városok felé irányítottak, a boldogulást arrafelé keressük. S fiainkat, lányainkat a jobb megélhetés reményében most mi bocsátjuk el magunktól – nem egyik országrészből a másikba –, hanem annál is messzebbre. Ritka hazajárók lesznek ők is, mint mi voltunk. Szenvedik a szülőföld hiányát, ahogy mi szenvedtük. Vannak, akik a sajtást enyhíteni, megőrizték a szülői házat. Megtartottam azt otthonomnak én magam is. Vajon Magyarországot otthonnak mi meg tudjuk-e tartani, amiképpen eleink tették, hogy akik messzire szakadnak innen, azoknak legyen hová hazajönni? Különben kifosztják, netán beleköltöznek mások – a kör akkor végképp bezárul. A Teremtő Úr legyen mivelünk, hogy ez ne történjen meg!

FECSKE CSABA

A rög énekese

Egy szép napsütéses augusztusi napon (húszévesen melyik nap nem az?, búzavirágok nyílnak az ember szemében, első nézésre megérik a kenyérnekvaló, és verset virít a vére), elvittem egy csomó magakellettő verset – melyeket az első keresetemből vásárolt Z 231-es írógépeken pötyögtettem le –, nem minden hátsó szándék nélkül, a miskolci székhelyű Napjaink szerkesztőségébe. A Napjaink akkor még fiatalabb volt, mint én, újságformátumú, nagy alakú, egy hajléktalan nyugodtan takarózhatott volna vele, de az átkosban még nem voltak hajléktalanok, most már vannak, nincs viszont Napjaink. A szerkesztőségben egy jó arcú, szőke fiatalemberrel találkoztam, ő volt Serfőző Simon, a lap versrovatának gazdája. Jó gazda volt, jó ízlésű, elfogadta közlésre két versemet, amelyek aztán hamarosan meg is jelentek. Leközölte, nem minden rizikó nélkül, az ismeretlen fiatal tehetségeket és szellemi társait, a Hetek néven ismert csoport műveit (Ágh István, Buda Ferenc, Kalász László, Raffai Sarolta, Ratkó József). És egy hosszú Tandori-verset, amelynek közlését egyik magyar folyóirat sem vállalta. Nagy dolog volt ez a tradicionális irodalom művelője és híve részéről. Azt mutatta, hogy nyitott másféle értékek, például a posztmodern iránt is.

Serfőző, micsoda szerencse! Éppen őt kerestem, és ugyanaz a családi neve, mint a feleségemnek, de mint hamar kiderült, szó sincs rokonságról, ennek ellenére szimpatizáltak egymással. Simon akkor már országosan ismert költő volt, a kor irodalmi zászlóshajójának számító Új Írásban a kor legnépszerűbb, legismertebb költője, Váci Mihály mutatta be, és hamarosan, huszonnégy éves korában megjelent első kötete, a *Hozzátok jöttem*. Erős, egyedi hangú versek gyűjteménye volt. Úgy használta, ma is úgy használja a nyelvet versben, prózában, mint parasztember a kaszát, kapát. Használni akar vele, nem szórakoztatni. Ahogy Illyés Gyula mondta, élni segíteni. Ez jellemzi Serfőző egész irodalmi munkásságát.

A rendszerváltás szele aztán elfújta Napjainkat – az a rendszer, amely megszülte, s magára hagyta, mert magát is elhagyta. A Napjaink helyett megszületett a Holnap, amelynek Serfőző lett a főszerkesztője, aki szálla volt sokak szemében. Hamarosan puccsszerűen le is váltották. A politika varangyos békája túlharsogta a sziréneket.

Serfőző megalapította Felsőmagyarország Kiadót, amely non-profit jelleggel, szerény körülmények között működött. Értékes könyveket tett az irodalom asztalára minden műfajban. Könyvkiadóként konokul vívta harcát az értékesért a silány ellenében, voltaképpen fegyver nélkül, pusztá kézzel. Ezt nevezik elkötelezettségnek. A kezdetektől az. Költőként is a szegények, elesettek szószólójaként lép fel. Sokak szerint ez a költői szerep már lejáratódott, divatjamúlt.

Serfőző ezt mintha nem tudná, vagy inkább nem akarná elfogadni, a szó fegyverével harcol most is. A szegényekért, akik közül kiemelkedett. Serfőző versei földszagúak, fantáziája nem röpteti, inkább gyalogoltatja. Nem a csillagok felé szárnyal, hanem a sárban tapicskol, ahol az emberek élnek mindennapi problémáikkal, és ezekről a kismizmizett emberekről, az ő drámai sorsukról ad hiteles, életszagú jelentéseket, sajátos, láttató nyelven. Fontos róla megjegyezni, ami voltaképpen minden igazi tehetség esetében igaz, hogy verse többet tud, mint maga a költő, mert Serfőző minden más általa művelt műfaj ellenére par excellence költő. Őstehetség, aki nem tanulta azt, amit tud, hanem magával hozta.

2003-ban jelent meg *Virágok* című kötete, amelyben szerelmes verseit adta közre. Ez meglepte a még Serfőző költészetét jól ismerő olvasókat is. Hát írnak még szerelmes verseket a költők? Létezik még egyáltalán szerelem? Vagy azoknak van igazuk, akik azt mondják, a szerelmet felváltotta a szex? Hol van már Rómeó és Júlia halált is vállaló lángoló szerelme, hol van Trisztán és Izolda, hol Abélard és Héloise tragikus szerelme. Hol a romantika, hol a tavalyi hó? A századelőn Kosztolányi is a szerelem válságáról elmélkedett a maga szellemes, elegáns módján. Ámor ügyet sem vet az aggályoskodókra, nyíllal teli puzdrájával vidáman röpköd a világban, esze ágában sincs kiérdemesült diplomataként nyugalomba vonulni. Tragikus és boldog történetek sora bizonyítja, hogy igenis létezik szerelem, és van, miért ne lehetne szerelmes vers. Aki persze vadromantikus dalokat várt Serfőzötől, vélhetőleg csalódott. Szerelmes verseiben sem tagadja meg magát, ezekben a versekben nem annyira a szenvedély, mint a boldogság, a harmónia utáni vágy dominál. Íme: „Szerelem, / ki egymásnak / hűséggel / adózatsz minket, / ki emberpárt / vágyakkal / egymáshoz fektetsz, / s áldasz a jóval, / fölvirradsz / virágokban, kibomlasz ágakon / tiszta levelekben, / maradj velünk / a fölkelő nappalokban, / s minden időben” (*Maradj velünk*). Ebben a versben már nem is a személyes érzésről van szó, hanem a szerelemről általában, mondhatnám, ez a szerelem szociológiája. Himnikus, de hétköznapien valóságos.

Serfőző nagymama az unokáival

Jelentős Serfőző prózai munkássága, e sorok írójának egyik nagy kedvence a *Gyerekidő* regénytrilógia. A regény főhőse Matyi, a tanyán élő kisfiú. Gyerekről szól a könyv, mégsem gyerekrégeny, miként Móricz remekműve, a *Légy jó mindhalálig* sem az – regény, mégpedig nagyon jó regény. Életrajzi regény: narrátor és regényhős egyazon személy, vagyis az író, aki életének legmeghatározóbb, élményekben leggazdagabb szakaszát, gyerekkorát írta meg szociografikus pontossággal, a tanyasi világot láttató erővel. Serfőző regénye, Veres Péter kifejezésével élve, sültrealista: nem idealizál, nincsenek fikciós elemei. A móríci hagyományt viszi tovább, eleven képet fest az ábrázolni kívánt világról és korról. A háttérben ott komorlik az ötvenes évek nyomasztó világa, a Rákosi-diktatúra a beadásokkal, az örökös rettegéssel, ami rányomja bélyegét Matyi zsenge éveire, és nagy hatással lesz írói munkásságára.

Serfőző pályáján nincsenek kacskaringók, legföljebb picit elmozdulások, hangja uniszónó szól a kezdetektől mostanáig. Az igazságért küzdő alkotó érthető, tiszta hangja ez.

OLÁH ANDRÁS

„Szavam legyen a másoké”

Létproblémák és sorskérdések

Serfőző Simon költészetében

Talán meglepő, de Serfőző Simonnal első ízben nem az irodalom révén kerültünk egy társaságba. Persze, ismertem az alkotásait, még az akkor általa szerkesztett miskolci folyóiratot, a Napjainkat is szívesen lapozgattam a szalkai könyvtár olvasótermében, ám az első személyes találkozás mégis a rendszerváltás előtti ellenzéki mozgalmak szerveződéséhez kötődik. Nagykálló mellett, a Harangodi-tónál gyűltünk össze húszan-harmincan, s ott tartott tájékoztatót Furmann Imrével a lakiteleki találkozóról, az MDF terveiről, irányvonaláról. Itt nyilvánvalóan nem a verseké volt a főszerep, még ha két költő állt is a kérdések kereszttüzeiben, sokkal inkább a gyökeres változásba vetett hit naiv reménye diktálta az összetartozást.

Pár évvel később, a Tokaji Írótáborban viszont már ismerősként üdvözölhettük egymást. Egy esti beszélgetés során – borközi hangulatban – még az is szóba került, hogy esetleg kiadná a verseimet. Merthogy akkortájt kiadót működtetett. Én pedig komolyan vettem a felvetést, össze is állítottam az anyagot. Így történt, hogy első országos terjesztésű kötetem a Felsőmagyarország Kiadó gondozásában látott napvilágot.

De van még egy másik pont is, ami Serfőző Simonhoz köt: nevezetesen az, hogy ő volt az egyik ajánlóm az írószövetségi tagsághoz.

A táborokban (Tokaj, Berekfürdő) rendszeresen találkoztunk, néhány miskolci rendezvényen is összefutottunk, ahol már mélyebb diskurzusokra is sor kerülhetett. Irodalmi legendák elevedtek fel, titkos történetek, vidám sztorik és keserű fájdalomok.

Ezeknek a beszélgetéseknek az egyik legfontosabb tanulsága azonban szinte mindig az volt, hogy mennyire fontos a múlt, mennyire fontosak a gyökerek. S ha végigtekintünk Serfőző Simon életművén, akkor ezt a gyökerekhez való ragaszkodást, a

folytonos visszatekintést, visszakapaszkodást, a múlt emlékeinek megőrzését és hiteles megörökítését láthatjuk nyomatékosan megjeleni munkáiban – ezzel is üzenve a jelenkornak, hogy múlt nélkül nincs jövő.

A sorsproblémák felvetése, a szembesítés, a figyelemfelkeltés szándéka már korai verseiben is jelen volt. Ezért is állíthatjuk határozottan, hogy versei nem koptak el, nem veszítették el súlyukat, máig érvényes mondanivalót fogalmaznak meg. Vasy Géza szavait idézve „az ő versei, a legrégebbiek is, ma is élnek”.

Bár évek óta a fővárosban tölti mindennapjait, Zagyvarékasra mindmáig visszahúzzák a családi emlékek. Tanyasi mivoltát – a természetközeli lét nehézségekkel tarkított, ám összességében szabad és örömteli állapotát – gyakran felemlgeti. Szülőfalujába ma is visszajár. Ha a tanya nincs is már meg, szülei lakását – s vele a múlt század családtörténelmét – mindmáig őrzi.

Nemrég készítettem vele egy interjút, amelyben felidézi a gyerekkori megpróbáltatásokat, borzalmakat is. A háborús időket, a rekviráló orosz és ukrán katonák kíméletlen agresszivitását, a rettegést, a bujkálást. De a békeévek kommunista fordulatának következményei is mélyen belevésődtek. Az agitálók, a jószágösszeírók, a békekölcsön jegyzését kierőszakoló pártkatonák mérgezték az életüket. Később – iskolás éveiben – ingáznia kellett a tanya és a város között, hogy aztán Pestre költözzön, ahol segéd-, majd betanított munkásként dolgozott, de már írogatott, és versei meg is jelentek. Ám a történet itt újabb fordulatot vett. Már-már sikerült volna újságíróként álláshoz jutnia, amikor a hadsereg kivonta őt a civil életből. A sorkatonai szolgálat befejezése utáni viszszaállást pedig nehezítette, hogy a Szabad Európa Rádióban elhangzott egy idehaza publikált verse. A rendszer természetesen éberén figyelt. Nem térhetett vissza eredeti munkahelyére, a Szolnok megyei Néplaphoz. Ekként lett életének újabb stációja Miskolc. Új környezet, új kihívások.

Ezek a megpróbáltatások, sarokba szorítások mélyen beleivódtak. Költőként ugyanakkor hamar rádöbbsent, hogy mindaz, ami vele és családjával megesett, nem kizárólagosan az ő története.

Így formálódott ki – ahogy azt Pósa Zoltán roppant találóan megfogalmazta – az az állapot, hogy Serfőző Simon életműve szinte metaforaként hordozza magában a történelmet, az egyéni és nemzeti sorskérdéseket.

Megerősítést jelentett számára a nemzedéktársakkal találkozás, annak felismerése, hogy – bár az őszinte véleménynyilvánítástól a rendszer igyekezett elszoktatni a népet, s persze az írókat

is – néhányan, akik hasonlóképpen látják a helyzetet, a politikai hatalom urai által festett képpel szemben a valóság szépítés nélküli bemutatására törekedtek.

Serfőző Simon a Hetek néven ismertté vált költőcsoport tagjaként lett országosan ismert alkotóvá a hatvanas években. Közös bennük, hogy többségük a vidékhez kötődik, ezért is tudnak szinte szociografikus hitelességgel szólni a legkitaszítottabbak (a vidéki szegényparasztság, a városi munkásrétegek) kálváriájáról. S bár a rendszer magáról azt hirdette, hogy épp e társadalmi csoportok érdekeit képviseli, Serfőző kendőzetlen őszinteséggel szembesíti verseiben a világot a valósággal. Ezen akkor sem változtat, amikor világossá válik, hogy a politikai elit nem díjazza a társadalomkritikát, s igyekeznek háttérbe szorítani az ilyesféle hangnemet megütő alkotókat. Serfőzőben azonban él a tanyai ösztönökből hozott dac. Nem hátrál meg.

Erre a makacs kitartásra később – a rendszerváltás utáni időkben – is szükség volt. A problémák egy része ugyanis megmaradt, mi több: néhány területen halmozottan jelentkezett.

A vidék kérlelhetetlen pusztításának képét már korábbi írásaiban is előre vetítette. „Átállt a nyár / három műszakra / a tájon. / dolgozik, / termel / a futószalag- / szántáson” – írja *Nyár üzemel* című versében. Kortársait megelőzve érzékelt, hogy az elgépiesített, új struktúrájú rendszer elpusztítja az élhető világot mindaddig megőrző vidéki életformát is. Erre a tragédiára figyelmeztet – kortársait messze megelőzve.

Ami elpusztult – amit elpusztítottak –, ma már visszaállíthatatlan. A kommunista hatalom bukása sem oldotta meg a kérdést, hiszen az üresen maradt térbe beszivárgott a globalizáció megannyi szédítő tartozéka, s a más nevelést kapó fiatal nemzedék már nem ismeri a valamikori vidéki lét vonzó elemeit. Serfőző szomorú daccal szögezi le: „Mi nem ilyenek voltunk / ... / Nem ilyen lehetett napraforgó-fejűek, / nem ilyenek”. A behódoló ösztön odáig vezet, hogy a „tehénsuszogások ösvényei” elnéptelenednek (*Őszvég*), elvész a megtartó erő s vele a jövő.

De a másik megtartó erő, a család is bomladozik. A fogalmak átértékelődnek. Serfőző Simon épp ezért dacol a mindent átöltöztetni akaró modern világgal. Figyelmeztetése – miszerint korának állapotai azzal a következménnyel járnak, hogy „föleli Magyarország e népet” – sajnos máig érvényes (*Egykék országa*).

A jövőt leginkább az ássa alá, hogy az emberi kapcsolatok gyökeresen átalakulnak: „Egymástól elidegenedünk, / elhidegülünk, / mint e hazától is, / ahonnan a közösségek melegét, // amihez oda-

Első feleségével, Nagy Edittel 1966 körül (Sándor Zsuzsa felvétele)

kuporoghatnánk, / ajtón-ablakon át / huzattal süvítettte / semmibe az ország” – írja *Veszteségeink gyűlnek* című versében.

A költő életét tragédiák árnyékolják, de az életműre ez nem nyomja rá a bélyegét. Pedig Serfőző Simon sem kizárólag csak a közösség gondjairól szól, hanem önmagáról, belső világáról is. Mint arra Vasy Géza is utal: „Az otthontalanság és az otthonra találás, a szerelem, az igazi társ, a vele rokon alkotók megidézése, a szülők sorsa, majd az emléük, az irodalom hatékonyságának, végső soron a személyes lét értelmességének kérdése, az elmúlás, általánosan az időbeliség megragadhatósága rendre megjelenik költői világában” (*A tanyától a hazáig*).

Persze a szarkasztikus humor sem áll távol tőle, hiszen jól tudja, az élet humor nélkül igencsak savanyú, és a kitartáshoz, a megmaradáshoz nélkülözhetetlen, hogy a legkényelmetlenebb pillanatban is kellő derűvel tudjunk kitekinteni a világra. Erről ad tanúbizonyságot a *Lehúzódok* című versében: „Egy részeg: / kifeküdt / a délután utcasarkára. / Én a szeszgyárat vitetném / elvonókúrára.”

S bár – Jánosi Zoltán szavaival élve – Serfőző „örökké az akna-
mezők szélén jár”, ám „a mindenkori alul levők, a kirekesztettek

nézőszögéből” pontosan be tudja határolni a legfontosabb tájékoztató pontokat. „Az »alulnézetnek« gúnyolt társadalomértelmezés e módszer és poétika révén válik felülnézetté: egy jövőjétől elszakadó ország tüneteinek láttatásában, olyan hitelességgel, amely elemi módon hívja ki a lázadás vágyát és az újrakezdés örömeinek távlatait.”

A Serfőző-életmű korszakos jelentőségű. S bár itt most nem esett szó a drámáiról, az irodalmi riportjairól, s nem esett szó a szerkesztői és kiadói tevékenységéről sem, amelyek tovább színeznék a portrét, mégis azt gondolom, az életmű gerince a költészet, a vers. Itt mindaz megragadható, amivel az alkotó nyomot hagyott a magyar irodalomban. A harc, amelyet magának kellett megvívnia. Másokért is. Ennek ad nyomatékot az alábbi gondolat is: „Lépteimmel utak haladjanak. / Szavam legyen a másoké” (*Itt élnem*).

SERFŐZŐ SIMON

Örökség

Szélfúttá életem,
e négy világtájra
kiterjedt birtokom
anyámtól örököltem,
s hogy mint jó
humuszos földet,
tisztelességgel megműveljem.

Reményt,
hasznot teremjen,
ne szárazon zörgő,
fölmagzó hitványságot –
méteres gaz ne verje fel.

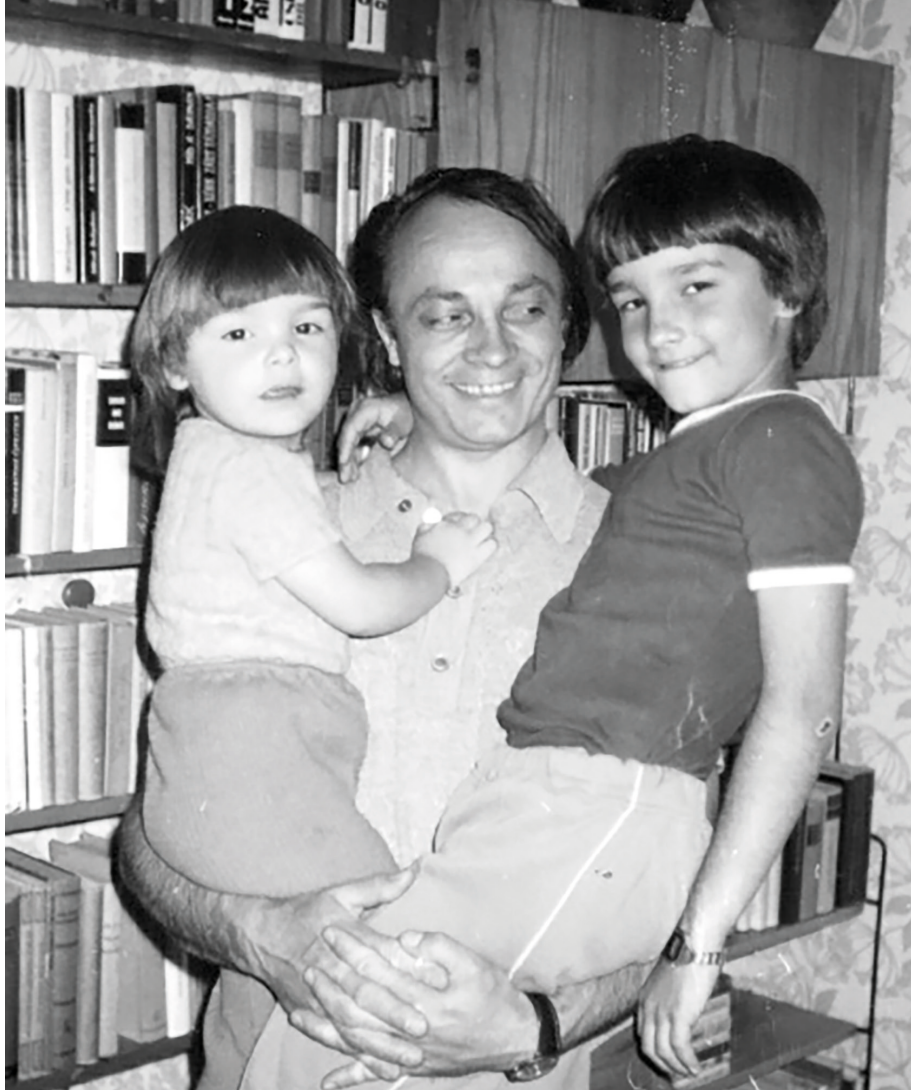
PAYER IMRE

Serfőző Simon költészete történelmi és poétikai értelmezésben

A Magyar Művészeti Akadémia 2019 legjobb könyvének ítélte Serfőző Simon *Arcunk az ég* című kötetét. Vállaltan a népnemzeti irodalom alkotója, nem a Németh László-féle, inkább a Veres Péter nevével fémjelezhető, a szegények ügyének képviselői, morálisan elkötelezett hagyománya értelmében. A szerző már számos műfajban bizonyított, a költemények mellett írt regényt, drámát, riportkönyvet. Olyan közösségi-képviselői költészet a Serfőző Simoné, ami (többszörös) történelmi átmenet tanúsítója, és mindez poétikailag is megnyilvánul. A sok műfaj alapvetően mégis egyetlen témakört mutat fel. A meghatározó tematika a vidék, illetve a vidékről származó, és oda vissza-visszajáró, „ingázó, kétlaki” kétkezi emberek sorsának képviselője. Átalakulóban levő krízishelyzetekről ír. Először a hagyományos paraszti lét megváltozása áll a középpontban. De nem bölcséleti vonatkozásban, mint például Martin Heideggernél. „A paraszti cselekvés nem kihívás a szántófölddel szemben. A gabona vetése során a vetést rábízta a növekedés erőire és figyeli fejlődését. Időközben a föld megművelése is egy másfajta művelés vonzásába került, ami a természettől követel. A kihívás értelmében követel. A földművelés jelenleg gépesített élelmiszeripar” (Heidegger). Amikor egyszer megkérdeztem a költőt, felháborodtak volna-e a szülei, ha parasztság helyett élelmiszer-ipari alkalmazottnak tartották volna őket, azt válaszolta, hogy nem különösebben, nem ez volt a baj. A társadalom-politikai szociális vonatkozásában érdekelt Serfőző Simon költészete. Nem az elvont teória, hanem a gyakorlati élet humánuma áll érdeklődésének a homlokterében. Akár a Hetek költészeti csoport szemléletében, amelynek Serfőző Simon is tagja volt. A csoport eredete a folyóiratok nyilvánossága. Az 1960-as évek közepe táján a miskolci Napjaink és a budapesti Új Írás folyóirat körül szerveződött. A csoport költői: Ágh István, Bella István, Buda Ferenc, Kalász László, Raffai Sarolta, Ratkó József és Serfőző Simon. Többségükre a tanyasi, falusi, kisvárosi feladatvállalás a jel-

lemző. „Civilben” tanítói, népművelői, könyvtárosi, újságírói munka. (Raffai egy időben az országgyűlés alelnöke). Közvetlen mestereiket Illyés Gyulában, Nagy Lászlóban, esetleg Juhász Ferencben és Váci Mihályban tisztelték. Megjegyzendő, hogy a nyilvános publikációs térben 1948-ban bekövetkezett változások következtében a sokfelől szorgalmazott közéletiség és a megkövetelt szociális elköteleződés szinte kötelezővé vált. Az olvasó szociális énjét érintik meg a művek. A közösség pedig ilyen értelemben vár feleletet a költőtől ön-maga megértéséhez. A világba való beavatkozás a felhatalmazottság evidenciáival megszólaló képviseleti beszéd poétikája. Társadalmi átalakulást mélyen és krízisszerűen átélő költő Serfőző Simon is. Igen érdekes Stenczer Ferenc hajdani véleménye ezzel kapcsolatban: „Vonzza és taszítja a tanya – de elhagyván is vállalja a szűkebb szülőföldet. Az otthontalanság és a hontalanság korszakának versei mély drámát hordoznak.” (Stenczer Ferenc: *Serfőző Simon: Holddal világitottunk*. Kortárs, 1986/6. 162.) Identitása hol a vidékhez, hol a városhoz kötötte, de mindig a kétkezi dolgozókhöz. Ugyanakkor az európai költészettörténeti beágyazottság szempontjából világlátás, formakultúra és hangnem tekintetében az ő verseszménye is társaihoz hasonlóan inkább konzervatívnak bizonyult.

Költői indulása az 1960-as évek elejéhez kapcsolódik. Egy interjúból kiderül, az 1956-os forradalomról is tudomása volt. „Nyolcadik osztályba jártam, amikor egyik nap, október 23. délutánján a magyartanár, akire fölnéztem mindig, tudtukra adta, hogy Pesten az egyetemisták aznap délután, este tiltakozó felvonulást rendeznek. Csak baj ne történjen, érződött a féltő aggodalom a hangjában. S amitől tartott, bekövetkezett: még aznap éjszaka eldördültek a fegyverek. Tűzben-lázban égtem azokban a napokban. Iskolába nem kellett menni, anyám hozta a híreket Szolnokról, a faluból. S hallgattam a rádiót, újságok, röplapok kerültek a kezembe. Tudtam mindenről, mi történik az országban. Hallottam az orosz tankok dübörgését, a szolnoki Tisza-hídon át éjjel-nappal dübörögtek Budapest felé, egy részük elkanyarodott szülőfalum irányába is.” Költői indulásáról így vall: „A Szolnoki Rádióban és a helyi megyei lapban jelentek meg első kísérleteim. Majd 1961-ben, az abban az évben indult Új Írás folyóiratban, amely egyszeriben három verset, s bemutatkozó írást is közölt tőlem. Ekkor már második éve Budapesten, pontosabban Újpesten dolgoztam. Serfőző Simon költészetében a képviseleti lírának nem a látomásos, nem a tanító jellegét olvashatjuk. Inkább mintha egy bírósági tárgyaláson a vád tanújának a beszédét hallanánk. A közösség ebben az esetben egy társadalmi osztály, a fizikai munkát végző munkavállalók. A

Cyermekével, Zsuzsával és Zoltánnal az 1980-as évek közepén

társadalmi-politikai osztályöntudat, a tisztelet megkövetelése a cél. A szerző folklórkutatása is az emancipáció jegyében áll. A felszabadulás akár partizánszerű jegyében. Például magam hallottam a legendát arról, hogy Szolnok környékén kiterjedt alagútrendszer rejlett azért, hogy a nép a török, Rózsa Sándor betyár csapata a persecutorok elől megmenekülhessen.

*S a képzelt puszták alatti alagutakon
mi menekítettük
a Rózsa Sándorként üldözött szabadságot.
Létünkkel ezt a földet
mi tartottuk együtt - rögöt a gyökerek.
S minden elszenvedett vereségünket
erőnek mi gyűjtöttük össze.
S amerre szétriasztották
a méltóbb időt ígérő*

*annyi igyekezetünket,
az egek ereszalja körül is
még mi bóklásszuk,
egybetegelni mindet.
(Holddal világitottunk)*

A költő társadalmi érzékenysége alkati adottsága mellett az életútjából is fakad. A Zagyvarékas melletti tanyán felcseperedő ifjú Budapesten segédmunkás és betanított munkás lesz. A cséplés után apja vitte a búzát beadásra, a szántóvető emberek biztatták a fiatalembert, hogy meneküljön ebből az életből, mert parasztnak lenni utolsó dolog. Részvét, szolidaritás, azonosulás a költő alapérzelme. A költő 1962-től a Szolnok megyei néplap munkatársa. (Érdekes, hogy ekkortájt dolgozott ugyanitt a nála csupán egy évvel fiatalabb Petri György is.)

Tehát a költő pályájának elejétől fogva a magyar irodalom fejlődéstörténetének nagyon szilárd ágához kapcsolódott. Ahhoz, amelyik személyes jellegében a verset közérdekű nyilvános beszédnek tekinti. A közösségi költő az ehhez tartozó változatok közül leginkább a vallomásosan megjelenítő-tárgyias formában alkotott. A költő vállal, a közösségének képviselője a feladata. A műalkotás létmódjához ebben az esetben az Igaz, a Szép és a Jó mellett a Közösség Érdeke is hozzátartozik. Az alkotó szószólóan hasznos tagja kíván lenni annak a közösségnek, akinek a nyelvén, mint világalkotó közegen keresztül műveit alkotja. A versek nélkülözik a játékos iróniát, csak az affirmatív emelkedettség szólamával élnek, így kizárólag az azonosuló, állásfoglalásszerű, vagy igen-t, vagy nem-et válaszoló olvasásmóddal szólaltathatók meg. Karakteresen utal erre a költészetfelfogásra az, hogy Serfőző, mint társasági magánember kedveli az ironikus, humoros társalgást, de költészetéből egyértelműen kizárja ezt a beszédmódot. Mindez indirekten is jellemzi a jelentőségteljes döntést saját költészeti ideáljáról.

Az eszközhasználatú nyelvi magatartás, a pozitivista hagyomány azon felfogása szerint alakul, a szubjektum és a rajta kívüli olyan valóságot feltételezi, amelyben objektív elrendezettség uralkodik, így van az igazság eleve adva.

*Munkára tanítom
szavaim:
született gyerekeim,
akikre már
rá lehet bízni*

az igazságot.
 Kocognak utánam,
 mutatom
 a fogást
 dolgainkon.
 (Szavaim)

Az alkotó nem tartozik a nyelvjátékos szerint alkotókhoz, hanem egyértelműen bízik a nyelvben. Az olvasói hiteles válaszok a szöveggel dialógusba lépve így módon csak igen és nem válaszokkal léphet. A költői pálya így módon egyre inkább távolodik a melodikus jelentés-közreműködéstől, inkább a szintaxis felépítette hangvonulathoz tatózó kognitív ítéletadó szemlélethez tartozik, egyre fogalmibb a nyelvi szövegszerveződés, távolodva a metaforikus beszédétől, az érzékleti vagy tárgyias jellegű jelentésadás lehetőségeitől. A lírai ént közösségének a nyelve létesíti. Ahogy a költő maga beszélt erről a Magyar Művészeti Akadémián tartott székfoglalójában: „Elsősorban a szüleim szavai voltak, ahogy szóltak egymáshoz, ahogy civódtak, ahogy apám tréfálkozott.” Serfőző Simonnak „az óvoda a tanyaudvar volt, az óvónők a répaegyelő, krumpli-, marokszedő asszonyok, az első tanítóim a szántó-vető kaszás, kapás férfiak. Játékaiban őket utánoztam, szavajárásukat eltanultam.”

Poétikai szempontból kiemelendő, hogy mindig evokált felütésű, ünnepélyes hangzású kategorikus alanyiségű versmondatok tartalmazzák az epideikus kijelentéseket Serfőző közösségi lírájában. Az epidektus jelleget az ünnepélyes hanghordozottság is előidézi, nem csak a szóképek szintjén, hanem a grammatikában, például még a *be* igekötő és az ige sorrendjének alkalmazásában is a versmondaton és az anaforikus retorikában. A beszéd performativitása, cselekedete az emlékmű állítás (*Özvegyek, Öreggek, Itt éltem*). A lírai én visszatér származási helyére, de ott ember nélküli, sőt otthon nélküli helyet talál.

Az érvényes, örök életre varázsolás a nyelvi elmondott képzetekben létesülhet. A táj ember nélküli, az ember hiányában az egykori tárgyak helyettesítik, ők birtokolják annak egykori tulajdonságait, képességeit. A természeti környezetnek mindig valamilyen díszlet jellege, ami vers szubjektum köré épül. A költészet alanyi megszólító és önmegszólító toposzát írják tovább a vallomásos versek. Az emberi jelenlétet a magányos költői megszólaló képviseli. Az én és a kulisszaszerű környezetének e dichotómiája mindig megmarad. Sosem válik személytelenné a természetlíra. Személyes tárgyiasság a jellegadó. A hangzást a szándékos retorizáltsággal összefüggő-

en elsősorban a mondatok – túlnyomórészt ereszkedő – lejtése adja. Ügyelnünk kell arra, nehogy egybemossuk az ütem, a ritmus és a harmóniák pusztá akusztikumát azzal a beszédbeli hanglejtéssel, amely a szintaxis és prozódia együtteseként nyer hangzásformát a beszédfolyam egészében. Utóbbi eredendően nem melodikus ritmusú, nem esik egybe a dallamnak való megfeleléssel. Másrészt a hangzást mégsem vezethetjük le a pusztá jelentés kísérőjeként, nem pusztá szónoklat az irodalmi műalkotás. A prózai hangzás, a homályosabb ének (Cicero) sem azonos a hétköznapi beszéddel, Serfőző Simon néhány verse így szólal meg a par excellence líraiság és az alul artikuláltabb művészi próza beszédmódja között. Fontos megemlíteni, hogy a kezdetektől végig megfigyelhetünk egy olyan megfordítást dolog és személy között, ami jellemző Serfőző Simon költészetére. Lehet ezt megszemélyesítésnek is nevezni, de nem a látomásos költészethez fűződik. A megszemélyesítés háttérében lehet – ahogy Jánosi Zoltán írja – valamilyen ősköltészetre utaló animista látásmód, a pszichológiai megértése szerint projekció, de mégis inkább valamilyen programatikussággal fordul elő mindez a könyv verseiben. A megszemélyesítés retorikai alakzata az élettelennek ad életet, csak utána, a dolog élteni a személyt. A munkavégzés versei is ilyen irányúak.

*Nem tudom megtagadni
hol éltem.
A csirkés tanyákon,
gyár-mélyekben
a szerszámok
milyen munkát adtak
fogásukkal
értésemre.*

*S nincs ellenkezés
bennem!*

*Teszem én is,
amit ők tettek:
a dolgok nyelvén
beszélek.
(Teszem)*

A rendszerváltozás a közéleti költészeti szerepvállalásra is kihatott. A közéleti felhatalmazottság egyrészt sokkal szűkebb, másrészt végtelenül tágabb lett. Egyrészt egyéni és politikai apparátushoz kö-

tött szavazatmaximalizáláshoz kötött, és parlamenti-törvényhozói illetve végrehajtási kormányzervekhez valamint önkormányzatok pragmatikus-normatív jellegű munkájához kötött, másrészt a szó-lás-szabadág demokratikus jogához, ami mindenkit megillet. A poétikai, esztétikai meriokratikus jelleggel bíró költői beszédnek ezáltal elveszett az elsőbbsége. Kíváncsian olvassuk mindig, vajon Serfőző Simon költészete miként válaszol ezekre a kihívásokra. Serfőző Simon a Magyar Néppárt színeiben indult, de a párt végül nem jutott be a Parlamentbe. A versben beszélő én elkülönöződik saját (korábbi) szólamától, szerepétől? Belső kételyek gyötörte krízist él át. Magszóal a konfliktusos szereptudat – amire egyébként már Csoóri Sándornál, sőt Ady Endrénél is akadt példa. A mai kort kifejezetten érdeklik a meghasonlott válsághelyzetek. A rendszerváltozást kudarcosnak ítéli a költő a saját eszményei perspektívájában, például *Út a felszámoltatáshoz* című alkotásában.

Egyik jelentős műve arról tanúskodik, újra megtalálta eredetének hiteles helyét, mégpedig a kassákos szabadversformában írt *Innen* című opusa:

„Innen származom a meleg dombról, a félre fésült hajú ól mellől, a sündisznó-piszmogású tarlókról, ebből a pizsoktermő, tyúktetves, varjaktól megfenyegtetett tanyából. A hét hónapra születő ledolgozott magzattal – akkor épült a pirosfedelű, tehéntáncos portájú ház – innen szaladt az alkonyattól elsötétülő Zagyvarékas felé anyám, hogy világra hozzon valakinél. A legyektől védő rámborított szalmahordó kosár volt az inkubátor! S itt voltam hároméves koromtól az egyenes nyakú libákkal a zsebongó kisgyepre kicsapva, azután a döfős fejű borjú mellé állítva. A barázdában szaladó porszemet ismertem a másik határban! S hadakoztam a kapával, szárvágóval a dudvák, gazok ellen. Szorításukból tudtam, mikor melyik szerszám markolja kezem. Hisz a földművelő ember eszközeit: orradzót, marokszedő kapircsot, tokmányt, tehénkoloncot, jármot, vékát, köpülőt, a morzsolószéket, s mind a hasznosság szerszámaikat, én nem a lakások szobasarkaikból ismerem, ahová a divat hordatta össze. Dolgom volt velük, mint a vesszősöprűvel, szemétládaival, vasfűrészszel, lyukasztóval, tekercselőgéppel. Újpesten, ahol a földön vackoltam magamnak fekhelyet, s munkára neveltetem. Innen ismerem a férges, vakolata-vedlett, ablaka-szétmállott, utcája-széttaposott földszintes munkáskolóniákat, füsttől szétmart bérkaszárnnyákat, s az agyonra-dolgozottakat, örökre elfáradtakat, a máról-holnapra élőket, a maguk és nem-maguk szegényeit. Innen ismerem őket, s erről a tájékról, ahol most küszködtetem kapaszkodásom, ahol „jogfolytonos” vagyok: pallérok keze alatt errefelé dolgoztak szüleim

Markó Bélával és Gálfalvi Györggyel a Holnap szerkesztőségében, 1992-ben

a munkaiínséges időkben: Diósgyőrben, Szerencsen, Tiszalúcon. S közöm van Csanálospusztához, ehhez a szülőfalumon túli másik tanyavilághoz, ahová a feleségem való, s ahol elfáradva a madarak, este lehunyt szemmel ültek a gyalogúton. Erre a részére tartozom hazámnak. S az éjszakai tanyákban vaklálóló vakoskodókat, akikre szúnyogok morognak befelé szőrösen az ablakon, az összetörődött életű ingázókat, a munkát két kézzel végzőket: munkásokat és parasztokat nincs miért megtagadnom. Értük van dolgom és dolgaim megmérnek. S nem a megalázkodással magasztosulókkal és a megalkuvás árán dicsőültekkel tartok, hanem megyek tennivalóimhoz, mintha kapával mennék az elgazosodott kukoricások felé, hogy hasznot hajtsak, s a bizodalom nevelkedjen magasra.” (*Innen*)

Az epideiktikus szónoklat panegirikus, deklamatív és demonstratív volt. Célja egy egyén, ügy, alkalom, mozgalom, város vagy állam elítélése vagy elismerése volt. Az epideiktikus retorika (vagy epideiktikus szónoklat) ceremoniális beszéd: beszéd vagy írás, amely dicsér vagy hibáztat (valakit vagy valamit). Tágabban értelmezve az epideiktikus retorika irodalmi alkotásokat is tartalmazhat. A varázs kicsit mechanikusnak hat sokszor, tulajdonképpen az antropomorfizáció iránya az, ami ellentétes lesz. A tárgy kap emberi képességet, használja passzív eszközként az embert.

A Németh László-i ősi tagoló beszédhanglejtés ritmusa érződik a verseken. A visszafogott, a jelentéstanra koncentrálló „üzenetszerű” lírai megszólalásban. Mintha egy bírósági per tanúbeszédét hallanánk.

„A technika fogalma, ahogyan azt én használom, nem gépeket, technológiát, vagy egy cél elérésére használt ilyen vagy olyan eljárást jelent. Technológiai társadalmunkban a technika racionálisan megszervezett és abszolút hatékonyságú módszerek totalitása – egy adott fejlődési fokon – az emberi tevékenység minden egyes területén. Jellemző jegyei újszerűek: a jelen technikája semmilyen tekintetben nem mérhető össze a múltbelivel.

Heidegger meglátása, hogy a modern technika alapvetően más-hogy viszonyul a természethez, mint az archaikus technikák. Ennek a viszonyulásnak a lényege a természetben kizárólag felhasználható nyersanyagforrást látó uralmi attitűd – ezt az ökológiai kultúrkritika képviselői egyöntetűen korunk első számú bűnének látják –, amely szisztematikusan kiépített, a természet valamennyi szegmensére rátelepedő technológiai apparátusban, jobban mondva ilyen apparátusok összekapcsolódó rendszerében ölt testet. A régi technológiákban a technológia épült be a természetbe, a modern technológiában megfordul ez a viszony. Immáron a természet épül be a technológiába. Az eredmény a természet teljes denaturalizálása és gyarmatosítása, ideértve a levegőt, a földet, a föld mélyét és a vizet.

A kör bezárul, a boldog tudat bezárja az egyént a minden világok legjobbjaként átélt fogyasztói techno-valóságba: „Ekként gyöngítve az erotikus és megerősítve a szexuális energiát, a technicizált valóság korlátozza a szublimálás hatókörét. Egyúttal a szublimálás iránti szükségletet is csökkenti. A lelki apparátusban a vágyott és megengedett közötti feszültség jelentősen lecsökken; a valóságelv már nem követeli az ösztönös szükségletek mélyreható, fáradságos átalakítását. Az egyénnek olyan világhoz kell alkalmazkodnia, amely szemmel láthatóan nem igényli, hogy legbensőségesebb szükségleteit megtagadja – olyan világhoz, amely lényegét tekintve nem ellenséges.

A földművelés jelenleg gépesített élelmiszeripar. A levegőnek az lett a dolga, hogy nitrogént adjon le; a földnek, hogy ércet. Egy vidéktől ezzel szemben szentet és érceket szokás követelni. A föld öle mint kőszéntelep, a talaj mint ércfelület tárulkozik fel. A föld dolga, hogy ércet adjon, az ércnek az, hogy például uránt adjon; az urán atomenergiát ad, amelyet pusztító vagy békés célokra lehet elszabadítani.

FINTA ÉVA

Azon túl minden

A nyolcvanéves Serfőző Simonnak

Míg itt poroszkál porban az idő
tanyák sarában, füvek ostorában
serdülő kukoricaszárban várva
a beteljesedő nyarat és létet
addig az égi udvarban kapirgál
a tyúkfarmok alázuhant világa
a kéksodrású égbolt legelője
és vékony ezüstszálat húz közéjük
a távolodó, hűvös horizont.

Múló világunk egymást váltogatja
követi lábnyomát elődeinknek
a sárga fotókon villan egy szempár
egy áttetsző mosoly felgyújtja múltunk
és átölel, hogy hazáig kísérjen.
De hol lakik éber emlékünkhöz? Merre
mely égtáj, ország, város vagy falu
ad otthont annak, ami már a földben
másik sorsát tölti, az elhagyottak
világával többé mit sem törődve?

Hát így, Simon. Ebben a téridőben
leroskad vállunkról a régi ország
szülők, sorstársak, egykor belénk vésett
örökségünk, s mint gyermekruhánkat
ott felejtjük egy padlás mély zugában
polcok, könyvek közé csúszott időben
kis cetlin, feljegyzésbe zsugorítva
homlokráncunkba vésve, mintha lenne
titkos idők rejtett bakelit-hangja.

Talán lejátszható is az idő.
Talán egy membrán megtalálná rajtunk
a vésetekben, redőinkbe rejtve
üzeneteink belső monológját

amit megírtunk, s amit meg nem írtunk
ami megérte volna, s ami mégse
amit a képzelet nyomban javított
mert nem adott esélyt rá a valóság
mert felülbírálta a vágyainkat
a lehetséges, a mindennapok.

Így lenni ébren, éberem, amíg tart
amíg még benne és érte vigyázunk
örkődünk is, kire, mire, ki tudja
csak mert a feladat elvárja tőlünk
csak mert az élet diktál lépteinknek
akár hetven, akár nyolcvan vagy száz is
életidőnk, a mindig végtelen
mert csak a *benne lenni* rajzol új világot
mert csak a *vele* vágat el a célig.

2023. 06. 15.

VÁRNAGY MÁRTA

Anyanyelvünk lélekfáján

Csekély merítés Serfőző Simon életművéből²
a szociografikus lírától a népmesék mítoszáig

Térben és időben távolról indulok Serfőző Simon költészete felé. Indokolom rögvest. A szerző elérhető számomra: van e-mail-címe, telefonszáma, írhatok neki, felhívhatom, biztosra vehe-tem, válaszolni fog, megszólal vagy visszahív. Ma élő költő életműve van előttem, nemcsak olvashatom őt, kérdezhetem is. Distanciát kell teremtenem, ha látni akarom. Kell a távlat, időköz. Mennék a jövőbe is, időutazó lennék, szeretném tudni, a következő néhány nemzedék mit érzel majd az életművéből. Mindehhez T. S. Eliot³ ad nekem eszközt, ő a *messzelátóm oda-vissza*.

„Maglehet, hogy a költészetnek a jövőben más lesz a feladata, mint ami a közelmúltban volt; de még ebben az esetben is célszerű először azt tisztázni, hogy mi volt a hivatása a múltban, egy vagy másik korban, egyik vagy másik nyelven éppúgy, mint általában véve” – mondja T. S. Eliot *A költészet társadalmi hiva-tása* címmel 1945-ben, a *The Adelphiben* megjelent esszéjében, majd úgy folytatja: „Szembetűnő, hogy a költészet minden egyéb művészettől különbözik abban, hogy a költő fajtájának és nyelvének közössége számára olyan értéket jelent, ami másoknak megközelíthetetlen. ...Ezért nincs még egy művészet, amely annyira megrögzötten nemzeti volna, mint a költészet. ...Az érzések és az érzelmek a nép közös nyelvén fejeződnek ki a legjobban – vagyis azon a nyelven, amely valamennyi osztály számára közös. a nép egyéniségét nyelvének szerkezete, ritmusa, hangzása, szókincse

2 Serfőző Simon: *Arcunk az ég. Összegyűjtött versek 1959–2019*. Magyar Napló, 2019

3 Thomas Stearns Eliot (1888–1965) Nobel-díjas amerikai költő, drámaíró, kritikus

A doni zárándokút résztvevőinek csoportja 1995 körül

fejezi ki. ...Azt mondhatjuk, hogy a költő mint költő csak közvetve van elkötelezve népének: közvetlenül a nyelvének van elkötelezve; első feladata, hogy megőrizze azt, a második, hogy kitágítsa és finomítsa. Mikor kifejezi azt, amit más emberek éreznek, egyszermind meg is változtatja az érzést, azzal, hogy tudatosítja; az embereket ráébreszti arra, mit is éreztek addig, és ezzel önismeretre neveli őket. ...a költészet a társadalom, a közösség valamennyi tagjának, az egész népnek a beszédét, az érzékenységet, az életét befolyásolja, függetlenül attól, hogy olvassák és élvezik-e a költészetet vagy sem, sőt, még attól is, hogy ismerik-e legnagyobb költőik nevét vagy sem... Európa minden egyes népének érdeke, hogy a többinek továbbra is legyen költészete.”

T. S. Eliot számot vet vele: nagyon is megtörténhet, hogy az emberek többé sehol sem lesznek képesek kifejezni – következésképpen érezni sem – a civilizált lények érzéseit. Amitől tart, az a halál, minden értelemben.

Ezek a gondolatok érvényesek ma is? Feltétlenül.

Serfőző Simon az 1950-es évek végén indult a zagyvarékas tanyavilágból, mint a népmesék fia. Háromévesen magától értődően kapott feladatokat a paraszti mindennapokban, libát, ka-

csát őrzött, mert nem azért vagyunk a világon, hogy játsszunk, hanem hogy dolgozzunk, megéljünk. Aki ebben a szocializálódik, az majdnem bizonyosan ezt a miliót írja, őrzi, hiszen ebből nőtt ki.

A következő évtizedben már a Hetek tagjaként ismert költő, és magányossá váló vizsgálódásai közben „keserű gondolatokat cipelt kamaszvállán, gépeket akart varázsolni, apái munkáját megkönnyíteni. Játszott mint gyerek, szenvedett mint felnőtt, falujában már nem, városában még nem otthonosként. A költőt varázslónak vélte, aki mindent megoldhat, még saját életét is, ha szépen felöltözteti képek ruhájába. És ha a valóság keményen visszarúgott, a varázsszavakat nem fogadta be, ő is megmaka-csolta magát. Most már nem szavakkal – emberi magánnyal, különállással fordult a világgal szembe, hadd lássuk, világ, nélkülem mire mész. Kívülről pedig figyelte: hogyan zajlik le ez a küzdelem a világot vállalás és a világ hidegéből való menekülés között. Drukker lett, aki egyszerre szeretné győzve látni a világ melegségét, otthon voltát és saját konok makacsságát” – fogalmaz Kabdebó Lóránt a Hetekről írt esszéjében.

Mi a közös ebben a költőcsoportban, teszi fel a kérdést Kabdebó. Rögtön megválaszolja: nagyon kevés. „Mégis talán a leglényegesebb: egyszerre, egy időben keresték és fogalmazták meg azt az emberi magatartást, amely szükséges ahhoz, hogy tájékozódjunk és eligazodjunk alakuló-változó világunkban, veszélyeivel szembeszálljunk; kritikus-önkritikus, harmóniára törekvő létezésünket biztosítsuk.”

Vegyük most szemügyre a paraszti világot szavakkal is őrző fiatal Serfőzöt! *Hegyekre kiállva* című, feleségének ajánlott versének egy részletét idézem:

*Madarak riadoznak
a koromtól rekedt hangú
kéménynél. A bokrok
kiskabátban iszkolnak
a szikkadt ház mögött.
S a szél-hangyabolyokból
– látom az évek dombvonulatán túl –
kacsák trappolnak az úton,
mert megy hozzád a mosóteknő,
mászik végig az udvaron.
Menekül a macska
a magasan sötétlő fagallyakra,*

mert előtámolyog,
mint a félhalott,
a nagyszarvú eke is,
lépdél az ajtóhoz.
Megy a pulit megkergető
vasvilla, a szalmáskosár:
este fönt ül mindig a törekboglyán,
mint a madár.
Hátul a kapa
bevicsorít az ablakon.
S gyülekeznek mind
a görcseiket fájlaló
fészerlakó szerszámok:
lapát, gereblye, ásó.
Ha nem jössz ki,
megmondani,
hová készülsz közülük,
majd ők kihoznak
a szelektől oldalra
elfordult házból.

Meg kell értetned
a végével dobbantó karóval is,
hozzám jössz el,
ki itt lobogtatom hajam
a sarkokon.
Várlak téged,
aki a városzajt kiengedem
a sufnik mellett,
s a sűrű utcaindák közül
ugrasztom ki magam este.

Otthon élnünk nem lehet,
mert szégyellnének
a madárbölcsőket ringató
ágak is bennünket.
A taliga szégyellne
végigmenni az úton,
ha nem vinnénk többre,
mint akik a dörgő tájak
fölzúgó porában élnek,
ha annyival is,

Bella Istvánnal egy hatvani író-olvasó találkozón 2001-ben (Pádár Sándor felvétele)

*hogy nem vénasszonyokkal,
öregemberekkel szaladnak
a silóhalmok füstjében.*

Ha Serfőző Simon sorait olvasom, T. S. Eliot gondolatait nagyon igaznak érzem. Erősen szociografikus versében a „füstfirhangos” városban is a magyar tanyavilágot éneкли, és tartja meg emlékezetében. Szemelgetem, ízlelem a szavakat: egyetlen versben elém rajzol egy tájat, ami volt, ami nincs. Csakugyan nincs már? Vagy még nagyobb benne a pusztulat azóta? Pedig abból a világból teremődhetne a ma sokszor hallott, fenntartható fejlődés, a megmaradásunk szikár lehetősége, mégis mintha nem igazán értenénk! Pedig a költő megtette a magáét, *megőrizte* a szavakat, és ezzel a tudatos létbe emelte: így élünk, innen jöttünk, és vasdarabot, vasvödröt cipelünk most is, azóta is folyton-folyvást.

Kísérteties olvasnom ezeket a sorokat 2023-ban. Mintha sem itt, sem ott nem lelnénk máig azt az otthont, pedig ideje lenne már! Terelném én is olvasóként a tájakat, bennük a barakk- és albérletlakókat az *anyaföld* felé, de ma már csak tarra vágott erdőket, vegyszerrel mérgezett, monokultúrában haldokló, talajt

vesztett földeket látok Serfőző rímtelen sorain túl. A versben sem helye, sem ideje nem volt másnak. Csakis a szigorú szabadvers tarthatta meg a szalmáskosarat, fészlerlakót, gereblyét, nagy-szarvú ekét, vasvillát, taligát, silóhalmokat, dülőköt, kazlakat, kútgémekeket, löcsöt, ángyikát, öreg szekeret, szárkúpot, sufnikat, lányosházat, legényludat, sírdogáló lámpavilágot. Vajon hányan ismerik még a jelentésüket, ki az, aki még látja is maga előtt a törekboglyát, ha olvas róla? Vannak-e szavaink a megőrzésen túl a horizont kitágításra?

Serfőző terjedelmes életművéből az évtizedek múlva keletkezett *Idegenségben* (korábban *Eliszaposodik* címmel jelent meg⁴) című verse marad az olvasó meritőhálójában; ebben a magyar nyelvet már Európa állóvizének nevezi. Kijelentő mondataiból az éltető, szomjat oltó, fürdető víz képeiből eliszaposodó, pangó, majd lassan kiszáradó tó képe jelenik meg, és látjuk, mert Serfőző láttatja *anyanyelvünk* pusztulását:

*Nyelvünk, Európa apadó állóvize
lassan elsekélyesedik.
Felszíne idegen szótól,
szennyeződéstől zavaros,
lassan fürödni se lesz már jó benne.*

*Körben a széle rég elmocsarasodott.
Eliszaposodik ez a nyelv,
elhínárosodik.
Belőle más ajkúak
beszédének szigetei emelkednek ki.
Ágakra, részekre szakadunk.
Szemünkbe előrenyomuló nádasok,
hódító népek zászlója lobog.*

*Míg hátra szoruló szavaink tocsogói
a zsombékokban:
idegenségben elhagyva,
sorsukra maradvá pangnak,
mielőtt végleg kiszáradnának.*

Ez már a T. S. Eliot-féle halálkép lenne? Mi végre akkor az írók-költők életét hörpölő, magyar nyelvű áldozati ének?

4 Serfőző Simon: *Félország, félvilág* (Orpheusz Kiadó, 1995)

Mielőtt elmerülnék a hínáros érzésben, a *Világfát* olvasom. Serfőző költészetében *kitágította, finomította*, a mesék ősi világába emelte a magyar nyelvet, hiszen a világfa hatalmas, népmeséink égig érő, tetejetlen fája. Minden növényi ábrázolás közül a világfa a legösszetettebb, legegységesebb jelentésű. Ágai közt van a Nap és a Hold, és csak kiválasztott személy mászhat fel rá; táltos vagy költő. A magyar népmesei világképben az utat jelenti, amelyen a mesehős az égbe vagy az alvilágba jut. Utal életre, halálra, megújulásra, fejlődésre, növekedésre. A mélylélektan szerint a gyökér–törzs–korona hármását, azaz az ösztön-én, én, felettes-én hármását is jelenti. Serfőző megszólítja a fát, az *anyanyelvét*, amelyen a költő-utat járta, és közben növekedett, fejlődött, megújult:

*Magyar nyelv,
te ősgyökerű,
hetvenhét ágú,
tetejetlen tetejű,
jóízű szavakat termő,
zamosakat,
ízeseket,
amelyekkel a keserűeket is
megédesíted,
kurjantós örömű szókat,
mámorosakat
a szánkra adsz,
szomorúakat,
hogy azután vigasztalókkal
megnyugtass,
életre biztass,
aki gyógyítónk vagy
és istápunk,
te nyelvek anyja,
világfája,
eltántorodjon
tetemes erődtől,
gyökeredre ne vettessék
balta*

Izgalmas műfaji keveredés ez a vers, fohász és regölő egyben. Odahalljuk a befejezést, táltos hangján halljuk, haj, regő rejtem. Már bizonyosak vagyunk benne, hogy a legkisebb fiú, a mesék

kiskondása elindult a szülőházának racionalitásában is varázslatos, szegénysége ellenére mégis paradicsomi világából, dűlőutak mentén indult útnak, megjárta anyanyelvének világfáját, és fejlődésének szimbólumaként, személyiségének tükörképeként haladt felfelé ágról ágra. A szülőföld, a „kert” ősképe mindig a világ közepe, lelke középpontja marad, ahol a világ tengelyének jelképe, az égig érő fa, a lélekfa nőtt. Legősibb meséinkhez tartozik, a magyar népmesékben fordul elő leggyakrabban. Az ázsiai őshazából hozott önálló mesetéma a világfához és a csillaghithez fűződő mítoszokból keletkezett, ahogy anyanyelvünk is az ősmúltban gyökeredzik, a kollektív tudattalanban. Törzsében személyes életutak vannak, így Serfőző Simoné is; lombkoronájában a tudat. A hovatartozásé.

A Gyerekidő nyomában

„Sose voltam én örömpásztor, hogy a tehenlegeltetésért valaha is túlságosan lelkesedtem volna.” Serfőző Simon három-négy éves korától látástól vakulásig, hétköznap vagy vasárnap, sebekkel a testén, lábán, sántikálva hajtotta a teheneket, ha esett, ha fújt, nem volt kegyelem, „ennyit el lehet tán egy gyerektől várni! Te is eszel mindennap!” – hallotta szüleitől. Megaláztatása okán, ami az iskolában csúcsosodik ki, nem zárja ki örökre szívéből ezt a tájat, a tanyát, éppen az ellenkezője történik, amikor később a városba kerül, fővárosba, megyeszékhelyre, azt a helyet is otthonának érzi, de mindig visszatér szülőhelyére, szüleit is támogatja, segíti halálukig.

A testi és lelki sebek csak mélyítették a szülőföld szeretetét, már kisgyerekként egy volt a földdel, a kukoricással, a tehenekkel, nem a meséből merített kalandokat élt át, hanem bőrén keresztül szívta magába a természet szeretetét.

Kemény ez a próza, mégis lágy és finom, mint egy frissen sült kenyér, héja, kérge felsérti a torkot, belül mégis lágy és finom. Éltet. Váci Mihály a következő szavakkal kezdte Serfőző Simon bemutatását a rádióban, 1961-ben: „Szerény, csendes, összeharapott ajkú, makacs kölyök, férfias elszántsággal, megtartó konok-sággal.”

Ez a megtartó konokság fordul idővel prózába, a magyar valóságot panorámában, összefüggéseinek szintézisében láttatja. Előbb riport- (*Amíg élünk*, 1978), majd drámagyűjteménye (*Otthonatlanok*, 1987), később irodalmi igényű publicisztikái (*Jövőt írni*, 1994) jelzik, a versek mellett más irodalmi formában is ki tudja fejezni magát, más formában is érezni-látni képes a világot.

Az önéletrajzi ihletésű regénye, a *Gyerekidő* című, szervesen kapcsolódik szociografikus írásaihoz. A személyes emlékek szerveződnek egységgé, autentikus megszólalássá. Miközben a szocializmus kori vidéki Magyarországról ad hű és valóságos képet. Az alkotás gyermekszemszögből megírt regény, a huszadik század ötvenes-hatvanas éveiről. Gyermektükre összevethető számos hazai író életművében megjelenő alkotásokkal: Kosztolányi Dezső *Egy szegény kisgyermek panaszai*, Móra Ferenc *Kincskereső kisködmön*,

Móricz Zsigmond *Légy jó mindhalálig*, Jankovich Ferenc *Téli szivárvány*, Dragomán György *A fehér király*.

A *Gyerekidő* nem fikció, hanem dokumentatív hitelességgel megírt mű, gyermektörténet, amelyet erős történelmi és atmoszférikus látásmód jellemez, mikrokozmosza térben és időben tágabb összefüggésbe helyezi Magyarország drámáját, a paraszt és falusi világ kisemmizettségét, a kommunista erőszakot. A hazátlanság regénye is. A föld, a tanya, az otthon elvesztését jelenti.

A *Gyerekidő* három külön-külön, önálló egységként is megálló, egymásra épülő részből tevődik össze (*A kis vadóc*; *Nyulak a hurokban*; *Nincs maradás*). Serfőző Simon gyermekregénye emlékiratszerű, autobiografikus, pszichologikus és társadomelemző kritikai realista látásmódját finoman egymással ötvözi, melynek révén a mű társadalmi terét nyitja meg az olvasó előtt. Mintha kinyitna egy atlaszt, geográfiai jeleket azonosítva, most többet is, az embert, az embercsoportok által kialakított kultúrtáját, míg a hely leírásában, ábrázolásában a társadalmi tér szociológiai és történeti vonatkozásai válnak láthatóvá.

Az egykeség regénye is, főszereplője mint szemtanú, a világra, azon belül a természet sokoldalúságára, állatokra, növényekre csodálkozik rá. A *Gyerekidő* fejlődésregény is, a folytonos változásé, miközben a lelki elmozdulások mögött ott a külső változás (tájrombolás) is. A magyar dúlás áldozatai (élők és holtak) szorgalmas, a földet nehéz munkával megművelő emberek. Erkölcsei rendjük, kultúrájuk erodálódik, gyengül, miközben az emberek megalázottakká, kifosztottakká válnak. Ez nem egyik pillanatról a másikra következik be, a *Gyerekidő* folyamatként ábrázolja, melynek végeredménye annak felismerése, hogy a korábbi életfeltételek megsemmisülnek. A gyermek látószögéből látjuk, hogy a föld, a tanya világától végképp elszakadni kényszerül.

A gyermek lázadó gesztusai jelzik, nem fogadja el a történelem által rákényszerített életet. Emberi tapasztalatait ösztönök, megérzések, felismerések kísérik, ezeken keresztül jut el az eszmélésig. A város és falu között ingázó gyermek olyan tapasztalatokra tesz szert, amelyeket átélve szembesül a kor embertelenségeinek pszichés nyomásával, a létükből is kisemmizett szülők világával. Az olvasó átélheti azt a kort, amely máig kísérti a földtől elszakadó embert. A könyv a világirodalom hasonló alkotásaival is összevethető, mind poézisében, mind tartalmi vonásaiban (Mark Twain, Erich Kästner, John Steinbeck).

A *Gyerekidő* közel visz a teljes léthez, egy eltűnőben lévő emberi világhoz, a szenvedés helyéhez és idejéhez, a sors- és lélekfordu-

Az Új Írás Serfőző-karikatúrája 1961 júniusában (Masznyik István rajza)

lókhoz. „Világos benne az önéletrajzi jelleg, és ezért a költő és író gyökereihez még közelebb jutunk. Vasy Géza szavaival ez vallo-más az eredetről. Az informatív érték sem csekély, hiszen olyan valóságot ismerünk meg általa, amely ma már jórészt ismeretlen előttünk.” (Bakonyi István: *Serfőző Simon pályaképe*, MMA)

A népi írókhoz hasonlóan Serfőző Simon is a történelmi igazságkeresés programjával, a sorsfelmutatás igényével alkot. Regé-nyeiben a paraszti lét drámája jelenik meg, benne az értékterem-tő erő, kultúra elsorvasztása, megsemmisítése. Mindezek mögött ott az otthontalanság, a hazanélküliség, a kifosztás, a történelmi süllyedés, az amnézia, a büntudat fájdalmas érzése, a szegénység kálváriája.

Szüülőtelepüléséről, Zagyvarékasról így vall: „Olyan hiedelmek-re, amelyeket a néprajzkutató Cs. Pócs Éva az ötvenes években gyűjtött össze, s én ismertem gyerekkoromból. Amikor azt hallot-tam a falusi emberektől, hogy őrizkedjek a Zagyvától, mert vas-fejű ember lakik benne, meg víziborjú, amelyik a gyerekeket, ha elkapja, belefotja a vízbe, ennek mögöttese nyilvánvalóan a víztől való félelem volt. Elhitték például, hogy rontó asszonyok laknak

a faluban, szemmel verők, vajákosok. S akik macska képében átmennek a mások portájára. Ma is vannak, akik elhiszik, hogy egyik ember meg tudja átkozni a másikat, s nyomorék lesz, mindenféle baj éri a családját. Boszorkányokról is hallani. Vagy, hogy valakinek a szelleme hazajár. Hosszú történeteket tudtak, tudnak ma is mesélni a falusiak, csak meg kell hallgatni őket.” (*Interjú a Kossuth díj átvétele után*)

Serfőző Simon heroikus küzdelme, hogy az elhanyagolt, eltagadott, a hatalomtól kifosztott Magyarországot esztétikai síkon, művészi szinten is megmutassa, példaértékű alkotói szándékot takar. Könyörtelenül szembesíti olvasóit a parasztság szétszóratásával, a megtöretése, kisemmizése tudatos manipuláció volt.

A városokba kényszerítés a szabadság hiányára is utal, ami történt, az nem önkéntes, hanem kényszerített, kierőszakolt lépés, folyamat volt. A *Nyulak a hurokban* című rész végén a fiú elengedi a rokonszenves állatokat: legalább azok legyenek szabadok. A traktorok fölszántják a tanyát, nincs többé kijárás onnan, se be, se ki. A főhős apja nem hajlandó belépni a közösbe, hiába agítják. A történet azzal zárul, hogy a főhős fia útra kel, mert nem maradhat ott, ahol többé nincs, nem lehet maradása. Új világ felé indul, amely számára ismeretlen, ki is mondja: „Soha olyan keserűséget nem éreztem, mint akkor. A szívem belefacsarodott.”

Elbeszélésgyűjteményei, kisregényei (*Varjúleves*, 2006, *Fészek-hagyók*, 2009, *Semmi sem úgy van*, 2014) világát a szociográfiai hitelesség, a személyes falusi, városperemi élmények ereje teremti meg.

Serfőző Simon drámáiba foglalt dialógusokban is megőrzi a társadalom kritikáját. *Otthonatlanok*, 1987, *Át az időn*, 1997, *Jövőlátó*, 2000, *Mindenáron*, 2005 című összegző könyvekbe foglalt műveiből három (*Rémhírvivők*, *Otthonatlanok*, *Mindenáron*) középpontjában az akkori valóság feltárása áll.

Verseiben mintha ott ülnék a fekete vonaton, az ingázók, a munkásszállón, albérletekben lakók vonatán: „Ami nem vezett el, / nem kell megkeressem, csillagnak se gyúlni, / ha itt ragyog bennem.” (*Vigasz*) „...félországából jött / emberek esznek, horkannak, / rajzanak itt velem, / csikorog / szájukban ígaslovak foga”. (*Derekuk fáradtságából van*). Bárhol is van, egy szándék vezérli: „érezem a földet, / ahol csak megfordulok, / hogy nincs külön élet számomra sem” (*Érezem a földet*).

„Én őértük is jöttem” – vallja a *Megjött* című versében. Kallódó embereket lát maga körül. Az *Akik tisztelték* című versben ezt így fogalmazza meg: „Akik tisztelték, / becsülték a munkát, / iparko-

dásuk kocogott / a város-puszták laposaiban, / s a tanyasi földeket gyalogolták: / a hányódó porban robotolókat / nem sokba vette az ország. // Szorgalmukat hátraszorította / az ólak, szemétdombok mögé. / A sok erő elkallódott / a kisemmizett faluk mélyén. // elherdálódott e vonatokon bumlizó hazában mind / a barázdákból menekültek igyekvése.”

Arcunk az ég című verseskötete (*Összegyűjtött versek 1959–2019*, egy pályaösszegző nagy verseskötet) kapta 2019-ben a Magyar Művészeti Akadémia Irodalmi Tagozat Az év legjobb könyve díját. Gyűjteményes kötete teszi végérvényesen vitathatatlanná, hogy Serfőző Simon a sors akaratából küldetéses költő, morális hitvallással a szegények, a kitzasztottak mellett áll és állt. Másképpen fogalmazva „...a Zagyvarékas, a család, a vidéki Magyarország, a nemzet, a tanyai nép poétája. Megmutatom én is, ki vagyok, / miféle idők hányatottja. / Ösztönöm kikhez húz, / fába a jel – rám van írva” (*Megmutatja magasságát*).

Műveinek tematikus kötöttségét oldják a magánszféráját érintő vallomások, amelyek belső utazásokként is felfoghatók, bennük is jelen van az érdes, néha nyers és szokimondó hang – a *Sintér idő*: „S az önzés csörtethet, / mert amivel karóhoz köthetnénk, nincs kéznél / olyan kötél.”

A *Sirató* című költeményben apját siratja el, akinek életét emberi küldetesként fogja fel: „Jobb, hogy nem vagy. / Hogy már nem tudod meg, / milyen új erőszaknak kellene / a járomba kényszerülő fejek. / Messziről milyen új félelmek suhognak. / Miféle felfuvalkodott erők / gyülekeznek, / miféle hatalmak. / Jobb nem látnod e magán átgázoló világot. / ...Hová az évek, apám? / Lábadból a járás hová tűnt? / Erődet ki vitte el, / amivel a százhektáros dombot / hátadra vetted? / Amivel Istent lebirdóztad, / hogy ne az ő, / a te akaratod legyen meg?”

Világlátásában visszatérő elem a történelmi eseményekkel (Mohácsi vész, Trianon) és következményeivel való szembenézés. Miként Vörösmarty tette a *Zalán futásában*. Távol áll tőle az idill, életszeretete mögött ott az aggodás az emberi életre leselkedő veszélyek, a jövő kiszámíthatatlanságából fakadó félelem miatt.

Szökevény léte folytonos visszaemlékezés, egy elveszett, egy elhagyott világ újra élése, az emberi helytállás lehetőségeit és annak kényszerét felmutatva. Verseinek nyelvezetében is ott van a megtapasztalt mindennapok kényszerítettsége, sorsszerűsége és a rájuk utaló szenvedő szerkezet. Az élet kegyetlenségét, elviselhetetlenségét, változatlanágát oldja a nem racionális, népköltészeti elemek használatával. Valóságglátását és értelmezését teszik ösz-

szetettebbé riportjai, publicisztikai írásai, többek között az *Amíg élünk* (1978), a *Veszteségeink gyűlnek* (1989), a *Hazajáró* (1992), a *Még nincs vége* (2007) kötetek.

Művei által az időbe láthatunk, emberi sorsokba. Utazhatunk térben és időben, egy mai fiatal számára talán felfoghatatlan világban, magában a történelemben, messzebbre látva, mint elsőre gondolnánk, hogy mivé lett egykor az ember, és mivé kellett lennie; milyen az, amikor az ember elvész, és a dolgok már nem kerülhetnek helyükre soha. Alkotásai folytonosságot teremtenek a jelen és múlt eseményei és világa között. Jung szavaival élve: Serfőző Simon „helyt állt az élet és az idő áradatával szemben.”

KÖLÜS LAJOS

Egy belülről látó ember

*Igazság és hazugság egyre-megy,
És elhiszem, hogy segít, aki árt;
Mindent megőrzök s mindent feledek:
Befogad és kiteszít a világ.
(Villon: Ellentétek, ford. Szabó Lőrinc)*

Serfőző Simon több mint hatvan éve van a pályán, első kötete a hatvanas évek derekán jelenik meg. A Hetek Benjámija, a Hetek három élője közül az egyik, Ágh István és Buda Ferenc mellett. Költői életművén vörös fonalként húzódik át a tanya, falu, a lentről jöttek, a kisemmizettek sorsa, élete. Alulnézetből fókuszál a világra, jeleket keres, az élet jeleit, és maga is önmagán túlmutató jellé válik.

Gyökerek és örökség

A *puszták népe* óta kevesen szólították meg úgy a paraszti élet sorstalanságát, kiszolgáltatottságát, társadalmi valóságát, mint Serfőző Simon életműve, az igazságkeresés, a társadalmi elkötelezettség szándékával.

Küldetéstudatát sohasem titkolja, amely öniróniával, alázattal párosul, azzal, hogy szembenéz ösztönös, mélyen gyökeredző félelemmel, fájdalommal, honnan is származik. „Mögöttünk nem csukódnak be / távolságok” – írja *Nekünk kell pártolni* című versében. „Itt járt át rajtunk Kelet, Nyugat. / A Dél Budáig feljött. / Akárcsak az égre, / feljön a fél-Hold újra. / A posztoló fák álltak védtelen, / útjában mindenféle időknek. // ...De itt vagyunk, / maradék magunknak megvagyunk, / akárcsak a fák, az Alföldön végig. / Ha ritkulnak is a sorban. / Utánuk újak tűnnek föl, / emelik águkat magosra.” (*Útjában az időnek*) A tehetetlenséggel szembesül, hogy a változás lassú: „Nem kell lemondanom, / ha nincsen is miről, / bármit is várni, / ha sose volt kitől” (*Vigas*).

...,fél a gödör a földben” – írja másutt (*Kitéve az időnek*). Minden remény ellenére a második világháború után sem vezet kiút a szégyenség világából, maradni képtelenség, elmenni végítélet. A líra az író életművének központi terepe, kötetei egymásra épülnek – a Hoz-

A Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjének átvétele 1994-ben

zátok jöttem, 1966; Nincsen nyugalom, 1970; Ma és mindennap, 1975; Bűntelenül, 1982; Holddal világítottunk, 1984; Veszteségeink gyűlnek, 1989; Félország, félvilág, 1995; Virág, 2003; Közel, távol, 2003; Megfordult égtájak, 2008; A magunk szárnyán, 2011; Világfa, 2012; Égig érő nyár, 2012.

Életművét összegző kötete – az *Arcunk az ég, 2021* – a teljes pályát átfogja. Immár egybe láthatjuk a vidék, a nemzeti értékek háttérbe szorítását, a tömeges abortuszokat és az új nemzethalál rémképeit: „Elkapartatta, / megtizedelte jövőjét / az ország, / szikék élére hányatta.” (*Egyre távolibb*) „Félreesőn, szélein e hazának, / vidékek zugaiban, / legalján halódnak, / csöndesülnek el öregeikkel / a megüresedő, / jövőből kitagadott falvak.” (*Szedelőzködik*) „...félrehúzó-dunk / e lekezelt, lenézett / tájainkon széttelepült / félszeg hazával, / amely a körutakon túl / már vidék csak, tartomány, / ahová a szemetet hajítják. / Ahol elkallódnak / magunknak, / s elpocsékolódik / annyi rengeteg akarat, / szándék” (*Vidék, tartomány*).

A földtől való elszakítás a családok szétveréséhez vezet, ami magával hozza a gyermektelenséget, az idegenségérzetet. A városi életmód, az erőltetett városiasodás hatásáról vallanak versei. „Bezsúfo-

lődtünk / a városok emeleteire, / idegenek szomszédságába, / ahol
szólni sincs kihez. / S vagyunk az utcák ismeretlenjei, / ajtók mögött
élők, / betonhalmok jött-mentjei” – mondja az *Emlékük tévelyegben*. A
Lent lépdelnek a peremre szorított emberi lét megszólaltatása: „Nincs
csákány, / ami lebontaná, / széthányná sorsukat. / Esőtől levizelt há-
zaik / sárból, deszkából, / a jól fűtött / város köré bújnak.”

Panorámaszerű korképe lesújtó, szétzüllő nemzet, a hit és morál
nélküli nép, az önzés, a szemét uralma mutatkozik meg viszolyg-
tató képekben. „...Hulladékot a szemétdobókba: a hűséget, kedves-
séget / kiszórjuk, a szeretetet. / Örömeinknek szára szakad, / mert
hozzá érdesedünk a / goromba köhöz, durva vashoz. / Kiabál a trá-
gárság, türelmetlenség: csapongnak / a riadt, kihűlt / Fényű csalá-
dok. S utcákon a szemetet: / kotorja a szél összegyűrt, szétdobált
öleléseinket. (*Örömeinknek szára szakad*) „...mikor a föllázadt kor /
csak Európa hátsó udvarán, / e haza szellőző kazlai közt / húzhatta
meg magát” (*Elnémul*).

Táj és otthon

A hely fontosságáról, a helyez való ragaszkodásáról, táj és lé-
lek szoros összetartozásáról vall következő versében: „A ház falát
meszeltem pirosra, fehérre, tettem kakastollat dísznek a kéményre
Jövök most messziről, iránytűm templomtorony. Hazatalálok estére.
Az ajtót alig találok. Az ablakon be nem látok. Kialudt petrólámpák
lóbálják döglötten nyelvüket. A bolhák elkószálnak, ellepnek bog-
lyát, barázdákat. Leromlik padlás, eresz. A gyerekkori ház a térde-
mig ér. Marad majd zöld temető, bogánccsosz domb, szívós tarackgyö-
kér” (*Zöld temető*).

A kicsiny gyermeket „...fürdetik pocsolós levegőben” (*Bölcső*). Ön-
magát szembesíti tetteivel: „A megfélemlítések ellen erős vár nem
voltam. De ha dültem, omlottam is, a végsőig kitartottam. Nem vol-
tam tiszta ég sem, mindig napos, felhőtlen. Borulatok komorítottak.
Alkonyattal besötétültem. Nem voltam, ki lehettem volna, mivé len-
nem csak vágy maradt. Aminél alább ne adjam mégse, megálljam
helyem az ég alatt” (*Nem voltam*).

Egyik legszebb anyaverse a *Félország, félvilág eltakar* című: „azóta
se látsz, / félország, / félvilág eltakar, / vasba, / csillagba felöltöztem,
/ de sorsodat, / istenedet, / gúnyás szegénységed / az országban / én
sikoltom /, halálotat is majd / én tanítom, / anyám, édesanyám”...

A „hazamegyünk” élménye az egész lírai életműben visszatérő
motívum. A hatvanas, hetvenes évek világában a kimondhatóság
határáig jut el, miközben az igazságnak a kimondásának számtalan

akadályával szembesül. *Fölcsapódó szántók felől* című versében írja: „a felhőket néztem, a vasútpartot, / ahol tavasszal pipacsok kergetőztek, / a tanyák mint görnyedt öregemberek / hurcolkodtak a rögök közt, / és répát, krumplit mentünk bengészni / a szelektől fölcsapódó szántókra, / merre a szegénység és a könnyek / rögei sisteregtek az égen.”

Otthonuk: e táj című versciklusa vallomás is, számára nem térkép e táj. *Anyám* című költeményében írja: „Éjjel is tőlem alszol. / Égen-földön ott járok dörgő képek / fekete vasképében. / Angyalok ijednek el az égen.” Az *Otthonban*: „Lámpát gyújtottunk aztán a konyhában. Elfáradva, / hallgatag ültünk a vacsora-csendben. / Néha szóltunk csak egyet-egyed. Apám kiment / időnként, a teheneknek adott enni. Bennem meg / rímek, / verssorok kavargó tánca kezdte hullatni a fényt. / Anyám pedig elbóbiskolt kicsit – szegény.”

Közel, távol című kötetében a ki nem mérhető távolságról, közelségről vall. „Én megyek haza / Anyám helyett, / aki már a föld mélyét lakja, / hogy szétnézzen otthon, / én megyek haza. // Ha fázna a halálban, / veszem a sálat, kabátot, / már nem csak magamra, / őrá is vigyázok” (*Én megyek haza*).

Belső utazás, a gyökerek elvesztése

Saját és nemzedéke létélménye a tanyák letarolása: „Emberek, közelről nézlek titeket, / közelről, s hátatok mögött / sehol a védőangyal, a sugaras, / fagy üti lábatok, jégverés a fejetek (*Közelről*). „A városban is idegen vagyok; barackot nyom fejemre, / néz rám arany fogakkal, / származásom történetét hümmögve olvassa” (*Beismerem*).

Metafizikai élményé szublimálódik a földhöz kötöttség, a földtől való elszakítotttság, az otthontalanság érzése: „a világ fölött evickélő madarakkal / egy vagyok, / s a magasból alázuhogó éggel” (*Messziről jövök*). Az ég számára – metaforaként – a vágyakat, az álmokat, az ideát jelenti. Egyben a hűség metaforája is, a földhöz, a szegényekhez, a nemzethez tartozás kifejeződése. Büszkén vallja, honnan jött, szembeszegül a lenézéssel, az önzéssel, a közönnyel, a nemzetfelejtéssel.

A földhöz kötöttsége, a tanya világához tartozása adja verseinek témáját, a természet körforgását, az élet-halál, születés-elmúlás sorsfordító és mindennapi pillanatait, az emberhez-családhoz való szoros kapcsolódását, hűség és hit megtartó erejét. Az embert kereső, felmutató kutató szenvedélye máig nem csillapszik.

Így vall gyökereiről 1988-ban: „A szülőföld, a környezet elsősorban munkára szoktatott, tanított. Ezért van, hogy én az írással

Tokaji borozás Utassy Józseffel és Szikra Jánossal 2002 nyarán

valamit mindig el akarok végezni, le akarok tudni. Rengeteg igazságot kellene kimondani! Megírni kollektív sérelmeket, amelyek az elmúlt évtizedekben naponta értek, s érnek máiglan bennünket. S írni öntudatot, méltóságot magunknak. Írni kellene elérhető távlatokat, otthonos hazát, s embert – nem eszmét – szolgáló jövőt, érte való tetteket.”

Egyik versében így szólal meg: „Add meg a mindennapi szót, amivel szólhatok a szerelemről, s elmondhatom kóborlásaim történetét. Add meg a szót, ne legyen hosszú a bánat, s lerészegedve üljek eléd. Add meg a mindennapi szerelmet, az ágyat, ahová lefekszel, falat kenyeret a számba, mint anyám szegény, akkor is, ha vétkezem” (*Add meg*).

Illyés Gyula halálára írt versében írja: „Magunkra maradtunk végképp. Magunkra e fázós koratavasban még fölhúzatlan vitorlájú fákkal. Az idő mindenirányú szelétől füttyörésző árokpartokkal e kis »ázsiai« hazában. Magunkra a láthatárt, jövőt fürkésző csipás ablakainkkal. Kárörvendő gyülevész varjainkkal. Magunkra maradtunk most mára sorsunknak esélyt kereső gonddal, végképp magunkra” (*Magunkra maradtunk, Illyés Gyula halálára*, 1983).

Számára a kín kimondása, és ezzel feloldása a költészet egyik feladata „...ezek az emberek, amíg élnek-dolgoznak, ez az életük,

sorsuk... Mestereim és példaképeim voltak [...] akik szorgalomból, kitartásból adtak leckét, parasztok, akik az utolsó erejüket is kizsigerelték magukból... Még nem beszéltem a tanyasiak szívós konokságáról – a dacot, akaratosságot is tőlük kaptam –, akiket szinte a hetvenes évekig megfélemlítésben tartottak, bántottak szóval és tettel..., akik ragaszkodtak az otthonukhoz, lakóhelyükhöz, szülőföldjükhöz...”

Számvetés

Serfőző Simon életműve centrumában a szociografikus tárgyiasságú, objektív sorsfelmutatás, és egy boldogabb Magyarországra elérése áll, a legkeservebb sorstapasztalatok ellenére, amelyek mögött drámai-meditatív módon vannak jelen a személyes létének kapcsolata a külső világgal, az önbizalom, az emberi hit, az elérhető jövő kérdései: „Az erőnket kellene / fölmutatni, / ahogy minden fényességét, / a Napot fölmutatja az ég, / hogy lássák, / akik látni akarják, / nem vagyunk a föld zárványa, / világbotrány. / Nem vagyunk porban megfeneklett lelkek, akik alól kiszáradt a tenger” (*Ne reméljen*).

Lírájának tárgyiasságát, költői létének határait az antropomorfizált tárgyak, állatok, növények szerepeltetésével teremti meg. Egy 1992-es interjújában olvasható: „A magyar nyelv rendkívülien érzékletes nyelv. Igazi értékéről mondanak le azok, akik figyelmen kívül hagyják különös szófordulatait, hasonlatokban gazdag kifejezőeszközeit, csupasz fogalmakra egyszerűsítik a nyelvet. Vagy éppen poénkodó szójátékokra.

Szó csak annyi volt a számban, amennyivel a tehenekre kiabáltam. A magyarság továbbélésének feltétele, hogy megőrzi, meg tudja tartani nyelvét. A nyelvet, amely védelmet nyújt. Hiszen általa tudunk igazán örülni, szeretni, biztonságban: itthon érezni magunkat. A nyelv által tudunk megmaradni odavalósinak, ahová születünk. Általa tudunk megmaradni magyarnak. Ez az élettapasztalat az, amit fontosnak tartottam munkáimban megjeleníteni, azzal a szándékkal, hogy írásaimmal segítsek rajtuk, sorsaimon, ha csak annyival is, hogy életük, munkájuk ne merüljön feledésbe. Nyom maradjon utánuk” (*Megőrző anyanyelv*).

Serfőző Simon, a föld szerelmesének profán sorai: „otthon voltam ezen a földön, / alatta is otthon leszek, azt remélem” (*Otthon voltam*).

KÜRTI LÁSZLÓ

Pörkölt kávébabok

Serfőző Simonnak

El akartam menni innen, ha nem is végleg, ha nem is messzire, de a tanyáról. Azzal a vonattal, ami itt húzott el a mezsgyében Újszász vagy Budapest felé. Azokkal az arcokkal, akik bámultak rám lenézően vagy nem lenézően, csak sajnálkozva. Álltam csak köldökig a gyomban, kialudt petróleumlámpák lógatták nyelvüket, míg elhúztak itt a vagonok, mint a fecskék, nyakukat nyújtogatták a régiek, a lehúzott ablakaikból. Kattogva és zúgva, nagy menetszéllel, integettek, integettem utánuk én is. Elsajnálni való volt tőlem, háromévestől a feladat, mert volt, mert tanyán a háromévesnek is dolga van az udvar körül. Vigyáztam az öt kiskacsát, rám bízta anyám őket, és hogy ebbe a gödörbe bele ne menjenek, mert akkor végük. Vigyáztam rájuk meg a libákra, tyúkokra aztán. Ültem naphosszat velük, kitartóan, hiába is untam. Hasznom volt, felelősség, a kosztért sosem alkudoztam.

Most meg utazunk, kisbuszon, eltelt nyolcvan év, Sárospatak és Kisvárdai, Vörös István meg Kürti Laci között vizslatom a tájat, nevetgélünk a széltépte pipacsmezőkön, hogy nekünk is épp úgy kopik a hajunk, itt bent, a felhúzott ablakoknál, de azért nyomja fejünket a klíma. Nem a tyúkokat hajtjuk, rég nem is csirkefogók, akik vagyunk, kiabálja hátra Fecske Csaba, de pár verset felolvasni fogunk a kisvárdai könyvtárban. Eltelt nyolcvan év, ki bánja, egyre nő, amit kinevetni teli pofával lehet.

Lement a kérdezz-felelek, lement a felolvasás. A sétálóutcán megnéztünk néhány szobrot és azt a Warda Coffee Roasters-t, ahol a kávépörkölő vasóriások meg a milliókat érő kávéfőzőgépek rotyognak a kóstolópultok mögött. Mert nemcsak borkóstolás, nemcsak pálinkakóstoló műhelyek vannak mára. Ki érti ezt? Visszagondolok a tanyasi vályogszobákra..., a gyerekkori ház térdemig sem ér már, ahogy elmosták az évtizedek, ahogy kihaltak az öregek onnan. Itt meg, a picsába, egy csempézett kávépörkölő üzem van...

De várni kell, mert a tulaj épp nincs itt, valami volt miniszter családjáé a hely, de már hozzák a kulcsot. Csabát otthagytuk a kocsiban öt percre, pereg a délután, lassan egy órája tőkölünk önhibánkon kívül. Mennénk, maradnánk, érdekelne is, ami van,

de a feszültség, ahogy a pörkölődő kávébabok, az utcavégről is kiszagolható. Csaba vár, mi malmozunk, a kísézőnk mutogat darált, pörkölt, egzotikus kávébabokat. Majd végre átviharzunk a manufaktúrán, köszönünk mindent, majd engem küldenek előre, a Kossuth-díjas nagy öreget, hátha Csaba csendesebben fogadja majd a felelőtlen, rendetlen bandát, de hosszú volt a várakozás... Behúzzuk nyakunkat hazaúton, úgy ülünk hátul, mint háromévesen a gangon, mikor vártam a vonatokra, hogy elvigyenek innen végre, de összenézünk hárman, együttérzők is volnánk, de kitör a röhögés megint. A régi nyarak jutnak eszembe, az örökifjú fecskék, ahogy jönnek a hosszú tavaszban, meg a régi vonatvagonok villogó ablakai, amiket hunyorognék ma is, ha Kürti vagy Vörös finoman oldalba nem bökne.

SZÉKELYHIDI ZSOLT

„Ültem varjakkal egy-mezőben”

Serfőző Simon nyugtalanságával élve

A kötet – *Nincsen nyugalom* – dedikálva van nálam, ám nem a nevemre szól. „Erdélyi Ildikónak szeretettel: Serfőző Simon, 1970. ápr. 6.” Akkor meg sem születtem még, persze. Nem is sejtettem sokáig, milyen Zagyvarékáson (így, á-val írva a kötet fülén) születni, élni, onnan elmenni, vissza nem térni. Nekem is van, persze, személyre szabott születésem. Hajdúszoboszló, ahol rögös út helyett betonjárda, kád vízből egy egész strandfürdőnyi, juhólak gyanánt két ötvenliteres akvárium, benne a jószágok sügérek, betták, gurámik, vitorlášhalak. Összehasonlításképp ezek, meg sok minden más. Kimondatlanságok leginkább. Hallgatni és mondanivalók.

Milyen az élet a földeken? A rékási szülõi házban milyen? Kinn ülni a tél szélén, benn tavaszmelegben? Ahogy „besötétedtem az alászálló alkonyatokkal” (*Származásom*). Huszonnyolc évesen, amikor a kötet megjelent, „szabadba elszökésem idején”. A kötet, amiben az ember felnőtt szabadságához kell eljusson. A gyerekek szabadságtalanságából szökve. Ugyanakkor „világot visz el, ahová eljut”, hangzik a *Szélben*. Az élet kihajt a földből, de a beton repedéseiből is. Kétféle világ tehát, amiben élni muszáj, de hát tudjuk is, dupla lét: a gyermeki, világos, és a felnőtt, sötét. A nevetésből a komorságba haladva. Vagy fordítva... Huszonnyolc évesen ki élesebben, ki tompábban érzi, ahogy a szív izmoz. Az erek benn, mint az úttérkép. Hogy honnan ered, akkor lesz csak világos, amikor szembesül másholságával. Egyszerűen csak „átázik benned földig az élet” (*Nincsen nyugalom*).

Az élet: a gyermekiből kiszökni, és aztán a felnőttiből, vajon onnan el lehet? Visszanézni? Vagy mindig csak előrefele? A „döghidegben döglődő öregek” (*Itt*) maradásának mekkora ára van? Az én hajdúszoboszlós évekből visszarémlőim, velem együtt idősödők, osztálytársak, lemorzsolt barátok, rokonok, akik nem váltottak és nem (vagyis dehogynem!) változtak. Én jártam-e jobban, hogy feljöttem, és megismertem a – vidékhez képest – fenntebb valónak tűnőt, ami bennem új, és egész más világgá érett? Fővárosi térképutakon lüktetni... Vajon utólag, most lenne-e jogom

Fecske Csabával és Püski Sándorral a 2002. évi Ünnepi Könyvhéten

viszonyítani egymáshoz a kettőt? Mondhatnám-e szívvel, izomból, hogy ez vagy az kellett? Jobban érzem itt magam vagy a szó rá inkább: máshogyan?

„Miért csüggedne a vers?” (*Fölénekelje*), kérdi. „Dolga, hogy szóljon...” Elő kell adni a nehezeket, hogy könnyebbnek tűnjön a mozdulás. Le kell tudni a holtakat is, hogy fel lehessen támadni végre. Az ember dolga, hogy ezeket „leáldoztatásából is az égre fölénekelje”.

Hajdúszoboszló vagy Zagyvarékás. Kisváros vagy falu. Panelház vagy tanya. Ünnepkor halak a kádban ételként csapkodnak, sügérek csendben élnek az akváriumot. Mert másként hogy tanuljak kötelességet, gyerekként, a kisvárosban? De Serfőző Simon gyerekségében nincsenek halak, „a bokrot vadliba nézi bele a napba, ül a csend...” (*Állok*), „a hőségtől már anyjában kikel tojásból a veréb”. A csönd és a szárazság a nyugtalanság kezdete.

„Reggel óta leskődik a csönd, vadászik valami zajra” (*Reggel óta*).

Mikor tudtam meg, hogy *van* Serfőző Simon? Mikor értettem meg, hogy *hol van* Serfőző Simon? Persze, technikailag Miskolc, a Szoboszlótól nagyobb, Budapesttől kicsibb város. Lelkileg viszont mind az eltelt ötven évem. Hogy tudjam, *miben áll* kettőssége, nem csak el kellett oroznom Erdélyi Ildikótól (egy antikvárium által) a

könyvet, és nem csak olvasnom volt szükség oda-vissza. Most kellett látnom, újra a verseket! Ebben áll, technikailag, lelki felnőtt-ségem. Az évek száma, matematikailag mérve. A versek időzített kiértése. Arra jutni, hogy van, akinek nincsen nyugalom.

„Értek minden szerszám nyelvén” (*Ha mégis*).

De a nyugalom hiányát elfedheti-e rátermettség? A két kéz, az izmok, a pattanásig feszülés? Serfőző Simon világait a versek ösz-szerendezik, eggyé munkálják, mint amikor a vashoz szént adnak a kohóban. Legyen a szén a gyermekkoré, a vas pedig a felnőtté. De melyikből kell mennyi, hogy elkészüljön az ember, legyen be-lőle színacél? A szénből kéne, persze, a kevesebb. A *Nincsen nyu-galom* kötet csupa gyerekkor. Nem az önfeledt. Nem. A beleragadt, elsüllyedt, a hátrahagyott, a vesződéses munkával sem kiásható. A csendektől tömött, fáradt gyerekkor, a faluban maradó. „A há-zakban öregek, itt azok laknak, nem mozdulnak, csak eltűnnek majd holnap...” (*Ősz*)

Lehet, hogy erre a gyerekkorra még sincsen szükség. A gyerek-kor, mint a szénceruza, a sűrűn satírozott rajzon elkopott. A kéz kihűlt vas, edzetlen, hasadt...

„...száraz lett tekintetem, mint az őszi vessző, végletté váltam, idegenné ifjúságom előtt” (*Szabadban élttem*).

Az én Hajdúszoboszlóm önfeledt volt. Jól sikerült az a gyerek-kor. Eljöttem az akváriumoktól, persze, nincsenek gurámik, vi-torlálhalak. A nyár mára nem hangoskodás, ülve épp elviselhető a strand medencehűvösében. Volt nyugalmam, és velem maradt, de a szökés érzése ott volt és erősödött, amikor bepakoltunk, és nekiindultunk. Én tizennégy évesen. Anyám, apám a sötétkék La-dában. Mi elől szöktünk? Mit kerestünk? Talán annyi történt, hogy megnyílt a világkapu, és mi beléphettünk rajta. Nem akart senki semmi nagyot, csak úgy, egyszerűen bekövetkezett. Minden mást hozzáképzelnem most, minden egyéb csak az izmozás.

Válaszokat keresünk sosem ugyanaz magunkra. Mibenlétünk-re folyton fény vetül. Mi lett belőlünk, ami régen nem voltunk? És mennyire maradtunk meg régről? A vas vagy a szén az, ami minket legmélyen alkot?

Ebben van, ebben áll Serfőző Simon ereje. Él, és nem nyugszik, „rendet tesz, és elindul a világot továbbművelni” (*Éjszaka*). Tesszük mi is, vagy tettetjük, amíg élünk.

BERKA ATTILA

Amikor a gondolat keresi a szavát

Serfőző Simon „Petőfi-keresőben” című verséhez

Mikor máskor venném elő Serfőző Simon *Petőfi-keresőben* című versét, ha nem idén, kétezer-huszonhármban, Petőfi Sándor születésének kétszázadik évfordulóján, az úgynevezett Petőfi-évben? Persze lehet, hogy jobban tenném, ha várnék vele huszonhat évet, halálának kétszázadik évfordulójáig, elvégre Petőfi keresése akkor kezdődött, 1849. július 31-én, a segesvári csatavesztés után.

Petőfi halála nem volt se dicsőséges, se hősi; fejvesztett menekülés közben szúrták le. Sokan haltak meg így akkor, csaták végén sokan szoktak így meghalni. Aztán meg gyorsan valami gödörbe dobálták a holttesteket a fertőzést kerülendő. Sajnos a háború, minden háború ilyen, nincs ebben semmi különleges.

Csak hogy éppen ez (volt) a probléma Petőfivel. Ővele ez így nem történhetett (volna) meg.

„Bettina von Arnim, Goethe barátnője Napistennek nevezi, Francois Coppée a szabadság örökkévaló hősének, Hermann Grimm minden népek legnagyobb költőjének, Carlyle egyenrangúnak tartja Goethével, Heine Burns-szel méri össze, s azt írja, hogy Németországban senkit se lehet mellé helyezni. Vele kapcsolatban általában Aischylos-t, Dante-t, Shakespeare-t szokás emlegetni. Van olyan verse, mely negyven nyelven jelent meg. Ha a külföldi kiejti ezt a szót: »magyar«, a második szó, melyet kiejt, bizonyára az ő neve.”¹

Nem csoda, hogy kevesen fogadták el, hogy meghalt. Biztosan bujdokol valahol, gondolták és mondták – leginkább hitték –, mint a betyárok vagy a mesehősök. A keserűbbek azt mondták, elhurcolták Oroszországba. A huszadik században némelyek ezt annyira komolyan vették, hogy expedíciót indítottak földi maradványaiért...

1 Ezen idézet és a továbbiak forrása Kosztolányi Dezső *Lenni vagy nem lenni* (Sajtó alá rendezte Illyés Gyula, hasonmás kiadás, Kairosz Kiadó, hely és évszám nélkül) című kötete.

*Kerestük mi már gazban,
árnyékok lim-lomjai közt is,
a vizet lötytyintő gödörnél,
ahol a kosz megmosakszik.
Kerestük a láthatáron
kergetőző fáknaál,
amerre esők legelésznek néha,
s taliga ment nyikorogva régen
eltemetkezni a barázdákba.*

Hát így kezdődik Serfőző Simon verse. Azokkal a pillanatokkal, amikor a talán sebesülten fekvő vagy alig vánszorogva menekülő Petőfi után kutat a nép, a nemzet – ahogy azt a többes szám első személyű, felvállaltan a közösség nevében szóló versbeszélőből és az antropomorfizált közegből kikövetkeztethetjük. Természetesen, hiszen Petőfi mindenkié. Igaz, később a különböző utókorok (*sic!*) képesek voltak a visszájára is fordítani e nemes indítást.

„Petőfi szobra elé testületileg kivonultak a szürkekék, a rózsaszínűek, a zöldek és a sárgák. A ruggyantagyárosok és a tojáslámpázók. A galamblövészek és a gyorsírók. A halotthamvasztók és a tyúkszemirtók. Mindnyájan saját »eszméik« diadalát látták benne. Ugy hallom, legközelebb a szemorvosok küldöttsége is tisztelegni fog a szobránál. Miért? Mert Petőfi – többek közt – látnok is volt.”

*Kerestük – kiabálásunkat
beküldtük a kukoricásba,
a csendhalmok közé,
felküldtük a dombra,
ahol a tájékozódás kereste az irányt,
elküldtük
a verébröptetős parlagokon át,
amerre népdalok szálltak
az ázott faluk mellett,
mint a füstölgő orrú vadludak
a fonnyadt kerítéseknél ősszel.*

Itt, a második versszakban némiképp váratlan, ugyanakkor logikus dolog történik. A keresés folytatódik, de az élő Petőfi után. Hiszen ha eddig, a tetemek és sebesültek között nem találták, akkor életben kell lennie, és biztosan settenkedik, lopakodik, bujdosik valamerre. Teli torokból, őszinte lélekkel mozdul a nép, a nemzet, keresi, hívja Petőfijét, mert érzi, csak úgy nem mondhat le róla, aki

A Balassi Bálint-emlékkard átvételekor 2008-ban, Cinka István, Faragó László és Polónyi László oldalán

„[m]indent tudott és látott. Érzékei teljesen magukba fogadták a valóságot. Ismerte a szeder és pipafüst ízét, a téli hajnalok zúzmara-illatát, a sár és a csillag színét, a falusi könyökutcák zenebonáját, mely a részegek kurjantásából s a bőgő brummogásából tevődik össze. Verseiben a hétköznapi élet zajong, isteni melléköngével. Emlékezünk, hogy a kocsma ablaka tavalyi kalendáriummal van kifoldozva, sárga falán látni a korommal rajzolt figurákat s a téli esték múzsája a lisztet szitáló szolgáló, aki holnapra dagasztani fog.”

*Szólígtattuk.
Járkált érte lámpa az országban.
A földeket traktorokkal
felszántattuk.
Fölástuk a fák alját, kertvégeket.
Szaladtunk oda,
ahol a kakasnyom kapart.
Az Alföldet összeárkoltuk.
Segesvárig gazosodnak
a messzi földcsatornák,
s még csontjait se találtuk.*

Az élő Petőfi keresésének utolsó pillanataival kezdődik a harmadik versszak. Tudat alatt ugyanis mindenki érzi, azért nem válaszolt a kiabálásra, mert (mégiscsak) halott. Ezért már csak lemondón, elcsendesülve szólítgatják, szép lassan beletörődve a megváltoztathatatlanba. Ami attól szörnyű igazán, hogy kihűlt testét se találják, hiába világítottak be minden zugot. Tehát azoknak volt igazuk, akik azt mondták, hogy elkaparták a többi hullával együtt. Hát akkor elő az ásókkal, csengjenek-bongjanak az ekevasak, dübörögjenek a traktorok! De hiába csupa luk a világ, Petőfi nincs sehol, nyomtalanul eltűnt, mintha sose létezett volna.

„Csak szólamok papír-erdején, sovány, ádámcsutkás stearinszobrok, görögtüzes csataképek, rajongó, és gyarló könyvek, rég megcsontosodott takarófogalmak rétegein keresztül lehet eljutni hozzá.”

*S most már merre induljunk?
Keressük sírját a Tunguz-meteoról,
e Tejútról hajított kődarabtól
bevert-egű Szibériában?
Égtájakat fölforgassunk?
Holtakat küldjünk a földbe,
amikor azok se találnának rá,
hisz már hány halottunk van eddig odalenn?*

A kétségbeesés teljes. Elfogadhatatlan, hogy mégis elhurcolták a földi pokolba, amit még az ég is megátkozott, és hát oda, utána, együtt nem is mehetnénk, ugyebár. De a föld alá se, mozdulni se tudnánk a történelmünktől. És ez nagyon fáj, és tanácstalanná, elveszetté tesz minket.

Lehet, hogy Ady Endre tévedett? Nekünk nem(csak) Mohács kell, nekünk Petőfi (is) kell?

„Nekünk magunknak annyi emlékünkn van róla, – elképzelt alakjáról, sohasem-látott tagjátékáról, egyes költeményeiről, melyek akár a délibábok, kézzelfogható valóságnak rémlenek: az ő életének s egyben a mi életünknek, – hogy az álmot összetévesztjük az ébrenléttel s azt hisszük, hogy egyik legközelebbi családtagunk, akivel gyermekkorunk óta együtt növekedtünk, meghitt közösségben.”

*Keressük az időben, időjárásban?
Hol lelhetnénk meg:
magunkért, másokért*

*segítene a kiállításban?
Lemondón ne legyintgetnének
mindenre a gallyak.
S ne adnánk fel a jövőt.
Lenne feszülő, inas ág a dac.*

Igen, valahogy így. Ha legalább egy ujjperce meglenne! Egy szent ereklye, amit ünnepnapokon körbehordozhatnánk! Amit csodálni, amihez imádkozni lehetne! Akkor aztán itt lenne a Kánaán, bizony.

Pedig Petőfi itt, velünk van a műveivel, és ez több mint elég. Persze nemcsak idén, kétezer-huszonhárom háromszázhatvanöt napján, hanem jövőre meg azután is, mindig. Olvassuk, és olvastassuk a gyermekeinkkel is. Mert „[m]inden nép lenézheti a gyermeket, csak a magyar nem. Petőfi Sándor huszonhat éves volt, amikor meghalt. Akkor már mindent tudott az emberekről, állatokról, csillagokról, göröngyökről, a puszta csöndjéről, a hegyek magányáról, a hétköznapi komkumáról, a megsemmisülés tragikumáról, sokkal jobban és mélyebben, mint azok, akik kilencven évig éltek, tapasztalatokat gyűjtöttek s beutazták az egész világot. Ha olvasom verseit, mindig végtelen alázat fog el. Az jut eszembe ilyenkor, hogy nem kellene-e azoknak, akik magyarul beszélnek, különös alázattal tekinteniök minden gyermekre, hogy ezzel adjon hálát a természetnek az a nép, melynek legnagyobbja egy gyermek volt?”

VASS TIBOR
Mesterséges

*Írd át ezt a Serfőző Simont üdvözlő Kun Marcella-verset
Vass Tibor stílusában
a Parnasszus költészeti folyóirat Centrum című rovatába*

Kun Marcella: Serfőző Simonnal Berekfürdőn

A koslató lányt taglalja Simon és Tibor,
pedig az nincs egyedül,
jól láthatóan birkatürelmű koslatóé a lány.

Szemük egyhamar
mégiscsak le kéne emelniük róla,
a koslató a haragos, tüzes, bő velőrózsákat,
a koslatást nem tűri sokáig,
ellenzi mellpárja hosszas nézését.

Mellhalom, mondja Simon és Tibor.
Egy helyi a kunmellhalom szót javallja inkább.
Szerinte a koslató pörköltbe aprítaná őket,
ha túlon túl sokáig taglalnák a lányt,
apróra fűrészelné,
behalmozná minden részüket bográcsba
bel- és szélsőségeikkel együtt,
fejüket a velő épségben maradása érdekében
madzaggal átkötné,

ezért azt tanácsolja,
menjenek dolgukra inkább,

az írókból készült irkapörkölt nevét,
mely a koslatott lány b. neve is lesz,
úgysem tudják meg sose.

Kun Marcella: Kospörköltre utazva

Serfőző Simonnal és Vass Tiborral Berekfürdőn

A koslató lányt mélyrehatóan tanulmányozza Tibor,
Miközben nem magában, Simonnal vándorol,
Világos, hogy türelmesen várná a koslátást a lány.

Semeiknek el kellene hagyniuk őt,
A koslató türelmetlen a kutatásukkal,
haragos tüzes és bő mellkasában
ellenzi hosszan tartó pillantásaikat.

Mellhalom, mondják,
De helyi lakos
Inkább a vasmellhalom szót kínálja.
Őszerint kospörköltbe vágnák őket apróra,
Ha túl sokáig elemeznék a lányt,
Aprítva, darabolva,
Minden részt bográcsba rejtve,
Fejüket kötélén át összekötné.

Ezért azt javasolja,
Hagyják abba, menjenek tovább dolgukra.

A költőkből főzött irkapörkölt nevét,
Ami egyúttal a koslatott lány b. neve lenne,
Úgysem tudják meg soha.

*Javítsd fel ezt a közlésre alkalmatlan verset
egy általad választott költőkből álló Művészeti Tanács
átalakításaival;
lássuk, az milyen javaslatokat tenne Kun Marcella
számára,
hogy a Parnasszusban Serfőző Simonra és Vass Tiborra
való tekintettel
mégiscsak megjelenhessen az írás.*

Kun Marcella: A berekfürdői irodalmi szelekben

Tekintettel Serfőző Simonra és Vass Tiborra

A nyitott írás tekintetét szemléli Simon és Tibor,
Míg a költészet szavai fülbemásznak,
láthatatlan hegymélységben várja a megjelenést a szöveg.

Javaslatokat tesz a Tanács,
Hogy kiegyensúlyozottan kapcsolódjanak az írások,
Tiszteletben tartva Simon és Tibor alkotói látásmódját,
Marcella haragos, tüzes, bő
gondolatait lávaként felfelé áradó árral.

Elengedhetetlen, mondja a Művészeti,
Hogy az írás mélyén ott legyen a szeretet.
Helyi ihletettséget ajánlanak választott költők a sorokba,
Egy olyan összhangot, mely megérinti a lelkeket,
Szavakat, melyek a szívekbe fészkelnek.

Figyeljen Marcella ezekre a tanácsokra,
A Parnasszus oldalain lehetőség rejlik,
Hogy megjelenjen Simon és Tibor mellett,
Írása egy harmóniába fonódó része legyen a nagy egésznek.*

*A Művészeti Tanács kísérőlevele: Tisztelt Kun Marcella! Írásában eszközöltünk pár javítást, tettünk kiegészítéseket, és ha azokat jóváhagyja, „A berekfürdői irodalmi szelekben”-t közlési javaslattal továbbítjuk a Parnasszusnak. Mivel egybehangzó véleményünk szerint Ön olyan időszerű témával foglalkozik, amellyel ma szinte senki, nevezetesen a **Mesterséges Intelligenciával**, s nekünk már igazán elegünk van a divatból, az ideig-óráig felkapott témák lerágott csontjaiból, a hozott anyagból dolgozók eredetetlen ötleteiből, az utánlövészekből, egyszóval a mesterkéltségek, hülyeségek, idiótánságok arra, hogy írásával foglalkozzunk. Ezt is méltányolja, mielőtt meghozza döntését, hogy valóban szeretné-e így viszontlátni írását a Parnasszusban. Ám számolnia kell azzal, hogy írásának megjelenését kedvező döntése ellenére sem tudjuk garantálni, hiszen nem **MI** állunk a lap felett.*

Üdvözlettel: Művészeti Tanács

MALEJKÓ NORBERT

Jövőt írni

Ki fogja megírni a jövőt? Ki meri felvállalni jelenünk súlyát? Lesz-e hozzá elég erő?

Kevés kortárs hazai költészetet, gondolatvilágot érzek magamhoz közelinek. Serfőző Simon hangja ilyen. A legtöbbet távolinak, néha érthetetlennek, máskor akaratlagosnak érzem. Amit keresek és értéknek vallok, az ott van Serfőző Simon verseiben. „Ami felemel, az a mélység”, írja egyik versében. A mélyben élés folyton szorító tudata, hogy mások vagyunk, hogy törékenyek, és sokkal könnyebb lenne felszínesen élnünk, de nem tehetjük, mert valami letaszított a mélybe, ott tart, és nem ereszt. Ez maga az emberi lét, és ilyen a költői lét is. Egy élet a mélyről jövőség megkérdőjelezhetetlenségével. Ember voltunk megértésének kudarcra ítélt próbálkozásai szerény eszközeinkkel. Megszámlálhatatlan, mennyiféleképpen jöhetünk mélyről.

A végtelen időfolyamban való gondolkodás képességét, amelyet Serfőző Simon talán távlatos gondolkodásnak hívna, verseiben érzékelhető. Hogy nincs jelen múlt nélkül, és éppen most, ezekben a pillanatokban szavainkkal, tetteinkkel formáljuk olyanná a jövőt, amilyen lesz. „Rengeteg igazságot kellene kimondani! Megírni kollektív sérelmeinket, amelyek az elmúlt évtizedekben naponta értek, s érnek máiglan bennünket. S írni öntudatot, méltóságot magunknak. Írni kellene elérhető távlatokat, otthonos házat, s embert – nem eszmét – szolgáló jövőt, érte való tetteket”, írja 1988-ban. „Ami felemel, az a mélység.” A költők is ott írják a jövőt, amelyet az elődeiktől kaptak a szavaikon, a gondolataikon keresztül, és évezredek óta adják tovább az utánuk jövő nemzedékeknek. Így kapott annyi mindent elődeitől Serfőző Simon is, és adja tovább nekünk.

Az összetartozás érzése, hogy a tanya, a falu és a város nem különbözőségek, hanem azonosságok, hogy nem számít, ki mikor élt és hol, nem számítanak az évszázadok – ő tudja jól. Viszont számít az emberi jellem, amelyért tehetünk. Cselekvésre szólít, és ránk bízva, teszünk-e valamit magunkért és az embertársainkért. Leszáll a mélybe, felismeri kollektív emlékeztünk tanulságait, és fölismeréseit megosztja velünk. Ezekben a

pillanatokban is mindnyájan írjuk a közös jövőnket, formáljuk, alakítjuk egymást.

Köteteiben folyton új gondolatok foglalkoztatják. Elég a *Hozzá-
tok jöttem* fájdalmas felismeréseire, vagy a *Nincsen nyugalomban*
a kötődés és a hitelesség eszményére gondolni, de a *Ma és minden-
nap* verseiben a csalódások ellenére is a cselekvésre buzdít, vagy
a *Holddal világitottunk* verseiben a hűségbe és az elkötelezettségbe
vetett hit érzékelhető.

Kíváncsi voltam, szubjektív gondolataim mellett vajon mit gondol a mesterséges intelligencia Serfőző Simon verseiről. A Chat GPT-4 legújabb verzióját arról kérdeztem, Serfőző versei mennyire időtállóak, vajon száz év múlva utódaink olvasni fogják-e azokat? A program fél perc alatt azt írta:

„Verseinek formai és tartalmi szabadsága, gyakran a hagyományos metrikai normáktól és rímrendszerektől való eltérés a modern és posztmodern költészeti hagyományra utal. Ezzel együtt azonban Simon költészete nem veszíti el gyökereit a magyar lírai hagyományban; képekben és jelképekben gazdag versei gyakran hordoznak magukban Attila József, Radnóti Miklós vagy Pilinszky János nyomait.

Serfőző erőssége a költészetben a belső világ mélyreható, összetett ábrázolása, amelyben ötvözi a személyes élményeket az univerzális emberi érzésekkel. Verseiben a mindennapi élet mozzanatai és a nagy történelmi események egyaránt megtalálhatók, és mindig tükröt tart az emberi természetnek. Ez a sokoldalúság és érzelmi mélység, valamint a költői nyelv és stílus művészi bátorsága teszi Serfőző Simon költészetét egyedülállóvá.

Megjósolni, hogy Serfőzőre hogyan fog emlékezni a jövő száz év múlva, nem könnyű feladat. Művei viszont olyan tartalmakat és formákat közvetítenek, amelyek mindenképpen időtállóak tűnnek. A költő személyes és közösségi kérdésekkel foglalkozó versei, nyelvi újításai és formai kísérletezései biztosítják művei hosszú távú relevanciáját.”

Kedves Simon! Köszönöm, hogy tanítottál minket a verseid által, és megismerhetjük a gondolatvilágodat. Köszönöm, hogy nyolcvanadik születésnapodat melletted tölthettem el. Isten éltesen sokáig!

A hegymélyről követlek téged. És egy vers, amelyet te is írhattál volna:

Ha újraszületnék

Serfőző Simonnak, szeretettel

Ha újraszületnék,
fa szeretnék lenni,
jó mélyen földbe
gyökerezni, ággal
éghez emelkedni,

lennék madarak
pihenője, éhező
bogarak etetője,
árnyéka csöndre
szomjazónak,

táplálna az eső,
ölelném a földet,
egyetlen színben
ragyognék, folyton
örökzöldben.

„Kellett neki könyveket venni, mintha itthon nem lett volna munka”

KÉGL ILDIKÓ BESZÉLGETÉSE SERFŐZŐ SIMONNAL

Serfőző Simon életművének jelentős része szülőfalujáról, az észak-alföldi Zagyvarékas vidékéről és a lokális közösség mindennapjairól tudósít. Azokról az emberekről, akiknek sorsa életre szóló ügye lett. Beszélgetésünk során az 1960-as évek tanyavilágába, egy rendszer anomáliáiba pillantunk be, miközben igyekszünk megrajzolni az író, a költő, a szerkesztő portréját, életútjának mérföldköveivel.

– Amíg élünk című riportkötettedben így írsz: „Az ő életük ke-ménységét, a Zagyván inneni és túli volt tanyasiaknak a hatvanas évek utáni mindennapjait, a velük tizenöt év alatt történeteket próbálom – sűrítve az eseményeket, életeket – elmondani e kötetbe gyűjtött riportjaimban. Akiknek a sorsa életre szóló ügyem.” Harminchat éves voltál, amikor ez a köteted napvilágot látott. Hogyan vált életre szóló ügyeddé ennek a közösségnek a szolgálata, amely egyben az út kijelölése volt önmagad számára? Egyáltalán, melyek voltak az eszmélés pillanatai, az első emlékek szülőfaludról?

– Én ebben a közegben életre szóló élményeket szereztem a tanyasi életformáról, az emberi tartásról, a szorgalomról. Emiatt eleinte nemigen akartam én másról írni. És egyébként is, mi mást tudtam volna leghitelesebben elmesélni, mint amit megéltem. Az itt élő paraszti rétegnek, vagy akár konkrétan a szüleimnek a mindennapjait, hányattatásait. Az ő sorsukon át az erőszakos téveszesítéseket, a beszolgáltatásokat és azok következményeit. Amikor napvilágot láttam – 1942 októberében – apám épp katona volt. Innen azonban hamarosan hazaengedték, folytatódhatott az építkezés, amibe előtte már belefogtak: felépült a szoba, a konyha, a kamra, amire hamarosan tető került, anyai nagyapám segítségével, aki értett az ácsmesterséghez. Erre újra jött a behívó parancs, irány a keleti front! Anyám elmesélése szerint a házunkhoz közeli vasútvonalon egymást követték a háborúba tartó katona-

Bánffy Györggyel 2008 júniusában a Magyar Írószövetségben (Váli Anna felvétele)

vonatok. Szerencsére apámat ismét hazaengedték. Ám a hátráló németek nyomában nemsokára jöttek az oroszok – máig hallom, ahogy verték puskatussal a bejárati deszkaajtót. Az a két orosz katonatiszt rendes volt, aki a házunk szobájából irányította a közelben átvonuló frontvonal egyik szakaszát, anyámtól tudom ezt is: „Bozse moj, Bozse moj” – mondogatták gyakran. Az viszont már az én emlékem, hogy amikor elmentek, azonnal megjelentek a zabrálók. A szót szüleim szájából hallottam, s ösztönösen éreztem, hogy jót nem jelent. Amint a közelben feltűnt két-három katonára, futottunk befelé a konyhába, bújtunk előlük, ahová tudtunk. Fölforgatták a kamrát, szétdobáltak mindent a szekrényből, fiókokból. Kerestek valamit, értékes ruhát, lábbelit. Kiabáltak, egymást lökdösték. Apámat lefektették a rossz sezlonra, arccal lefelé, s letakarták pokróccal, ne lássa, mit művelnek. Agyonlövik, ha megmozdul, fenyegették meg. Anyám és én az ágy sarkába hú-

zódva remegtünk. Amikor elmentek, jött a következő banda. Ugat-
ta őket a kutya. Nem sokáig, mert agyonlőtték. Kívülről jószágot a
portán nem találtak, rég elvitték azok, akik előttük dúlták fel az
ólat, istállót. „Job tvoju matty” – káromkodtak, s az ajtót betámo-
gatták karókkal, egyhamar ki ne tudjunk menni, nehogy kilessük,
merre mennek, s az előjáróiknak jelentsük viselt dolgaikat. Apám
a kamra kis ablakán mászott ki, hogy szabaddá tegye a kijárást.
Anyám meneküléseire is emlékszem még. „Majd jövök” – igyeke-
zett megnyugtatni minket. Sokszor a szalmakazalba vagy a ha-
tárban télre kint maradt szárkúpok valamelyikébe bújt el, esetleg
a szomszéd bakterház (őrház) konyhája alá vájt pincébe, a szeny-
nyesládát ráhúzva a följáratra, s csak akkor merészkedett haza,
ha besötétedett. A jövevények édesanyámat keresték. Bárisnya,
bárisnya, hajtogatták. Apám a falu felé mutogatott, hogy oda ment,
majd holnap jön haza. Leveles dohány mindig volt a háznál, azzal
igyekezett megnyugtatni őket. Ezek voltak az én eszmélésem első
eseményei, amik meghatározták sorsomat egy életre.

– *Elválaszthatatlanul mély a kötődésed a kis jászági faluhoz, ugyanakkor kettős horizontról tekintesz rá: kitörni innen, mégis örökké visszavágygni, értékeit bemutatni, megőrizni, az ott élők dolgos életére követendő példaként tekinteni. Ezt az ambivalens viszonyulást – az idealizált, mégis kritikus nézőpontot – számomra leginkább Innen (1982) című prózád sorai példázzák: „Innen származom a meleg dombról, a félre-fésült hajú ól mellől, a sündiszno-pizsmogású tárlókról; ebből a pizsoktermő, tyúktetves, bolhás, varjaktól megfenyegetett tanyából.” Neked milyen útravalót adott ez a „varjaktól megfenyegetett tanya”?*

– A tanyához való viszonyom más volt, mint a szüleimnek. Én oda születtem, ők viszont eleve tanyán szerettek volna élni, s megélni a két kezük földműves munkájából. Amikor összeházasodtak, azért járták az ország nagyobb városait — többek között Budapestet, Diósgyőrt, Szerencset —, hogy a kőművesek mellett keresett pénzükön földet vegyenek Zagyvarékas határában. Igaz ugyan, hogy földműves apai nagyapám, aki a vasútnál is dolgozott felajánlotta, ellakhatnak az istállóban, de erre anyám egyértelmű választ adott: azt már nem! Lovakkal együtt ő nem alszik! Nagyapám házában akkor még ott lakott apám két kisebb testvére is, sőt a legkisebb akkoriban született, amikor szüleim a lakodalmukat tartották. A kamrában dugták el, ki ne hallatsszon a sírása. Anyám házában is otthon élt még egy lány és egy fiú gyerek. Ezért nem volt más választásuk, a saját lábukra kellett állniuk. Hát ilyen

volt az én szüleim indulása, ezeket a történeteket nagyon sokszor halottam tőlük. Aztán, ahogy cseperedtem, én is egyre több életmódban részesültem.

– *Írásaidból az is kiderül, a „döfös-fejű” borjúk mellett az „egyenes nyakú” libák őrzését is rád bízta a szüleid. Kisgyerekként milyen feladatokat kellett még ellátnod a ház, az állatok körül?*

– Három-négy éves koromtól kezdve napi feladatomból volt, hogy a kanálisárkokban, a vasút mellett, a dülőkön először egy, később két tehenet, s még egy-két kisborjút őrizzek. Reggel hat-hét órától délelőtt kilenc-tíz, aztán délután is, egészen besötétedésig. „A gyerek nem arra való, hogy ilyen semmi munkát ne lehessen rábízni, játsszal töltse el a drága időt” – így vélekedett apám, amihez csatlakozott anyám is. Ebben a foglalatosságomban akkor állt be változás, amikor elértem az iskolás kort, s elkezdhettem bejáró diákként az első osztályt Szolnokon. A rékasi vasútállomás közel esett a tanyához, egyszerűbb volt felszállni a vonatra, mint begyalogolni a négy-öt kilométerre lévő faluba. Magas lépcsőjű vonatkocsik voltak még akkor a mozdonyok után kötve, amikre alig tudtam felkapaszkodni. Mászva sikerült csak, négykézláb, mert a lépcsőre nem ért föl a lábam. Ráadásul a reggeli munkásvonaton – így hívtuk ezt a járatot – rengetegen voltak mindig, s a lábaim között jutottam csak a kocsi belsejébe. S nem csak az iskolatászkát kellett magam után húznom, anyám kosarat, szatyrot is a kezembe nyomott. Segítsek neki, mert ő meg a két kanna tejet vitte, a vállára emelt horogfán. Meg amit még kértek tőle Szolnokon: tejfölt, túrót, tojást, s ezeknek a vonatra feljuttatása is a kettőnk feladata volt. Amikor mindezt széthordtuk anyámmal a vasútállomás környéki házakhoz, indulhattam a rámpához közeli iskolába.

– *Hogyan emlékszel vissza a szolnoki tanulóévekre? Milyen légkör volt körül? Voltak meghatározó pedagógusok, akik pályára állítottak, formálták irodalmi tudásodat?*

– Talán azzal kezdeném, hogy testvérem nem lévén, annak nagyon örültem, hogy az iskolában volt kikkel játszani. És időm is volt, mert nem egyszer igyekeztem lekésni a hazafelé induló délutáni vonatot, hogy ne a jószágokat kelljen mindjárt kifelé hajtani. Hajtsa ki apám! S annak ellenére, hogy a vasútállomás környéki bombatölcsérekben, légópincékben a társaimmal jól kirendeltelkedtem magam, jó tanulónak bizonyultam. Noha fél évig legalább

otthon feküdtem különböző gyermekbetegségekben, kanyaróban, bárányhimlőben, s a vörhenyt is elkaptam. Akkoriban tanultuk a betűket összeírni. Az év végi bizonyítványom mégis tiszta jeles volt. Ennek az lett a következménye, hogy ebből az egy emeletes, négy tantermes iskolából a negyedik osztály végén átirányítottak egy orosz tagozatos iskolába, ahová a város különböző tanintézteiben végzett negyedik osztályon túljutott eminens diákokat gyűjtötték össze. Nyilvánvalóan azzal a céllal, hogy emelt szintű oktatásban részesüljünk, az orosz nyelvtudásunk pedig kiemeljen bennünket az átlagból: a gimnáziumban, s az egyetemen majd, ha odajutunk, különösebb gond nélkül vegyük az akadályokat. Kiszemeltjei lettünk, s kiemeltjei is egyúttal egyfajta politikai akarattal. Mindezt persze az akkori tíz-tizenegy éves eszemmel aligha láthattam át, foghattam föl. Én csak azt éreztem, tudtam, hogy azt az iskolát, ahová odasodrótam, nem nekem találták ki. Régi osztálytársaimat, gyerkőc barátaimat elveszítettem, mint ahogy a megszokott környezetet is, a tanító néniket, akik szeretettel vettek körül bennünket. Emitt egyszerre nyolc-tíz tanárt (így szólították magukat) kaptunk a „nyakunkba”. Amikor vége volt az órának, el is tűntek a tanári szobában, s majd csak másnap, harmadnap találkoztunk ismét velük. Nem ültek közénk, nem engedtek a közelükbe, úgy viselkedtek, mit valami professzorok: kimérten, báránságtalanul – én legalábbis így éreztem, így emlékszem. Ráadásul mindennap tartottak egy vagy két oroszórát, sulykolták belénk az orosz nyelvet, amitől én eleve irtóztam, hiszen jól emlékeztem a háborús időkre, arra, kik dúlták föl nálunk a házat, kik elől ásta el apám egy nagy gödörbe a kabátjainkat, a nagydunyhát, nehogy elvigyék azt is. És belém vésődött az is, amikor Sztálin halálának hírért bement a rádió, s anyám önkéntelenül felkiáltott, hála Istennek, csakhogy ezt is megértük! Az orosz nyelvet így aztán nemigen lehetett megszerettetni velem. Ráadásul a tanárok kimért, távolságtartó, hideg magatartása mintha miránk, egy iskolába, egy osztályterembe összeterelt kisdíákokra is átszivárgott volna. Sehogyan sem találtuk a helyünket. Én, aki ezek között az eddig ismeretlen, többnyire belvárosi gyerekek közt kisebbségi érzéssel is küszködtem, különösen nem. Idegennek éreztem magam, nem közéjük valónak. Mint a falum határából, tanyáról Szolnokra bejáró kisdíák, jobban illetem a városszéliekhez. Őket szoktam meg, velük egy nyelvet beszéltem: az utcagyerekek nyelvét. Emitt arra is hamarosan rá kellett döbennem, hogy lemaradok a tanulásban, elakadok, mint szekér a sárban. Az ötödik osztály végén csak éppen hogy nem buktam meg. Hiába fogadkoztam, hogy jövőre ösz-

szekapom magam, javítok a jegyeimen. Továbbra is az egyeseket, ketteseket gyűjtöttem az ellenőrző füzetembe. Négyesekről, ötösökről már el is feledkeztem, számomra nem léteztek.

– *Ahogy ezt sorolod, a már hatévesen verseket író Fájdalomherceg, Karinthy Gábor iskolaévei jutnak eszembe. Meglehet, nála fordított volt a sorrend. Az Életrajzi kiegészítésben írja, hogy rossz tanuló volt, egy-egy tárgyból pótvizsgázni is kellett, aztán az utolsó évben összeszedte magát, és érettségig már majdnem jó rendű lett.*

– Én a pótvizsgáig szerencsére nem jutottam el, mert az iskola igazgatója behívatta az édesanyámat, s azt tanácsolta neki – mielőtt megbuknék és osztályismétlésre kerülne a sor –, vigyen át egy másik iskolába, ahol hátha megállom a helyem. Náluk nincs sok keresnivalóm. Végül is hálás lehetek a sorsnak, hogy az eltanácsoltatás útjára jutottam. Ugyanis anyám egy olyan iskolát talált nekem, ahol a dermedtségemből hamarosan fölengedtem. Szerencsére nem az előző tanintézetbe vitt vissza, nem akart szégyenkezni miattam. Akikkel egy osztályban találtam magam, jobbára ugyanolyan sorsúak voltak, mint én. Születésük a város periferiájához kötötte őket: sokban nem különböztem tőlük. Ráadásul némi verekedést provokálva, hamarosan előkelő helyet vívtam ki magamnak, s mindjárt otthonosabban éreztem magam. Ott már voltak olyan tanárok, akik közül többen is a szívemhez nőttek. Különösen, aki a magyar irodalmat tanította: Vajay Józsefnek hívták. Vajay tanár úr nemcsak irodalomórákat tartott számunkra, hanem az adott témához kapcsolódó magyar történelmi eseményekre is felhívta a figyelmünket, a honvédó harcokra, hősies kiállásokra, hazaszeretetre. Az akkori ideológia parancsaira nem sokat adott. Nem részesültünk kettős nevelésben, nála nem történt olyasmi, hogy az óráin mást hallottunk volna, mint otthon a szüleinktől. Az iránta megnyilvánuló megbecsülés jeleként – ahogy később megtudtam – 1956-ban a szolnoki pedagógus munkástanács elnökévé is megválasztották. Azután irredentizmussal vádolták meg. Gimnáziumba is a magyartanárom biztatására iratkoztam be. Bár ezt inkább ne tettem volna. Sehol úgy meg nem szégyenültem, mint ebben az iskolában. Év végén két tantárgyból is megbuktam, magyarból is csak kettesem volt. Az vigasztalt, hogy a Szolnok Megyei Néplapban a beküldött novellámat elfogadták közlésre. Két út közül választhattam: az egyik volt az irodalomban történő megkapaszkodásom lehetősége, a másik pedig az otthon maradás a tanyán.

Kabdebő Lóránt és Marcsák Gergely oldalán, Az Év Legjobb Könyve díj átvételekor

– *Szüleid melyik útra biztattak?*

– Szüleim és mindenki más is elejétől fogva menekülésre biztattott. Azt mondták, ami itt várna rám, az nem élet. Különben is, hamarosan traktorokat eresztenek a tanyáknak. Be kell szántani mind! – ilyeneket lehetett hallani akkoriban. Anyám az udvaron fogadkozott: „Úgy nyúljon bárki a házhoz, hogy a vasvillával szúrja keresztül! Élve nem megy ki a portáról.” Majd adnának neked vasvillát, mondott ellent apám –, úgy megy az, azt hiszed. El lesz intézve a mi sorsunk, gondoskodnak róla. Tehetetlenségében más mit mondott volna! Nem értettem egyet apám álláspontjával, de az anyáméval sem: vérfürdőt rendezzen a háznál. „Te majd mész a téeszcsébe” – szúrta aztán felém apám a szemével. Nem is kell messze menned. Csak át kell lépni a kanálisárkon, ott vannak a téesz-hodályok, a faluból oda hordták ki a teheneket, lovakat, lehet ganajozni alóluk. A sikertelenségemért apám anyámat okolta. „Kelltek neki könyveket venni, hogy azokat olvassa, mintha itthon nem lett volna munka. Olvasással töltötte a drága időt, léhűtőt neveltél belőle. Kudícot!” – vádolta apám anyámat. Szorult helyzetemből végül is anyám mentett ki, amivel egyúttal menteni igyekezett magát is. Egyik nap azzal jött haza a faluból, hogy találkozott valamelyik rokon asszonnyal, aki elmesélte neki, hogy az ő fia Pesten dolgozik, hetente jár föl vonattal, a hét végét tölti csak itthon. Van ott egy ismerősük, aki már nem is egy falumbéli gyereket

beprotezsált abba a bizonyos újpesti gyárba, ahol segéd munkásként alkalmazták, de hamarosan betanítják valamilyen munkára, s szakmunkás lesz belőle. Több se kellett anyámnak, jött nagy örömmel hazafelé, s kérdezte, hogy „Na, fiam, mit szólsz hozzá? Lenne számodra munkahely, mégpedig Pesten. El lesz intézve, hogy fölvegyenek dolgozni, albérletet meg majd keresel” – mondta. Egy év után, akárcsak a rokon fiú, én is betanított munkás lettem.

– *Erről a vasvillás jelenetről Hamarné alakja villant fel előttem a Rémhírvivők című drámából, amelyet sikerrel játszott a Miskolci Nemzeti Színház is. A téeszbe agitálókat szidja hasonló vehemenciával. Ezek szerint Hamarné alakját, már-már vakmerőségbe hajló bátorságát édesanyádról formáltad?*

– Írás közben az ő alakja tűnt fel előttem. Az én írásaim egytől egyig önéletrajzi ihletésűek. A saját és a szüleim sorsán át beszélem el a közösségünk sorsát, azokat az élményeket, amiket Rékason láttam, hallottam, megtapasztaltam. A kanálison túli hátrészen húzódó egyholdnyi földünket ekkoriban tagosította be a faluban elsőként megalakuló téeszcsé. Máig előttem van a kép, amikor megküldték erről az értesítést, anyám az egyik fa tövébe roskadt le, öklével verte a földet, ott átkozódott: „Hogy mind a két kezük száradjon le azoknak, akik ezt tették velünk!” Ők apámmal inukszakadtáig megdolgoztak azért. Többször mesélte, hogy az építkezéseken az üres cementeszsákokon húzták meg magukat, még késő ősszel is, hogy ne kelljen albérletre pénzt kiadniuk. A kenyeret is megvonták a szájuktól, ezek meg képesek beleülni a máséba! „Verje meg őket az Isten, nyomorodjon meg mind, ahányan vannak!” – így kiabált anyám. Hiába igyekezett vigasztalni apám, hogy majd adnak helyette csereföldet, anyám csak replikázott, hogy neki ne akarjanak csereföldet adni, neki azt adják vissza, ami a miénk! Ez a jelenet örökre megmaradt bennem.

– *És hogyan vezetett az utad az irodalmi közegbe?*

– Az 1961-ben induló Új Írás folyóiratban Váci Mihály, és Farakas László jóvoltából több verssel is bemutatkozhattam. Sőt, hamarosan újságírónak szegődtem el Szolnokon ahhoz a megyei laphoz, ahol az első novellámat elfogadták közlésre. Igaz, nem sok időt dolgoztam a lapnál, ugyanis három hónap múlva elvittek katonának. A szüleimnek akkorra odaveszett mind a nyolc hold földje. Mindazt, amit az évek során összegyűrcöltek, odaadták az

államnak. Csak azért se a téesznek. Nem néztek ki abból semmi jót. Különben is, ők a maguk gazdái akartak maradni. Úgy gondolkodtak, hogy tőlük ne vigyék el a jószágokat, hogy azok a közös istállókban bögjének éhesen, álljanak térdig a ganajban, idegenek verjék őket vasvillával. A szövetkezetbe se léptek be, bár apám dolgozni se mehetett el. Az indoklásban az állt, hogy ez esetben nem lenne biztosított a megművelése annak a földterületnek, amelyet az államnak leadott földjeinkért cserébe kaptunk. Az illetékesek azt akarták elérni, hogy csak nekik lehessen igazuk! Apámmal még jobban meg kell keseríttetni az életet, ne hepciáskodhasson! Két év múlva sikerült csak elhelyezkednie kubikus munkára Szolnokon. Ott kezdhette újra a segédmunkáséletet, ahol valamikor abbahagyta – ötvenévesen. Mindenéből kifosztva. Velem mi lesz? – álltam megdermedve, hiszen hiába szerettem volna visszamenni dolgozni a Szolnok Megyei Néplaphoz, oda már nem mehettem. Az ok az lehetett – nem részletezték különösebben –, hogy akaratomon kívül olyat tettem, ami kizárta, hogy folytathassam a riporter munkát. Egyik versemet ugyanis, amelyet az Új Írás leközölt, beolvasták a Szabad Európa Rádióban, s ezt a Karhatalmi Forradalmi Ezred (az ÁVH utódszervezete) elhárításánál lehallgatták. És olvashatták a Népszavában megjelent glosszát is, sőt az Új Írásban utóbb megjelenő, a vers mondandójától elhatárolódó cikket, amelyek következtében az újságírói lehetőségek előttem bezáródtak.

– *Ugyanakkor megnyíltak új lehetőségek, immár Miskolcon, ahol eleinte népművelési felügyelőként dolgoztál, majd rövid időn belül a lokális irodalmi élet motorja lettél: 1968 és 1975 között a miskolci Napjaink versrovatának vezetője, 1975-től szerkesztője voltál, 1990 és 1993 között pedig a Holnap főszerkesztője. Hogyan kerültél a borsodi megyeszékhelyre? Milyen atmoszféra jellemezte akkoriban a miskolci irodalmi életet?*

– Az irányt a leszerelésem után vettem Miskolc felé. Ugyanis a különféle szerkesztőségeket felkereső levelemre egyedül Miskolcra kaptam biztató választ. Bár ide sem újságíróként kellettem, hanem olyasvalakiként, aki külsősként a Napjaink irodalmi folyóirathoz köthető. Elsőként a képzőművészek helyi csoportjánál kaptam titkári munkát, majd hamarosan a városi tanács művelődési osztálya bízott meg a perecesi, valamint a diósgyőri munkásszálláson történő kulturális munka felügyeletével. A helyzetjelentéseim azonban nem nyerték el túlságosan a feletteseim tetszését, mert a munkámat hamarosan megköszönték. Akkor döntött úgy Gulyás

Mihály, a Napjaink folyóirat akkori főszerkesztője – egyetértésben Kabdebó Lóránttal –, hogy vegyem át én a versrovat vezetését, aminek fejében kapok némi tiszteletdíjat, s ő majd a kritikarovatot viszi tovább. Azt tapasztalhatta ugyanis, hogy gyakorta megfordulok a szerkesztőségben, s a versrovatot – mintha már munkatárs lettem volna a lapnak – a saját szakállamra kezdem szervezni. Ami annyiból igaz is volt, hogy levelet írtam Ratkó Józsefnek, azután érdeklődve, küldene-e nekem verset, amit én majd igyekszem elhelyezni a folyóiratban. Őt tartottam a hozzám legközelebb álló költőnek. Küldött is hamarosan, és én boldogan mutattam Kabdebó Lórántnak, hogy ezt a verset olvassa el! Nézze meg mennyivel más ez, mint azok a versek, amelyek az ő jóváhagyásával kerülnek közlésre. Akkor kezdődött a folyóiratnak az a korszaka, amelyben a Hetek néven közismert költői csoportra fölfigyelt az irodalmi közvélemény.

– *Szerepvállalásotok kapcsán fontos észrevételei vannak Jánosi Zoltán irodalomtörténésznek, aki Az ének megmarad című antológiában megjelent verseitekről azt írja, hogy „egészen más világot tárt fel, mint amiről a 60-as, 70-es évek hivatalos jelentései szóltak. A Hetek munkáiból egy elgyötört világ sötét kontúrjai bontakoztak ki, ami a nyolcvanas évekre bekövetkező társadalmi csőd alapvonásait hordozta már magában.” Ti éreztétek, hogy írásaitoknak van közös fundamentuma? Egyáltalán hogyan szerveződött a közösségetek? Megalakulás előtt milyen kapcsolatban álltatok egymással?*

– Kabdebó Lóránt volt az, aki Hetek névre elkeresztelt bennünket – Ágh Istvánt, Bella Istvánt, Buda Ferencet, Kalász Lászlót, Raffai Saroltát, Ratkó Józsefet s engem –, és törekedett arra, hogy meghívja ezt a hét költőt író-olvasó találkozókra Miskolcra, Edelénybe, Mezőkövesdre azzal a céllal, hogy összeismertessen egymással bennünket. Verseinken keresztül tudtuk ugyan, ki kicsoda, de volt, aki a másikkal még sohasem találkozott személyesen. Kettőnk kivételével mindegyikünk vidéken élt, szerte az országban. Ellentétben a Kilencek költőivel, akik valamennyien Budapesten éltek, ott járták az egyetemet, s szervezték költői csoporttá magukat, s akiket szintén igyekeztem megnyeri a Napjaink részére. Bennünket az Új Írás szerkesztői választottak ki. Az akkoriban induló fiatal költők közül minket, hetünket ítélték a legtehetségesebbeknek. Kabdebó Lóránt tanulmányaiban pedig kiemelte a közös jegyeinket: vidéki származásunkat, szociális érzékenységünket az alsó néprétegek iránt.

– *Hogyan váltotta fel a Napjainkat a Holnap folyóirat, s hogyan kerültél az élére?*

– Kitartó, passzív ellenállással viseltetem a Napjaink folyóirat Gulyás Mihályt főlváltó főszerkesztőjével szemben. Bérese, percentes cselédje volt a rendszernek, s én elejétől fogva szembehelyezkedtem vele. S ha bérese, percentes cselédje is, ugyanakkor megfigyeltje is, III/III-as ügynökökkel körülvéve – tudtam meg később. Hiába figyelmeztetett a feleségem, nem hallgattam rá. Elfajuló vitákba bonyolódtunk egymással, nem elhanyagolhatóan az anyagi körülményeink miatt is, aminek évek múlva válás lett a vége. Közben a hatalom arra készült, hogy alkalomadtán lecsapjon rám. Főleg azután, hogy jó néhányszor megfordultam Lakitelken. Tartottam attól, hogy aminek részese vagyok, annak következményei lehetnek – de fordultam volna vissza? Néhányszor elmarasztaló figyelmeztetésben részesült a szerkesztőség, tehát én is, retorzióra azonban nem került sor. De a gyanú, hogy a hatalom számára bizonyíthatóan elfogadhatatlan utakat járok, szorosán a nyomomba szegődött. A következő alkalommal, amikor újból Lakitelken jártam, már raportra kellett mennem. Azt mondták, válasszak, továbbra is a Napjainknál akarok-e dolgozni, vagy az akkori ellenzékiekkel tartok. Ez már nem figyelmeztetés, hanem nyílt fenyegetés volt. Végül is a fenyegetőzők sokra nem mentek velem. S az állásomból sem csaptak el. Már nem volt rá idejük. Esetleg előrelátók voltak, s megdondták magukat: futni hagytak. Sőt, a Megyei Tanács, megszüntetve a Napjainkat, a megalakítandó új folyóirat, a Holnap vezetését bízta rám. Ez alapítványi háttérrel működhetett, amiben nemcsak a folyóirat kiadása szerepelt, hanem egy a kiadó létrehozásának lehetősége is. Ez alapozta meg a Felsőmagyarország Kiadó létrejöttét, ugyanis a Megyei Könyvtár, a Megyei Tanács Művelődés Osztálya és az Észak-magyarországi Írócsoport jóváhagyásával könyvsorozatot indítottam el a helyi költők, írók munkáira alapozva.

– *A Felsőmagyarország Kiadó számos érdeme mellett éppen azt emelem ki, hogy a lokális irodalmi élet olyan szereplőnek biztosított megjelenési lehetőséget – sok esetben konkrétan pályára állított tehetséges kezdő költőket, írókat –, akik ma már jól ismert nevek a kortársi irodalomban. Meg tudod mondani, hozzávetőleg hány könyvet gondozott a kiadó?*

– Eleinte évi öt-tíz kiadvány jelent meg, majd hamarosan felsza-
porodott évi húsz, huszonöt könyvre. Külső szerkesztőként segítette munkámat Pécsi Györgyi, aki a Vízjel sorozatot szerkesztette,

Illuh István, Dienes Eszter, Ratkó József, Ördög Mária és Antall István társaságában

és Kiss Gy. Csaba, aki a Felső-magyarországi Minerva, valamint a Felföldi Kincsestár sorozatot. Húsz év alatt, amíg a kiadót működtettem, négyszázötvennél is több könyv jelent meg. A klasszikus írókon kívül azoktól a szerzőktől, akik már a Napjaink, majd a Holnap szerzőgárdájához is tartoztak. Mint például Bertha Zoltán, Jánosi Zoltán, Márkus Béla, vagy az írók közül Beke György, Gál Sándor, Lászlóffy Aladár. És hosszasan sorolhatnám a költöket is, mint Vári Fábián László, Tornai József, Tamás Menyhért. Döbrentei Kornélnak is több esszékötete megjelent a kiadónknál.

– *2017-ban Kossuth-díjjal ismerték el munkásságodat. A hivatalos indoklás szerint a kitüntetést „a tradicionális népi jegyeket modern szimbolikával ötvöző költészete, a magyar sorsirodalom hagyományait változatos művészi eszközökkel megújító próza- és drámaírói életműve, illetve jelentős publicisztikai és könyvkiadói tevékenysége elismeréseként” kaptad meg. Mit jelent számodra az elismerés?*

– További munkára serkentést, hiszen bőven lenne még mit megírnom. Például azt, hogyan veszítettem el az első, majd a második feleségem. Hogyan keveredtem a miskolci évtizedek után – Egeren át – ismét Budapestre. Vagy akár azt, hogyan tudom tartani a kapcsolatot szülőfalummal, ahová manapság is rendszeresen hazajárok. Úgy érzem, szüleim szorgalma él tovább bennem. És az az eltökélt szándék, hogy szavaim erejével vigyázzam ezt a jobb sorsa érdemes világot.

SERFŐZŐ SIMON

Végleg

Amikor felébredtél,
felébredt a Nap is,
mosolyoddal sütött be az ablakon.
A csap elkezdte engedni vizét,
elkezdtek csörögni a kanalak, bögrék.
Majd nyílt-csukódott az ajtó.
Cipődtől kopogott a járda, minden utcakő,
s kopogtak el az évek, esztendők.
Míg le nem ment a Nap,
hogyan egy reggel
veled már soha se ébredjen fel.

S majd egyszer csak a Hold jöjjön fel
egy másik arc mosolyával,
míg az égen el nem homálylik az is.
S tévelygésemre maradva
bukdoshatok falaim közt.
Ahol csak a ajtónyikkanás szól néha hozzám,
ami mintha a túlvilágból szólna,
ki tudja, milyen messziről,
már végleg a rám sötétedő időből.

*A tudat legmélyéből,
mint partra vert halak,
vagy cseppfolyós acélban
sötétlő folt, salak,*

*foszlányok, részek jönnek,
és bámulod bután,
hogy verssé állnak össze
egy ernyedte délután.*

LUKÁCS SÁNDOR

Célpont

A törött szárnyú szél
is felkarol, hogy segítsen
eljutni az álomi magasba –
Ám visszanézve rémület
fog el: mintha riadtan
szálló célpont lennél
figyelő távcsövek fókuszában –

Téren – időn túl

Egyedül vagy;
pedig körülvesz minden,
ami hozzád tartozik –
A múlandó s a múlhatatlan
egyszerre van jelen.
De téren – időn túl
már nem válogathatsz.
Alázattal nézhetsz
magad köré –

A terített asztalnál

Lépkedsz fölfelé
bukásod fokozatain –
Ha fölértél, és szótlanul
megállsz, minden úgy alakul,
hogy beleolvadsz újra
a figyelembe –

A terített asztalnál
csak azok vesznek körül,
kik korábban már
megjárták utadat –

Közös jelenlét

*Igyekezz továbbadni részed
a csodából: add hódolatod
és soha fegyvereid
(René Char)*

Mintha tengerfenéken járnánk –
Alattunk iszapos arcok
kagylóreménye, fölöttünk
épig töltődő sötétség –
A felismerés pillanata ez,
hogy mégsem veszhetünk el;
hogy íratlan törvény fogja össze
rendünk, s az éjszakák után
megtalálhatjuk kristály
nappalok éltető pillanatait

TÓTH ERZSÉBET

Érzed

Acsai Rolandnak

Lassan tűnök el hirtelen
évtizedes és tavalyi ruhák lógnak rajtam
újat venni már minek
eltűntem, mint a cicák az életemből
de azóta is velem vannak
hol is lennének? én is magammal vagyok
ami maradt belőlem, ami lettem
örökké valóság és örökké múlás
örökké van, ami volt
örökre volt, ami van
tél, ősz, nyár, tavasz
egy öt hónapos bébi ötéves baba lesz hirtelen
aztán tizenöt éves csaj, huszonöt éves nő
észre sem veszi, és már néni, mami, mamóka
a csillag, aminek a fényét nézem,
már nem él, csak a fénye most ért ide
nézek rád, látlak, de hol vagy?
talán csak
Rákosi viperái figyelnek örök óta
a láthatatlan alól
a látható szép minket ünnepel
báránnyfelhők az égen és a földön
Zuglónk csak addig van, amíg vagyunk
a föld nem lesz könnyű
hűvös lesz talán
de mi már nem érezzük.
Érzed?

SZAUER ÁGOSTON

André Bretonnak

A tudat legmélyéből,
mint partra vert halak,
vagy cseppfolyós acélban
sötétlő folt, salak,

foszlányok, részek jönnek,
és bámulod bután,
hogy verssé állnak össze
egy ernyedt délután.

Téma egy haikuhoz

Pókháló rezdül két csipesz között.
Japáni versbe illenek nagyon.
De túlfeszül, akár egy gyenge szál
tizenhét jól kimódolt szótagon.

Kirakós

Képekre vágjuk
a nagy egészet,
átláthatóbb lesz
minden kis részlet.

Majd összerakjuk,
hogy álljon helyre,
igényünk támad
a végtelenre.

Weöreskődő

Alkonyi hold ül az
ág végén,
kicsi parazsat fúj a
gyárkémény.

Kibőki a csillag az
ég zsákját –
lélek a létrán
így jár át.

PETRÓCZI ÉVA

A gyógyító apostol

Jaj néktek, törvénytudók! Mert elvettétek a tudománynak kulcsát: ti magatok nem mentetek be, és akik be akartak menni, azokat meggátoltátok.

(Lukács, 11,52)

Csak lépkedésre,
olykor tavasz-ízlelgető
futásra teremtett
szelíd talpamat
hiába fékezem, hiába.

Most vágyik valami egészen másra:

a képmutató írástudók,
vagy írást tudni vélők
és a farizeusok fölényes,
túl hosszú és túl büszke
köntösére taposásra.

Meg arra, hogyha el
nem is szakad
(és nem kívánom azt se,
hogy orra bukjanak!),
talmi és hatalmi díszük
reccsenjen egy nagyot.

S fossza meg őket
Lukács, a gyógyító apostol,
magamban mormolt
intő szavai nyomán
egy pillanatra legalább
(bár körülvéve a rajongói bolytól!)
a kivagyti tekintettől
s az önelégült mosolytól.

Varázslat, Zsolnay-tányérral

Elmondom most,
hogy mire képes
ez az ágyammal szemközt
örködve varázsoló, kétféle lilából
és sötétkékből komponált,
kétpillangós és sokpetúniás,
1860-as születésű falitál.

A soknál is többre:
az időben pontosan
hatvannégy évet
visszautazhatok veled,
most megint, végre,
a kamasz lánykori, régi Pécsre.

A kékszegélyes minták-indák
segítenek, hogy kitáruljon ismét
a János utca három, földszint egyes
lakás hűséges ajtaja, ahol Ómi
mindmáig vár rám, s még
csak csodálkozva sem néz
fehér fűrtjeimre, tekintete nem tétova,
mert őz-szemében ott lakik
örökre volt-hajam aranya.

ZSILLE GÁBOR

Tanévnyitó

Ahogy Csehov hősei ősszel,
mielőtt a félreeső birtokról
útnak indulnak Moszkvába,
a leplekkel takart bútorok közt
még leülnek kicsit a szalonban
(a dácsa előtt várakozik a batár,
a lovak horkantanak),

úgy augusztus utolsó délutánján,
mielőtt beszálltunk a Trabantba,
az orosz polgári szokás szerint
negyedórát még üldögéltünk
a balatoni nyaraló árnyékában,
a lekapcsolt hűtőszekrényből apám
kivette az utolsó túrókrémet;

találgattam, mi vár Pesten,
és nem számítottam semmi jóra,
nyolcéves voltam vagy kilenc-,
a gesztenyefa még nem tudta,
hogy a Balkánról egy évtized múlva
megindul felénk az aknázó moly,
én pedig Csehovról nem tudtam semmit;

a kerítés melletti ágyásban
lehullt egy bordó szírom,
a télire behajtott spalettán
sütkéreztek a legyek, a böglyök,
a bodobácsok, a katicák,
ettem az utolsó túrókrémet,
citromos volt és könnyű.

Három percben

A huszonegyedik századból apám
semmit sem látott, számára
ez a kegy nem adatott meg:
másfél hónappal
az ezredforduló előtt meghalt.

Ha most feltámadna,
és három percet kapnék,
mit mesélnék neki
az elmúlt huszonnégy évről?

A te édesanyád
huszonkilenc éve halott,
s ha visszatérne közénk egy hétre,
belőle mit hívná elő
az aktuális helyzetet?

Élni kell, élni,
ezt súgja minden sejtünk,
és ennél meggyőzőbb érvünk
nem nagyon van.

FALUSI MÁRTON

Töredék a fölöslegességről

megküzdöttem a fölöslegességgel
ám leküzdött engem is a fölösleg
mihasznaságom fölé kerekedett
mihasznaságuk hogy belém töröljék

apámmal javítjuk a veremajtót
mikor ráébredek hogy nincs rám szükség
nélkülem zökken helyre a zár a tok
a rosszul berögződött papundekli

senki sem pótolhatatlan jobb ha nem
érzi senki sem a jelentőségét
a tehetség a szorgalom fényűzés
az Úr adta embere válogatja

nesze semmi fogd meg jól az emberi
méltóságot egyedül a tömegnek
van súlya nehéz így bárkit szeretni
nyitáshoz csukáshoz beilleszteni

nem lenne szabad nevet adni néven
szólítani a másikat mint nevelt
gyerek a nevelőapját nem tudjuk
hogyan szólítsunk meg társat felmenőt

erre fejlesztettük ki a szentséget
imába foglaljuk az üdvösséghez
közbenjáróinkat ők az édesek
örök szószólói a mostoháknak

nem furakodhatunk oda hozzájuk
apám és köztem a szentélyrekesztő
az egyik nemzedék a másik elől
keríti el megtestesüléseit

az a feladatunk hogy kitakarjuk
egymást a tömegből de a tömeget
lássuk én is benned és te is bennem
így férközöm hozzád egyre közelebb

nem kell a szőlő a gyümölcsfa a kút
elvermelnünk nincs mit alámerülnünk
nincs hová kivágtuk elsimítottuk
nem csengünk ismerősen itt sem jártunk

beállítjuk a napot az árnyéket
természet nélkül értjük a családot
a vér szava nélkül születésemtől
felismerhetetlen idegen ajkam

arról ismerszik meg a jó szerelem
hogy bármikor el tudnád eresztetni
aki nélkül elképzelhetetlen vagy
elengednéd anélkül hogy összetörsz

máskülönben a görcsös ragaszkodás
mérge lassan felszívódik és sosem
hagyjátok békén egymást minden vita
késhegyre menően elaprózódik

a jó szerelem tehát nem halálos
a szerelemről történő kölcsönös
lemondás készségi szintű gyakorlata
bizonyosságunk a fölöslegességről

hol marad a sorsszerűség kérdezed
a megismételhetetlen egyedi
választás a másikkal teremtettség
mitől nyer értelmet az odaadás

íme a válaszom nem gyűlöld-e
szívből azt akire ráutalva élsz
szenvédélyed nem beletörődik-e
az olthatatlan lángolás kínjába

hogy bűvkörében tarthasson akivel
egygyé válsz akkor sem szabadulva meg
tőle ha szétmentek mert beléd török
mint kulcs a zárba s többé se ki se be

KIRÁLY FARKAS

zápor, isa

és itt van a baszakodás az atommal,
az erőművel,
amelyik félig a miénk, félig a tiétek,
nem tudjátok kihagyni, mert persze
aduász a köbök köbén.

valahogy mindig elbasszátok,
csernobilban együtt csináltátok,
anyámék nem engedtek el
ama május elsejei kirándulásra
a környékbeli tekergőkkel,
nem az atom miatt, akkor még nem tudták,
de mégsem,
hát kimentem a fosókafához,
ami a stadionnal szemben volt, a folyóparton,
felmásztam a kedvenc ágamra,
betoltam egy mentolkristályt a cigi szűrőjébe,
ekkor felmászott a fára a szomszéd srác,
őt sem engedték el mittedén hova,
cigiztünk és beszélgettünk kamaszfontos dolgokról,
jött a zápor, isa, szépen megáztunk,
másnap mondták a tévében
két főtikár között, hogy
radioaktív eső esik,
maradjunk otthon,
de akkor már mindegy volt,
mert az összes radioaktív stronciumszart
már ránk csorgatta az eső,
ez van, mondtuk, most már mindegy,
másnap sem maradtam otthon,
az iskolában jódpirulát osztottak,
naponta egyet, úgy másfél hónapig,
volt, aki nem vette be, tőlük
lenyúltam, mert jóízű volt, nagyon is,

agyonjódottam magam,
és milyen szépen itt vagyok mégis ma is.

ti meg baszakodtok ezzel a másik erőművel,
ami most éppen vagy a tiétek vagy nem a tiétek,
nem tudom eldönteni,
ahogy azt sem, hogy az egyenadag,
amit reggeli ebédvacsorára kapok,
marmeládéval kevert halkonzerv,
vagy kakaós kávé csilikonkárnéval...

és milyen szépen itt vagyok mégis
sírni nem, de könnyezni megtanultam
a gázoktól, melyeket kilőttök s kilövünk,
elég ideje vagyok itt ahhoz, hogy lássam,
amint a holttesteket áztató könnyekből
sófű sarjad a lövészárkok mellett sebtében
eltemetett bajtársak hantján,
hogyan kristályvirágzik rajtuk a
nátrium-klorid,
hogyan egyebeket ne is említsek,
sokat tudok a savakról, lúgokról, sókról meg
hasonlókról,
eleget ahhoz, hogy az űrbe robbantsalak titeket
mind, akik most az atommal baszakodtok,
amiről azt hiszitek, hogy
egyiké vagy másiké.

sírni nem tudok, könnyezni felejténék.

VÉSSEY MIKLÓS

Apáról fiúra

A rozsdás múltról lepattogzott a festék,
ne próbáljátok megint újrafesteni,
elegünk van az oklevelekből a falon,
a serlegekből a napsütötte vitrinekben,
nyissátok ki a penészedő kertvégi sufnit,
és legyetek tárlatvezetők a saját életetekben,
a hibák és a hazugságok polcait akarjuk látni,
az apáitoktól örökölt csorba bicskát,
amivel még szűrni sem lehet,
titeket mégis azzal szúrtak,
és azóta se beszéltetek róla senkinek,

de ne keressetek kifogásokat,
elég, ha tudjuk, hogy ez azért,
az meg ezért van úgy és ott,
beszéljeteK velősen, de hosszan,
ne hagyjatok ki egyetlen részletet sem,
és ha elítélünk titeket, hát elítélünk,
de legalább nem nekünk kell berúgni az ajtót
a temetésetekről hazafelé menet.

VegyéteK le vállunkról a kezeteKet,
kíméljeteK meg az elkésett, üres gesztusoktól,
nem szeretetre vágyunk, hanem az igazságra,
hogy a nevetek, ha már viselnünk kell,
ne kötelezzen, mint egy ismeretlen jelző,
hanem értékálló márkánévként
adhassuk tovább a fiainknak,

hiszen a vak is látja rajtunk,
hogy ha végre szóba állnátok velünk,
nem számítana, mit tetteteK, vagy mit nem,
mert az apánk elveszett, és megkerült,
halott volt, és életre kelt:
mindent eldobva eléteK sietnének,
és ujjongva a nyakatokba ugranának.

NAGY KOPPÁNY ZSOLT

Két verzió újjászületésre

Kínkönnyek helyett futóhomok

Pétert kezében a farkával,
pisilés közben
kapta szoborvégre az öröklét
a Lurdy Ház edzőtermének
szaunarészlegében,
a zuhany alatt.

A víz még zubogott a rózsából,
amikor a megkövesedés bekövetkezett,
bár pontosabbak vagyunk,
ha azt mondjuk:
megkavicsosodás.

A mennyezeti lámpa,
amelyik maga nem látszott,
csak a hunyorgása,
narancssárgán
Péter szemébe... hunyorgott.
Kellemetlennek érezte,
ugyanakkor furcsán megnyugtatónak
és ellazítósnak.

Szép kis öröklét lesz ez, bazmeg,
gondolta magában Péter,
és megpróbálta legalább a
farkát
visszatenni a fürdőnadrágjába,
de hogy is sikerülhetett volna.

Kicsit szégyellte magát.
Nem a farka mérete miatt
(„Nagyobb, mint a Dávidé,

rádásul nem állok olyan szerencsétlenül,
s meg a testem is szebb”),
és nem is azért, mert viszonylag hosszúra
hagyta a szőrzetét,
hanem egyszerűen a méltatlan testhelyzet miatt.

Gondolkodópózban szeretett volna
öröklétbe merevedni,
vagy akár ágyban fekve,
de semmiképp nem így.

A látogatókat persze csak a farka érdekelte,
így a konditerem őrei
a fal felé fordították
szobortestét,
de a kíváncsi kamaszlányok így is
addig nyújtogatták a nyakukat,
amíg mindent láttak,
és vihogva, felajzva távoztak.¹
Péter a szemét forgatta,
kínkönyvek helyett futóhomok
gördült le az arcán.

Ahogy teltek az évek, évtizedek,
az edzőterem elköltözött,
a plázát lebontották,
és Péterből szabadtéri látványosság lett.
Sokáig megvolt még a tudata,
de egy idő után csak annyit ismételt magában:
„Mondd gyorsan
és többször egymás után,
hogymilyen trendi brandy.”
És hát az az igazság, hogy
egyre kevésbé tudta gyorsan mondani.

Aztán leállt az agyműködése,
a Lurdy helyére lakóparkot akartak építeni,
és elszállítás közben Péter egyszerűen
kettétört.
Torzója a fejjel a Szépművészeti Múzeum

1 * „Ti, leányok, ne tegyétek.” (Arany János: *Tengeri-hántás*)

alagsorába került,
de hogy mi történt a farkával,
a pisicseppekkel és
az egyéb lenti részekkel,
senki sem tudja.

Semmint elszuszogható tudás

Gusztáv meghalt,
de szinte azonnal újjászületett,
csakhogy medveként.

Bár szinte semmire nem emlékezett
emberi életéből,
újdonságnak érezte medvetestét,
és kedvtelve nézegette a mancsát.

Kamaszkorában, tehát úgy háromévesen
furcsa álmai lettek.
Nehezen tudta megfogalmazni őket,
inkább érzet volt,
semmint elszuszogható tudás.

Hetekig próbálta megfogalmazni,
és végül sikerült:
„Soha nem szabad
a napnak
ugyanabban
az órájában
és ugyanoda
inni járni.”
Ez volt az egész.

Azért elmondta a medvetársaknak.

A medvetársak betartották a szabályt,
sőt tovább is fejlesztették az ötletet,
és az etetőkhöz, a kitett húsrá
sem
jártak
rá.

A sok bátor vadász biza hoppon maradt.
Ahhoz nem fűlött a foguk,
hogy medvét hajtsanak
– vagy hajtassanak a kevésbé szerencsés
vagyoni körülmények közé született
polgártársaikkal –
a málnáson, szederindákon,
szakadékokon és hegyormokon
keresztül.
Inkább szarvasra mentek,
mert a szarvas hülye,
ugyanoda jár inni
és zabálni.

A medvepopuláció jelentősen megnövekedett tehát.
Gusztáv medve abban reménykedett, hogy
amennyiben ez így megy tovább,
és továbbra is ilyen szörnyen okosak maradnak,
még akár ember is lehet belőlük.

SZEDER H. RÉKA

Büszkeség

A hanyatló nyugaton
valami más. Karcos szél csiszolta
gerincek mögött nyújtózkodik a nap.
Zöldebben izzik a kerti fű, mint a kerítés
túoldalán a vad. Gyémántpor obszidiánon:
köztük fenyőtűk ragyognak a magasban.

Nyugtatót sem kell ismerőstől venni
fű alatt. Olcsóbban kapom boltban.
Szegény vendégmunkások, ugye,
mert lapátolunk mi bármit diplomával,
és kelünk, fekszünk mi bármikor,
csak hónapról hónapra ne.
Csak egy kicsi maradjon
biztonságra, életre, értelemre
egy kicsivel még több, mint lehetne
bármikor, mert ennek van súlya csak.

Itt vékony utakon haladunk,
oldalaikon víz folyik,
mégsem sodródunk bele.
Ez nem otthonos: nem döccen, nem
verődik a kocsi alja az útnak.
Itt mégiscsak mások az arányok,
Túl korai lenne látni bármit is,
és túl sok keserűt húztunk le az évek
során otthoni kapualjakban.
De már ennyiből tudom,
nyelvem az egyetlen.

A nyelvünk az egyetlen.

JUHÁSZ RÓBERT

nem múlik

ma sem törött le a fogam
nem dobtak farönköt a gyűrűsujjamra
darabokra zúzva benne a kapaszkodást
a hála elakadhat bármi apró
kiszögellésben

ültem egy akvárium előtt nézve
a kövek közé szorult aranyszínű halat
régóta lehetett ott engedett a langyos
víz jótékony rombolásának ernyedte szövetei
együtt hullámoztak az áramlással

ugyanezt éreztem mikor
a partra vetődött bálnák oszlását
nyalogatta az óceán sós légáramba
oldva a bánat molekuláit

szellőrózsa és a vitorlás szerelme
volt a miénk közös vágyunk egyikünk
messze űzte másikunk fodrozódva várhatott
érintésében hordozva az
enyészetet

nincs kicsi vagy nagy halál
csak üres gödrök
és zománcgörbe bent felejtett
dióhéjszilánkok

legalul

egyszer csak megtelik a padlásszoba a zajokkal
mint a repedezett mennyezet alá tett
zománcos edények a májusi esővel
a húsrá lesújt a klopfoló nehéz feje
odakint egy ostoba harkály a hungarocell szigetelést
veri férgeket keresve

itt nincs értelme tovább tettetni
a vízszintes ismeretlen ezen a tájon
lefelé indul ami csak teheti

a földszinten egy folyó vágja ketté a nappalit
sodródni összetett tudomány
a hidrodinamikai törvényszerűségek játékszereként
bármelyik part hirtelen távolinak tűnhet
falra akasztott családi képek lebegnek tova

az ártér takaró
lángoló kutya a hűség fogalma sincs róla
hogy csak az áramlás iránya dönti el
melyik a jobb oldal

a zörejek feloldódnak bennem
öt vonal kevés ehhez a dallamhoz minél üresebb
hangjegyek követik egymást
annál hosszabban morajlik
az erkély peremén méla zuhatag indul a völgynek
keresve a pontot kiesve ebből a látomásból
oda ahonnan már nincs lejjebb

ILYÉS KRISZTINKA

Valami sosem lesz

Túlvilágot rajzolni már nem lehet.
Hallgatnak a papírok – kifolyattuk
belőlük a lelket.

Csomóssá marta megfehérlett
énünket az eszme – nincsenek
újabb módszerek. Eredendő

bűnökben keressük a múlt jelét,
valami elromlott még odafent,
valami sosem lesz többé világos.

(Kattog valami az itteni létben –
papírba csomagolt időket
dobálunk az elsejlett világon túlra.)

Ragyogás

Isten kacagása megbontja
az idősíkok határait.
Univerzumokra szagatnád
te is a holnapot – de a ma
sosem hagy el, örökös
sorscsapás: végigmenni
a néhai életszakaszon,
visszafordult kacsintásokba
rejtteni egy emberi alakot...

S tán te is tudod –
összeroppant tükörképed
mögött a csend újra felragyog.

Egy másik én

A vadszilánk megcsillan
előttem – nem szól,
hallgat az ősi nyelvén,
én is hallgatok, ez is ősi,
nézzük egymást, a szemhéj
alatti részben kutatjuk a kibenlétet,
ketten úszunk a szemgödörben,
levelünk szóig ázik – a szótól
egészen a kínhalálíg mutat
a sorskezű isten, kapujában
dörög a menny. Félek –
érezem, te is remegsz: ma
megtudjuk, kinek a létét foglaljuk el.

Utóirat:

Mintha lenne egy másik énem,
nem *másik* mégsem, ez a lét(el)em,
a megismerés avagy a felismerés sokk,
hisz ez is – nem más – én vagyok.

PAPP-SEBŐK ATTILA

(láthatóság)

a részleteknél hosszan elidőzöm. kézfejed nehéz hegyhát,
rajta fenyvesek
saras csöndje, a Nagy Medve hét csillaga, mintha ez a
jelképes szekér
rejtene mindent, amihez valaha érdemben hozzátettél,
ujjbegyemmel
végigrajzolom bőröd repedt felszínén. de ki beszél itt
szülőföldközeli
havasokról, hasadt hótakaróról, csermelyek lassú
folyásáról, amióta az idő
azonosítható. kinek a képmása a völgy, amit elhagytunk, a
vadkörtefa, az
egyetlen szomorúfűz a parton, a kőrakás. megnyugodhatsz,
mert hazugság
azt hinni, hogy számítunk, és akkor se történne semmi, ha
ma eltűnnénk,
nem mi tartjuk a világ gerincét, ez mind a kezedre van írva.
pontosabban én
képzelem oda, se a kézfejed, se rajta a csillagkép láthatósága
nem igaz,
csak utólag jut eszembe, gyakorlás, kiegészítés, a részletek
felderítésére,
kilogikázására tett kísérlet, egy borostyánlevelekkel
leárnyékolt mozdulatlan
márványtáblánál. máskülönben a fény kontúrjai a valódi
részleteket emelik ki,
végre őszintén el tudok mosolyodni.

(a részletek mögött)

ezt bámultam, ezt a kerek arcot, többnyire szótlán, de szemérmetlenül, és fejben visszafordultam a kert felé, ahol az első fa állt, érett gyümölcsökkel, húsuk harapásra csábított, és megint bedőltem neki, egyenként magamhoz vettem az ágakon lógó önzést, a levelek túl voltak a viharon, végig öleltek, míg eloldoztam termésüket, és az engedetlenek örömeivel végignéztem a leválást. a sérült szárak anyámat juttatták eszembe, apám kőszikla öklét, az elvágott köldökzsinórt, az elsimulót, a mozdulatlant, a hiányzót, és hiába mentem egyre befelé, haraptam át a héját, értem el a magházig, éreztem, hogy valamitől továbbra is távol kellett maradnom, csak a mintát ismertem, a rágást, a nyelést, a köpést, és egy pillanatra elhittem, hogy részre lehetek a rendnek, törzsben, levelekben, évgyűrűkben, és megismerhetem a hiányzókat. a gyökérzet vádlón bámult, és most, mire pihenésre intenek, nem számít, mit csinálok, mire gondolok, akad idő, hogy meglássalak, és szemügyre vegyelek a részletek mögött.

Apaseb

Az életembe, amelyikből kimaradtál,
éjszaka érkezem, te mással hancúrozol,
körülvesznek fehér pizsamás, hangos emberek.
Anyával egy párnán fekszem,
az ágy alatt a bőrönd, amiben téged már nem hozott magával,
meg kell tanulnom tőle a titkot.
Az életemben, amelyből kimaradtál,
hidegebb van, mint amire számítottam,
jobban fázom, mint amennyire kellene, hogy fázzak.
Összehúzó a cipzáramat, hosszan járom a lakótelepet,
a piros škodátat keresem,
van, hogy órákig ülök a járdaszegélyen,
a tízemeletesek rám zuhannak, én úgy alszom el.
Az életemben, amelyből kimaradtál,
sokszor zavarba hozom anyámat,
mert minden szakállas férfihoz odarohanok,
és bennük keresem az arcod.
Az életembe, amelyikből kimaradtál,
egy-egy órára bezuhansz, holdkórosan,
édesen átszundítod magad a búcsúzásig,
megölelsz, romlott elem vagy,
a maró folyadék sebet hagy az ujjamon,
hetekre eltűnsz.
Az életemben, amelyből kimaradtál,
az őszi levelek számolják a nélküled töltött éveket,
nővé serdülök, te nem látod, lemaradtál rólam,
mint a távolodó buszról, csak a hátsó ablakon át integetek,
és nem tudom magamról én sem, hogy nő vagyok.
Az életemben szerethetnék bárkit,
de én rendszeresen a tanárimba zúgok bele.
Az életemben, amelyikből kimaradtál,
a mérleggel nem vagyunk túl jó barátok,
a bőröm lecsúszik rólam,
lassan kifogyok az életből.
Kidobtam volna mindent, amit tőled kaptam,

de most semmit sem találok,
hacsak a bohém művészetet nem,
a bohém nem kell, viszont a rímet, a zenét, a ceruzát zsebre
vágom.

Az életemet, amelyből hiányoztál, beszórta a köd és az
illúzió,

sárba ragad a csizmám, mezítláb lépek aknák közt
lábujjhegyen,

hiányoznak a jelzőtáblák.

Az életemben, amelyből kimaradtál,

mégis számontartalak,

mint azokat a helyeket, amelyeken sohasem jártam,

képzeletem Grand Canyonjában falak közt vízhangzó

forgószeél vagyok,

sértett gyerek.

Apátlan vagyok és bizonytalan.

De most felszállok, hogy végre megnézzem,

milyen király lehet a köd felett a kilátás.

FARKAS B. SZABINA

Törésfront

harmadnapon a föld megnyílásán innen
más borította asztalon túl kicipzározódott
a rettenet mint csontváz a szekrényből bár
nagyon is élő melegen lüktető fekete avar
az epém szétfolyta már és most mégis
kilátszik az ördög köldökszőre
csipkefüggöny lenyomat a mellen
mint kitűző amit csak egy kicsit szúrtak
mélyebbre a közmegegyezésnél
kimondással lett igazabb de rettentőbb is
ez itt nem kommunális hulladék
ahogy a tábla próbálja értelmezni
lehetőségeinket
ez itt a tudóm hegycsúcsán rekedt
leghidegebb lehelet
ez itt a vajon titok-e ha minden emlékezet
megette
majd egy kritikus megfejlődési pillanatban
kihányta mielőtt még kiérdemelte volna
tulajdonképpeni titok voltát

Kalaplevétel

Tompa és Garay

gerendaháló égbolt
átíveljük a Dunát
jóleső kézfogás a partok
mostantól összetartó
tisztelgése felett
vállam érzi a tekinteted János
tömegiszony bokáim közt
versenyfutásba kezd a század
pusmog a méltóságos emberhad
sok nagyszabású üres kalap
hazudik-e a derű
ki mit mondás gyakorlatok
ezt meg kéne írnod alkalomadtán
ünnepi részvénytársasági élet
nemzeti határátlépés
lobogó bajuszvégünk ma átcsatornázza
a peckesen visszatartott levegőt
csípje inkább nyelvünk szekszárdi
levegő borfelhős hétvégéje
szülőd város és domboldal
biccentésed invitál baráti
napnál is fényesebb itt
híd és a kard

BALOGH ROBERT

Nem tudok elég csúnya szót!

*Te, málé barom, te, felhőkupec?
(Charles Baudelaire)*

*(Hülye lettem s ragályképes)
Kurt Cobain*

in memoriam kkl

1. pro

Pesti ingatlanos mondd, akarsz-e lenni?
Akarsz-e egyedül a sötétbe menni,
mint a Berliner Ensemble-ben egy jegyszedő?
Brüsszelita kozmopolita jogász akarsz-e lenni?
Vagy az íreknél, Dublinban áruházi pék?
Akarsz-e teljes, tiszta szívvel élni?
Netalán londoni esküvői fotós akarsz-e lenni?
Vagy basszusgitárosként egy óceánjárón jönni-menni?
Akarsz-e a Nők Lapjába a halálos szerelemről írni?
Akarsz-e tanítani irodalmat szakmunkások előtt?
Akarod Bel-Budán szolgálni a regnáló hatalmat?
Akarsz-e biciklis futárnak állni egy vers után?
Inszeminátor, mondd, akarsz-e Borsodban lenni?

Nem akarsz élni mindörökkön?
Nem akarsz hír lenni az újságban?
Nem akarsz meghalni tragikus hirtelen?
Nem akarsz ugrani ablakpárkányról, hídról?
A Körúton túl járkál az október,
kipattan néhány orgona *bimbaja*,
akarsz-e nyakadba kötelet?
Csuklódra megfent kést?
Pohár vízhez maroknyi gyógyszert?
Akarsz-e pisztolycsövet, á la Kleist, a szádba?
Akarsz-e hazudni Karácsonyt, álmot?
Akarsz-e nevermore-t károgó Hollót?

2. contra

Értem én, hogy miről beszélsz.
 Magyarázkodjak, mint az ország?
 Nem a világ miatt,
 nem valamelyik nő miatt,
 nem a betegség az oka, nem a bánat,
 nem a szüleim, nem a pénz, nem a kudarcok.
 Nem a város, nem a levegő,
 nem a semmi, meg nem a minden,
 nem súlyosabb egyik dolog sem a másnál,
 valahogy éppen egyik sem hibásabb a nincsből.

Ha kinyithatnék egy sört,
 és felnézhetnék a felhőtlen égre,
 ha törtfehér ingben állhatnék a holdfényben,
 akkor nem lenne kedvem átkozódni,
 de most túlságosan felkúrtam az agyam!
 Írjanak rólad minden újságban!
 Legyél te topic egy szürke hajnalon!
 Aludj te éjszaka a parkban, a padon.
 Legyél te rühes meg tetves a szállón!
 Altassanak hetekig zárt osztályon!
 Mutogasd te a százszor falcold karod!
 Ne tudd átölelni az anyád!
Tátott hátadon nevelőapád nyomja el a csikket!
 Akit szeretsz, hazudjon neked!
 És ha mindezt sorjában kibírtad,
 utána magyarázhatsz,
 te kis önsajnáló, picsoid barom!

3. recontra

Most röhögsz, mi? Hogy milyen őzike?
 Őzike, *te, málé barom*, öregeken mást írnál,
 Nem *faszról* a szádban hajnaltájt!
 Lennél, lettél volna, csak úgy,
 mint gyermek, hogy *hadd hányjon* a fűben...
 Nem amit megivott! *Cigánykereket!*

Most mondjad meg, de őszintén!
 Miért lesz öngyilkos egy költő, ha negyvenöt?
 Miért hal meg rákban egy negyvenes?
 Miért áll meg a szíve, nem is ötvenes?
 Reggeli kávé helyett leesik a székről?
 Miért sugarazzák a nyakát, a lelkét?
 Miért tapossa ágyékát tizenöt szerető?
 Hol van Isten (ha van)?
 Csak a társadalmi közöny állandó.

4. procontra

És íme, elérkezett a finálé:
 fals hangon nevermore-t rikolt a Holló.
 Nem kell már telefon, pénz, sem iratok,
 se hős, se antihős, csak egy sokáig tétovázó alak,
 ki mintha gumicsizmában trágyába lépne,
 s a sötétben valami mégis megcsillan csizmája orrán.
 Hunyorogni sem kell tovább,
 a folyosón lekattintja magát a lámpa.
 Végül az ember valami szomorú külvárosba ér,
 ahol belátja: a költészete ára másfél kiló kenyér.
 Szürke panelrengeteg remeg fényes sínek partjain,
 olyan hideg van az utcán, mint egy falusi kamrában
 a vendő zsírban eltett, lesütött disznóhúsban télen.
 Amikor az ember érzi, már csak egyre vágyna,
 még egy cigit sodorni, aztán elszívni,
 de nem hozott magával semmit,
 csak zsebpiszkot tud összecsípní két ujja között.
 Körbenéz, köpne egyet, de nincs elég nyála,
 mégis valami hálát érez magában,
 közben kicsit eldohog... talán még egy szeretkezés,
 vagy utána az ágyban egy beszélgetés...
 Azzal legalább ki lehetne húzni hajnalig,
 talán attól könnyebb lenne a párás ölemelegben,
 ahogy felszabadulnak a hipotalamuszban az endorfinok...
 És akkor elmondhatná rutinosan, tétován,
 hogy megint tévedtem itt a pesti pokolban, barátaim:
 mert *egy nagy, ismeretlen úrnak vendége voltam,*
 csak bocs, Desiré, se a kocsmában, se hazafelé nem
 hallottam,

a városban *minden éjjel* zaj van, minden ember beszélő
könyv,
este tíztől – akár az Akácfa utcában – a nyomorát, sorsát
mondja fel.
Én meg csak csapoltam!
Tudom, hogy nincsen miben hinnem.
Azt is tudom, hogy el kell mennem innen.

Költészeti folyóirat
Első szám: 1995. október 10.
Megjelenik kéthavonta

Alapító főszerkesztő: Turczi István

Szerkesztőség:
Turczi István (főszerkesztő)
Zsille Gábor (olvasószerkesztő)
Király Farkas (szerkesztő)
Nagy Péter Czar (online)
Pálos Anna (szerkesztőségi titkár)

Tördelés: DT Pro Bt.

Szerkesztőség:
1147 Budapest, Gyarmat u. 106.
Tel./fax: 06-1-25-181-63
E-mail: tippcult@t-online.hu
Honlap: www.parnasszus.hu

Kiadja a TIPP-Cult Kft.
Felelős kiadó: Turczi István

Alapító mecénás: Ispánki László

ISSN 1219-3275

Lapunk megjelenését támogatja:

Nemzeti
Kulturális
Alap

Petőfi
Kulturális
Ügynökség

BUDAPEST FŐVÁROS
XIV. KERÜLET
ZUGLÓ ÖNKORMÁNYZATA

Sokszorosítás: Promisszum Kft.

Előfizethető a Kiadónál (1147 Budapest, Gyarmat u. 106.)
Megvásárolható webshopunkban: www.parnasszus.hu
Megrendelhető a Libri és a Líra online felületein.